

IZVJEŠTAJ

REZULTATI ISTRAŽIVANJA O KORUPCIJI U CRNOJ GORI

Mart, 2013

Ova studija je omogućena uz podršku američkog naroda preko Američke Agencije za međunarodni razvoj, odnosno kroz njen Program Efikasnog upravljanja u Crnoj Gori. Mišljenja izražena u ovoj studiji su mišljenja autora i ne odražavaju neophodno stavove USAID-a kao ni vlade SAD-a.

SADRŽAJ

UMJESTO UVODA	2
Povjerenje u institucije i iskustvo sa institucijama	4
Politička participacija i aktivizam.....	16
Stavovi o sudstvu i sudijama	23
Izdavanje građevinskih dozvola, učešće na tenderima i iskustva sa inspekcijskim postupcima	34
Stavovi, percepcija i iskustva o korupciji	45
Analitički pregled	56

UMJESTO UVODA

Izveštaj koji predstavljamo rezultat je longitudinalnog istraživanja koje East/West Institute realizuje u Crnoj Gori u saradnji sa CEDEM-om. Preciznije, ovo je treće u seriji istraživanje koje u metodološkom smislu predstavlja studiju trenda. Osnovni cilj istraživanja bio je da se na longitudinalnoj ravni izmjeri korupcija u određenim sektorima društvenog funkcionisanja. Samo mjerenje dizajnirano je na kompleksan način, u smislu da obuhvata i percepciju i stavove i iskustva građana sa koruptivnim ponašanjem u nekoliko kritičnih oblasti koje su bile predmet našeg intreresovanja. Na ovaj način se obezbjeđuju značajne i kvalitetne informacije za policy maker-e i pruža se uvid u veoma konkretne aspekte na koje treba obratiti pažnju kako bi se efikasno i efektivno suprotstavili korupciji.

Ključna razlika pristupa koji smo mi dizajnirali i realizovali, i tzv. tradicionalnog pristupa jeste u tome što mi korupciju tretiramo kao bihejvioralan obrazac. Identifikovanjem i razotkrivanjem obrazaca ponašanja, cilj je da se u sistem ugrade prepreke koje će preventivno djelovati na ponašanje aktera u koruptivnim aktima. Drugo, sam koruptivni akt (u množini naravno), koji se manifestuje preko određenih obrazaca ponašanja, ima svoju kulturološku osnovu koja, kao takva, devastira funkcionisanje i integritet institucija sistema. Konsekventno, agencije, službe, zakoni, pravila, standardi, sve to djeluje kao otuđena spoljna sila koja je potčinjena društvenim i kulturnim nasleđem koje gravitacijski djeluju na pojedince.

Konačno, naš dizajn podrazumijeva studiju trenda, metodološki preciznije, tri godine zaredom postavljali smo ista pitanja ispitanicima, pri čemu je dizajn i proces uzorkovanja identičan u sva tri slučaja (dakle, nije panel istraživanje, već je studija trenda u pitanju). Na ovaj način, čak i relativno mali broj ljudi koji ima iskustva u koruptivnim ponašanjima u nekim oblastima, kumulativno nam omogućava bolji uvid i generalizaciju višeg stepena. Drugim riječima, stabilne vrijednosti koruptivnih obrazaca u tri istraživanja zapravo omogućavaju solidnu dijagnozu problema korupcije u tim oblastima.

Usled potrebe da se identifikuju pojedinci koji su spremni da u istraživanju iskreno govore o problemima korupcije i sam uzorak istraživanja povećan je za 50% u odnosu na tradicionalne kriterijume od hiljadu ispitanika, a ovo, dakle, ne samo zato da bi se redukovala standardna statistička greška uzorkovanja (koja iznosi 2,5% za pojave sa incidencom od 50% sa intervalom povjerenja od 95%), već prije svega zbog toga da bi se u kritičnim kategorijama našao makar dovoljan broj ispitanika **da se obezbijedi odgovarajuća distribucija za pojedine ajteme.**

U teorijskom smislu, važno je imati u vidu sljedeće sociološke pretpostavke¹ na kojima je čitav koncept formiran, a koje su značajne za razumijevanje samog fenomena koruptivnog ponašanja kao i podataka koji se tiču mjerenja korupcije:

- Crna Gora je 'mala' zemlja, sa stanovišta broja stanovnika i teritorije
- U Crnoj Gori se partija na vlasti nije promijenila od početka procesa tranzicije do danas
- Crna Gora ima status nezavisne države tek šest godina unazad
- Kulturno-istorijske specifičnosti Crne Gore

Kada je o samom dizajnu istraživanja riječ, važno je imati u vidu sljedeće napomene:

- Percepcijom korupcije bavićemo se na način da sa metodološkim oprezom sagledavamo korupciju iz više uglova, tačnije, neće nas zanimati samo percepcija, već i njeno porijeklo i interpretacijski okvir.
- Istraživanjem idemo korak dalje od same percepcije, tačnije, istraživanjem identifikujemo same obrasce ponašanja i prakse koje povećavaju vjerovatnoću koruptivnog ponašanja.
- Osim opšteg nivoa istraživanja korupcije, u našem istraživanju mi se fokusiramo na nekoliko aspekata i područja društvenog i ekonomskog života, sa namjerom ne da obuhvatimo 'cjelinu' fenomena korupcije, već da dublje analiziramo nekoliko područja u kojima se korupcija dešava.
- Čitavo istraživanje je eksplicitno dizajnirano na način da se na osnovu istraživanja predlože konkretne mjere i instrumenti, koji će na jedan funkcionalan način da predstavljaju barijere borbe protiv korupcije.
- Kako bismo ostvarili ove ciljeve, relizovali smo tri istraživanja; prvo, to je istraživanje stavova populacije, drugo to je istraživanje stavova preduzetnika i treće, to je istraživanje stavova sudija.
- Konačno, koristili smo dvije različite metode sa istim ciljevima, a to je anketni metod i individualni intervju.

Pojam korupcije u ovom istraživanju je strogo operacionalan i tiče se bihevioralnih praksi, tačnije korupciju vidimo kao:

---

¹ Značaj i teorijsku elaboraciju ovih pretpostavki vidjeti u izveštaju iz 2011

- situacije koje su karakteristične za nastanak koruptivnog ponašanja
- proces pregovaranja između aktera u vršenju koruptivnih radnji
- mehanizme koji omogućavaju zloupotrebu i proizvode korupciju
- disfunkcionalnost institucija usled kojih se otvara mogućnost za korupciju

Prema tome, naš operacionalni pojam korupcije možemo definisati kao **one oblike ponašanja koji se generišu u tipičnim situacijama, a koji rezultiraju koruptivnim radnjama u određenom procesu pregovaranja između aktera i koji se dešavaju zahvaljujući aktiviranju određenih mehanizama koji omogućavaju zloupotrebu, te zahvaljujući disfunkcionalnosti institucija društva.**

Povjerenje u institucije i iskustvo sa institucijama

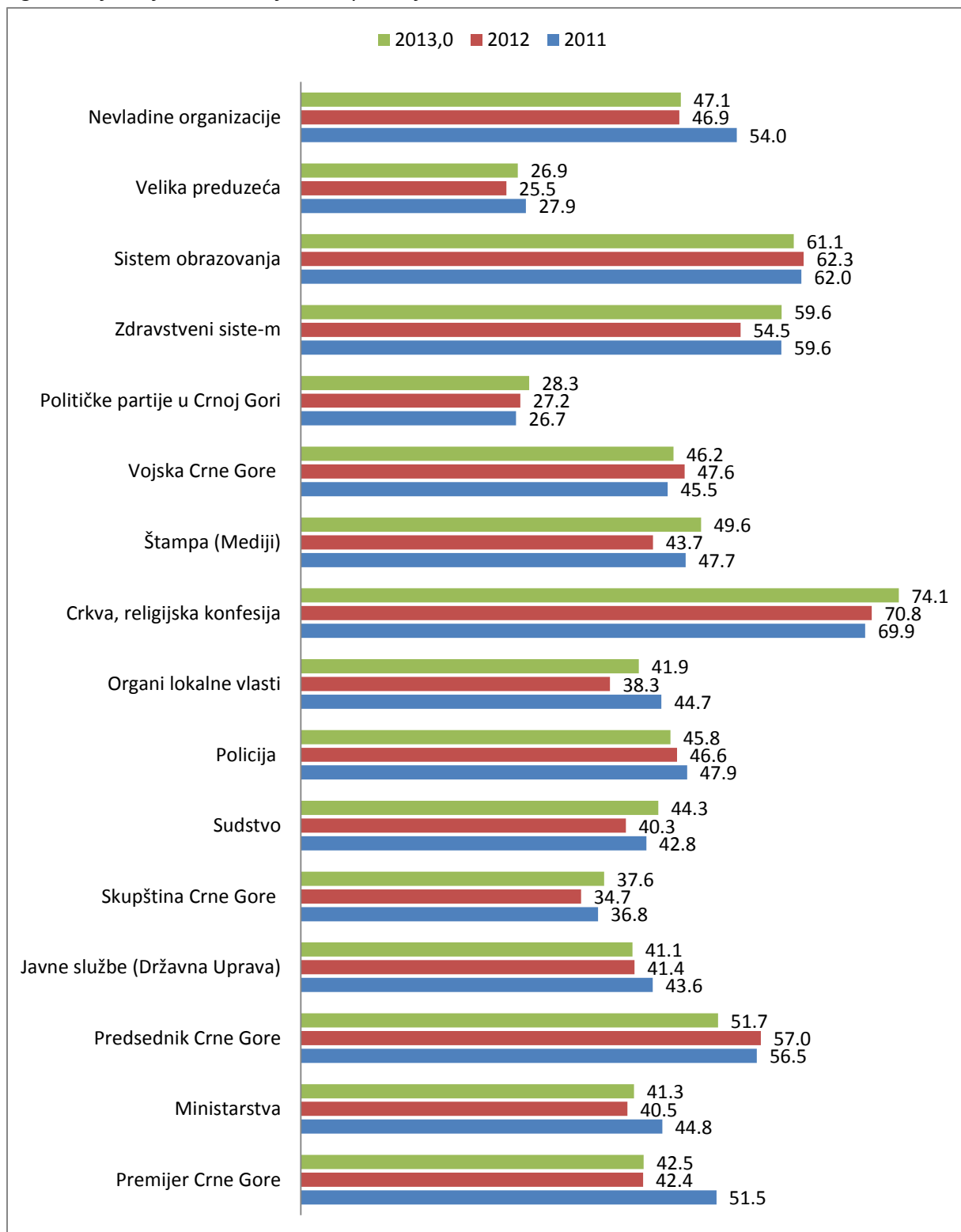
Kao i u prethodnim istraživanjima, povjerenje u institucije mjerili smo četvorostepenom ordinalnom skalom, od najvećeg do najmanjeg stepena povjerenja (Fig. 1). Rezultati ukazuju da u kategoriji najvećeg stepena povjerenja dominira crkva (religijska konfesija), da bi u kategoriji najvišeg povjerenja, ali daleko od religijske konfesije po hijerarhiji identifikovali visoke procenete kada je riječ o Predsjedniku i Premijeru Crne Gore, te kada je riječ o zdravstvu i obrazovanju. Međutim, kada sumiramo prve dvije kategorije povjerenja (Fig. 2), možemo primijetiti da su vrijednosti generalno slične vrijednostima iz prethodnog istraživanja, sa neznatnom tendencijom rasta.

Fig. 1 Povjerenje u institucije %

	Ima veliko povjerenje	Uglavnom ima povjerenja	Uglavnom nema povjerenja	Uopšte nema povjerenja	Nema mišljenje o tome
Premijer Crne Gore	15,1	27,4	22,0	27,0	8,5
Ministarstva	10,1	31,2	28,5	22,0	8,1
Predsjednik Crne Gore	18,6	33,1	21,4	19,4	7,5
Javne službe (Državna Uprava)	9,6	31,5	30,1	20,2	8,6
Skupština Crne Gore	9,4	28,2	30,0	24,1	8,2
Sudstvo	10,3	34,0	27,5	21,2	7,0

Policija	11,2	34,6	27,4	20,3	6,5
Organi lokalne vlasti	9,6	32,3	28,0	21,9	8,3
Crkva, religijska konfesija	43,5	30,6	7,8	7,9	10,1
Štampa (Mediji)	7,9	41,7	29,0	13,3	8,0
Vojska Crne Gore	12,5	33,7	20,2	18,3	15,3
Političke partije u Crnoj Gori	7,3	21,0	36,3	26,4	9,0
Zdravstveni sistem	12,4	47,2	20,7	13,2	6,5
Sistem obrazovanja	14,5	46,6	19,5	11,0	8,3
Velika preduzeća	5,2	21,7	27,4	28,8	16,8
Nevladine organizacije	12,4	34,7	21,0	15,2	16,8

Fig. 2 Povjerenje u institucije: komparacija 2011/2012

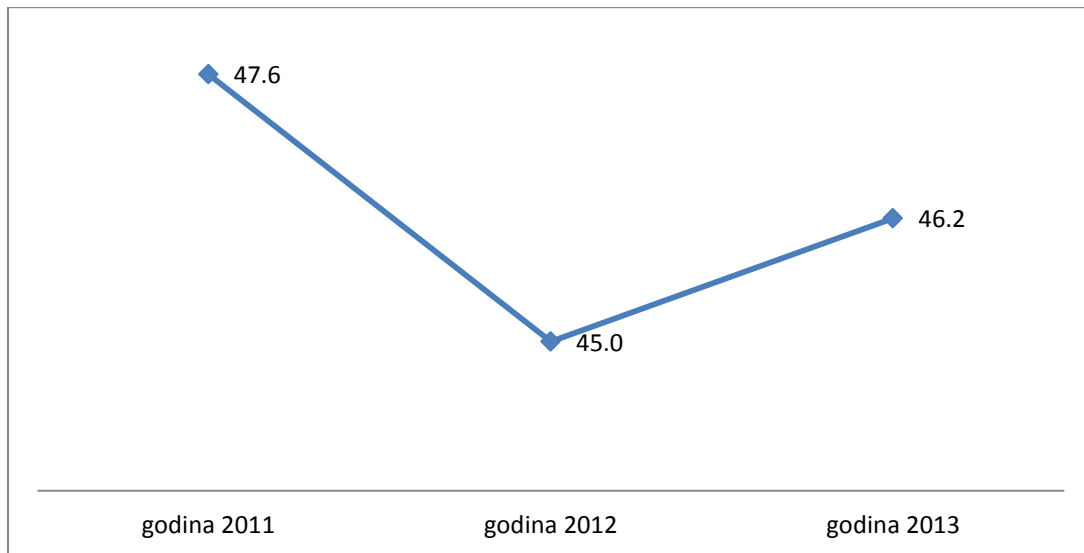

Ukoliko uporedimo ukupan stepen povjerenja u institucije, možemo reći da građani najviše povjerenja imaju u religijsku konfesiju, a zatim u sistem obrazovanja, te u predsjednika Crne Gore. Zatim slijedi najveći broj institucija koji se nalazi u kategoriji 'srednjeg stepena povjerenja', da bi po

hijerarhiji najmanji stepen povjerenja građani iskazivali u odnosu na političke partije i velika preduzeća.

Kumulativno, prosječna procentualna vrijednost mjerenja povjerenja za sve institucije je preko 46%, a statistički se ne može tvrditi da je ova vrijednost viša od prošlogodišnje (usled standardne statističke greške mjerenja).

Fig. 3 Ukupno povjerenje u institucije: komparacija 2011/2012

Građani su ove godine u gotovo identičom broju slučajeva imali iskustva sa nekim od ministarstava u odnosu na prethodnu godinu. Ovakvu vrstu iskustva prijavilo je preko 11% građana (Fig. 4). Kada je o samim ministarstvima sa kojima su imali iskustva riječ (Fig. 5), od onih koji su imali ovu vrstu iskustva, građani u najvećem broju prijavljuju iskustva sa Ministarstvom poljoprivrede (22,3%), Ministarstvom prosvjete (18,9%) i Ministarstvom unutrašnjih poslova (17,1%). U manjem procentu građani su imali iskustva sa Ministarstvom turizma (8,7%) i Ministarstvom zdravlja (7,0%). Sa svim ostalim ministarstvima građani su imali značajno manje iskustva.

Fig. 4 Da li ste u poslednje dvije godine Vi ili članovi Vaše uže porodice imali iskustvo sa nekim Ministarstvom?

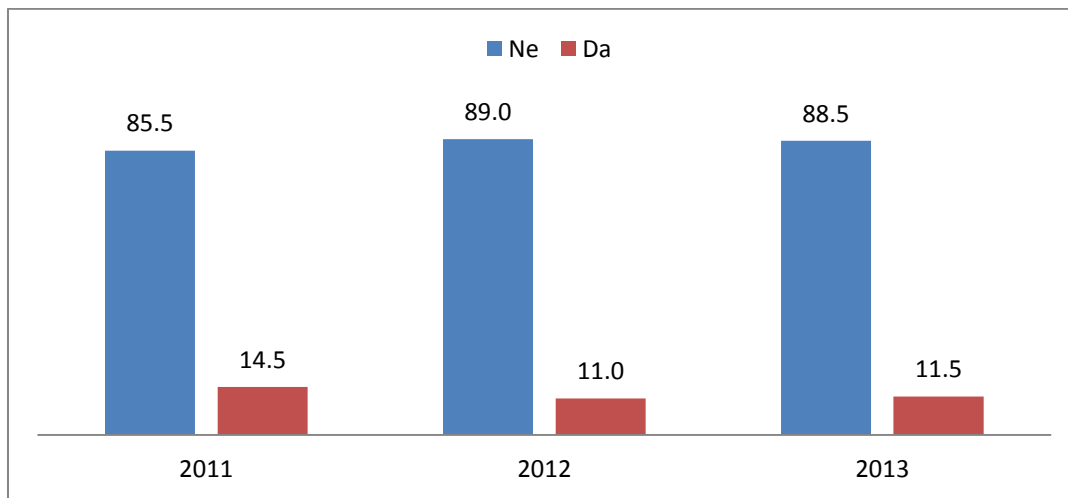
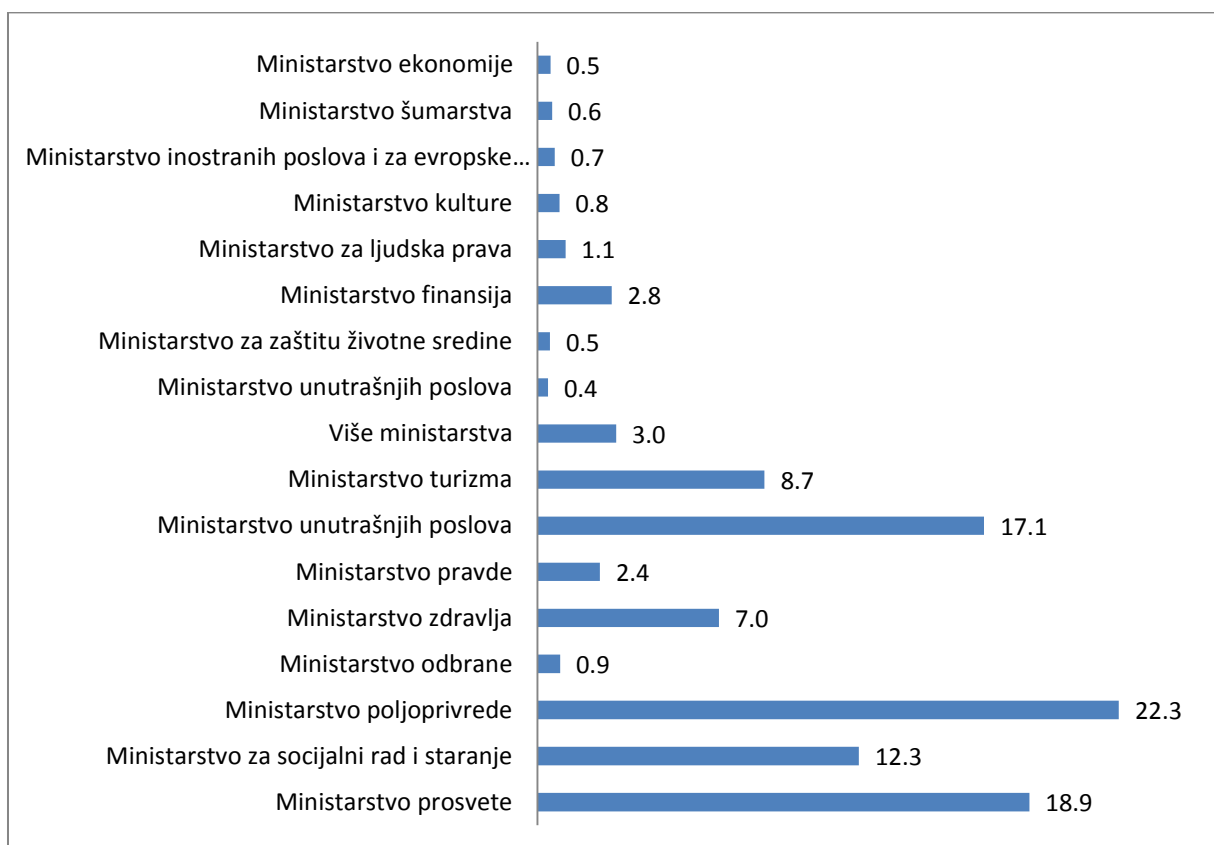

Fig. 5. Sa kojim ministarstvom ste imali iskustva - % onih koji su imali iskustva sa ministarstvima

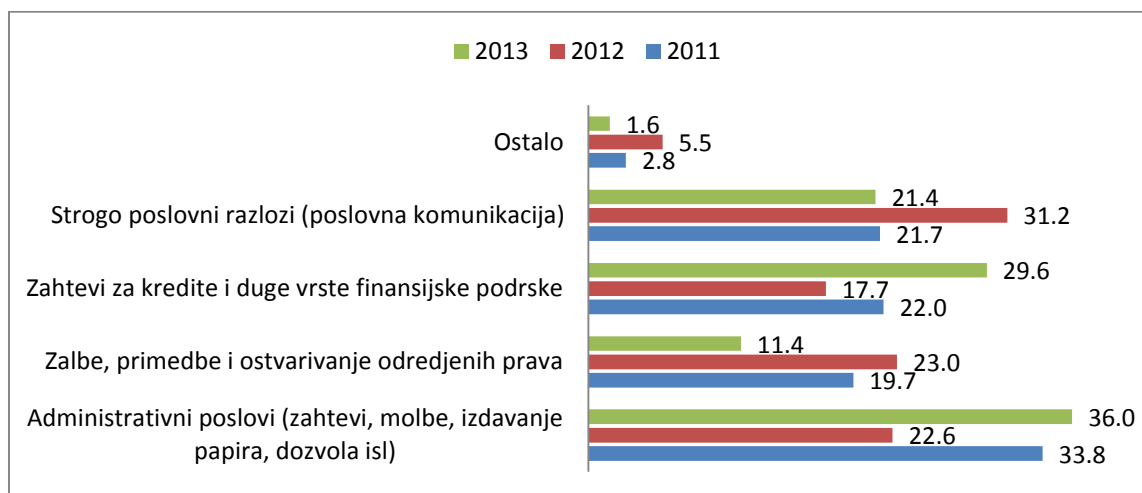

Kada je o samim iskustvima riječ (Fig. 6), rezultati ukazuju na to da iako najveći broj građana ostvaruje kontakte sa ministarstvima iz administrativnih razloga, značajno se povećao broj građana koji su imali iskustvo sa ministarstvima vezano za kredite i različite oblike finansijske podrške. Sa druge strane, u ovom istraživanju identifikovali smo značajno manji broj građana koji su sa

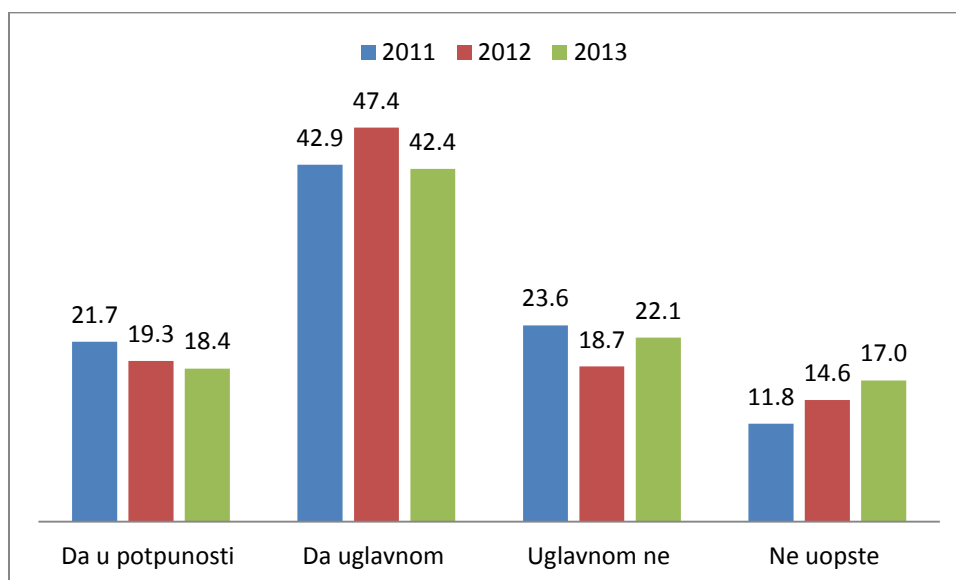
ministarstvima ostvarivali strogo poslovnu komunikaciju, a ova razlika je još izraženija kada je riječ o žalbama, primjedbama i zahtjevima za ostvarivanje određenih prava.

Fig.. 6 Iskustvo sa ministarstvima - % onih koji su imali iskustva sa ministarstvima

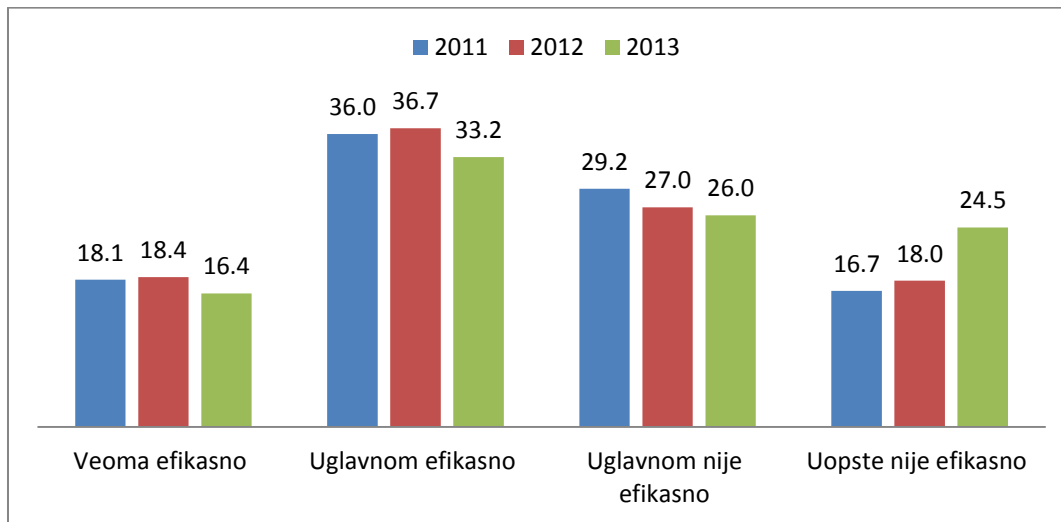
Kada je riječ o procjeni transparentnosti rada ministarstava (Fig. 7), trend je umjereno negativan. Naime, unekoliko se smanjio procenat onih koji kažu da su imali uvid u procedure i načine kojim je ministarstvo rješavalo njihov slučaj, a broj onih koji kažu da uopšte nisu imali uvida proporcionalno se povećao. Dakle, kada je riječ o transparentnosti rada ministarstava, ne može se reći da je prethodnih godina ostvaren napredak, naprotiv.

Fig.. 7 Da li ste imali uvid u procedure i način na koje je ministarstvo rješavalo Vaš slučaj?

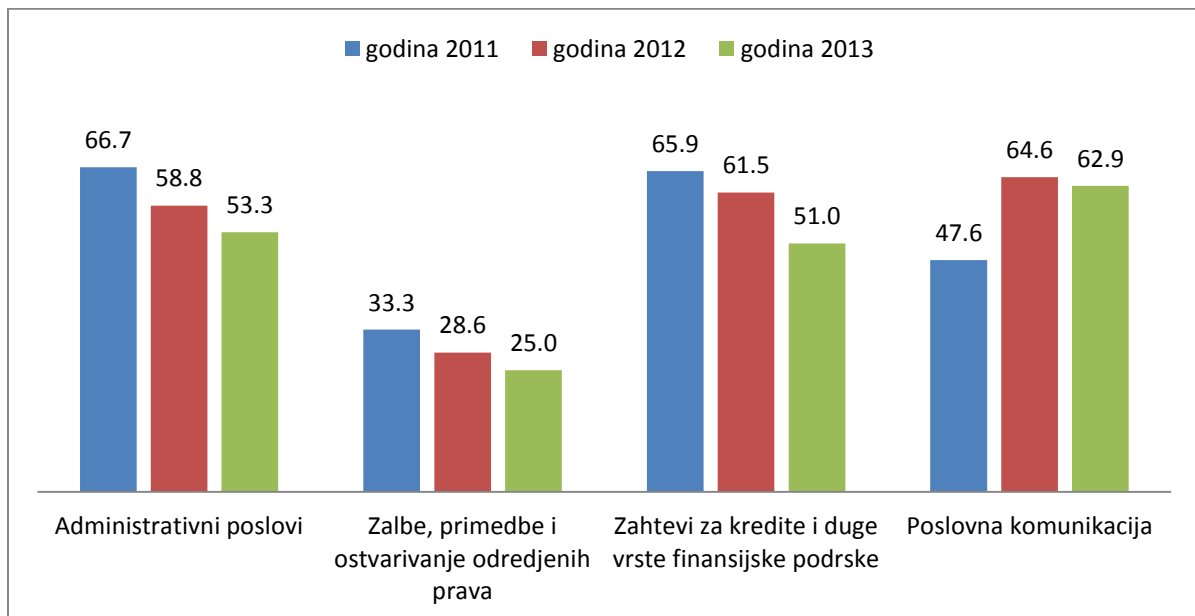
I kada je riječ o procjeni efikasnosti rada ministarstava, mjerimo umjeren ali negativan trend (Fig.. 8). Najindikativniji podatak u komparativnom smislu tiče se porasta broja onih građana koji efikasnost ocjenjuju najlošijom ocjenom (uopšte nije efikasno). Dakle, pored transparentnosti i u pogledu efikasnosti, trendovi su umjereno negativni.

Fig.. 8 Kako bi procijenili brzinu i efikasnost ministarstva u konkretnom slučaju?

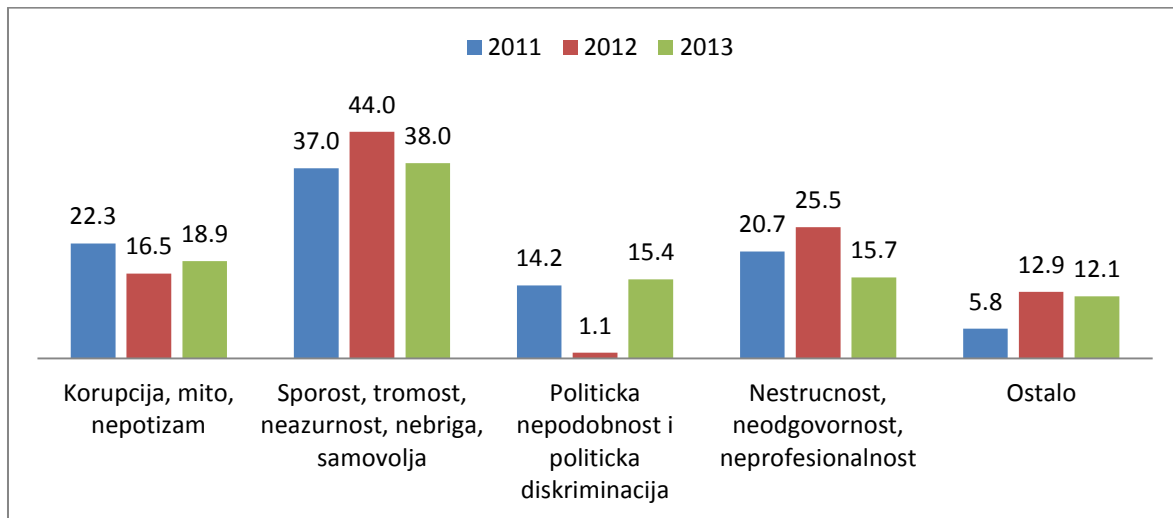
Ukoliko analiziramo procjenu efikasnosti u odnosu na vrstu komunikacije građana sa ministarstvima (Fig.. 9), može se uočiti manji stepen zadovoljstva u odnosu na prethodnu godinu u svim kategorijama kontakta. Dakle, trendovi su negativni ne samo u apsolutnim brojevima, nego i kada je riječ o prirodi komunikacije između građana i ministarstava.

Fig.. 9 Procjena efikasnosti ministarstava s obzirom na oblik komunikacije sa ministarstvima – SUM uglavnom i veoma zadovoljni

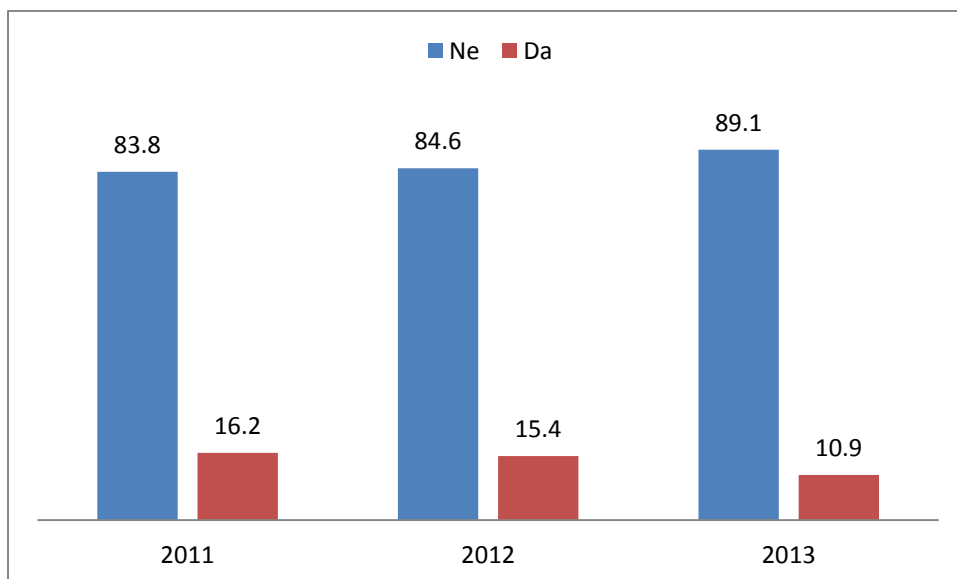
Identifikujući razloge neefikasnosti ministarstava, osim rezidualne kategorije (koja kao takva nije interpretativna), mjerimo manji broj onih koji kao razlog neefikasnosti navode nestručnost, neodgovornost i/ili profesionalizam. Vrijednosti u svim drugim kategorijama manje-više na nivou prošlogodišnjeg istraživanja.

Fig. 10. Razlozi nezadovoljstva neefikasnošću ministarstava %

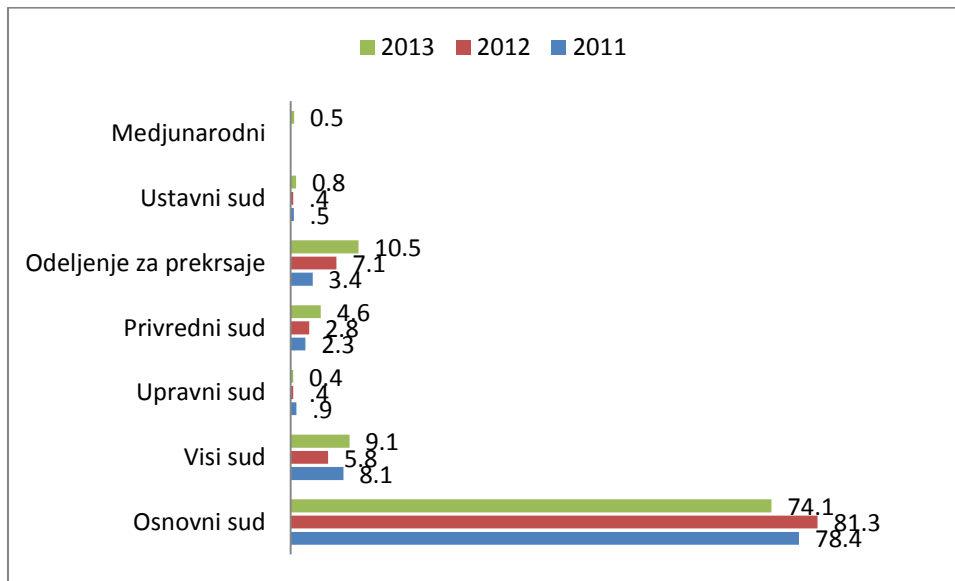
Iskustvo sa sudovima i ocjena njihovog rada bila je sastavni dio istraživanja. U ovogodišnjem istraživanju identifikovali smo nešto manji procenat ispitanika koji su imali iskustva sa sudovima u odnosu na prethodne dvije godine (Fig.. 11).

Fig. 11 Da li ste u posljednje dvije godine Vi ili članovi Vaše uže porodice imali iskustvo sa nekim Sudom?

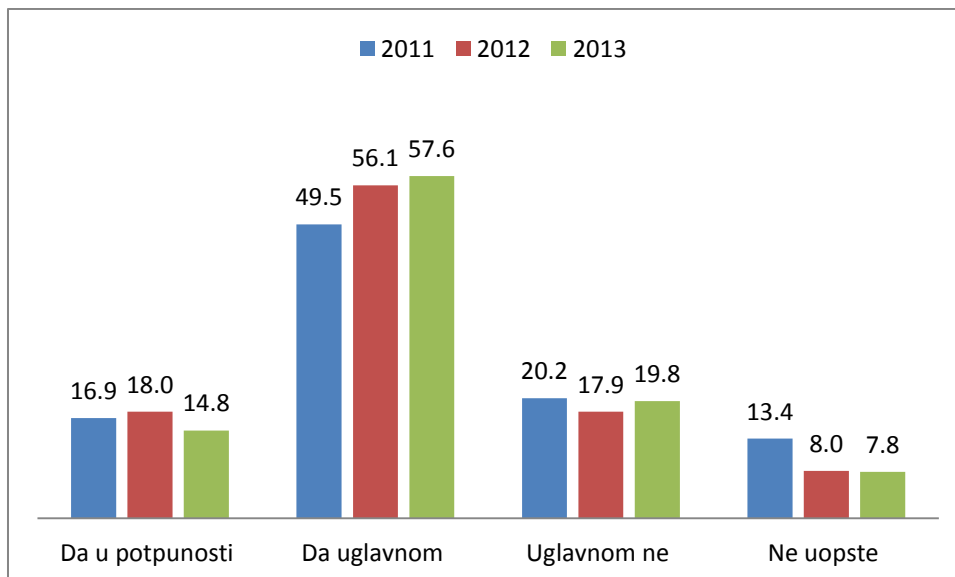
Najveći broj ispitanika, slično kao i u prethodna dva istraživanja, imao je iskustvo sa osnovnim sudom, a struktura je veoma slična u sva tri istraživanja pri čemu se i dalje povećava broj ispitanika koji je imao iskustvo sa odjeljenjem za prekršaje (Fig.. 12).

Fig. 12 Sud sa kojim su ispitanici imali iskustvo %

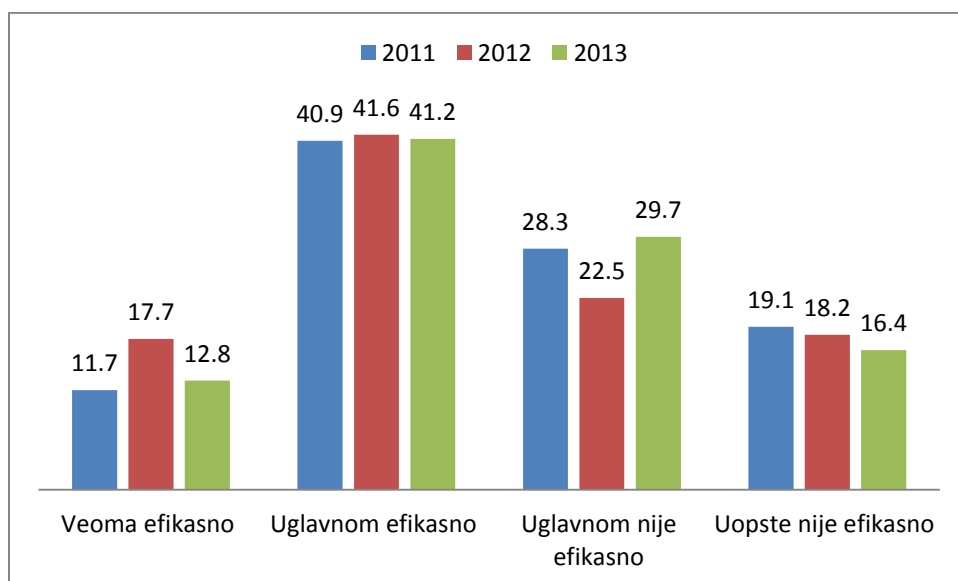
Procjenjujući transparentnost rada sudova (Fig.. 13), dobijeni rezultati ukazuju da građani manje-više jednako procjenjuju transparentnost kao i prethodnih godina. Naime, iako je nešto smanjen broj onih koji ističu da su sudovi veoma netransparentni, proporcionalno je smanjen i broj onih koji ističu da sudovi nisu nimalo transparentni.

Fig.. 13 Da li ste imali uvid u procedure i način na koje je Sud rješavao Vaš slučaj? %

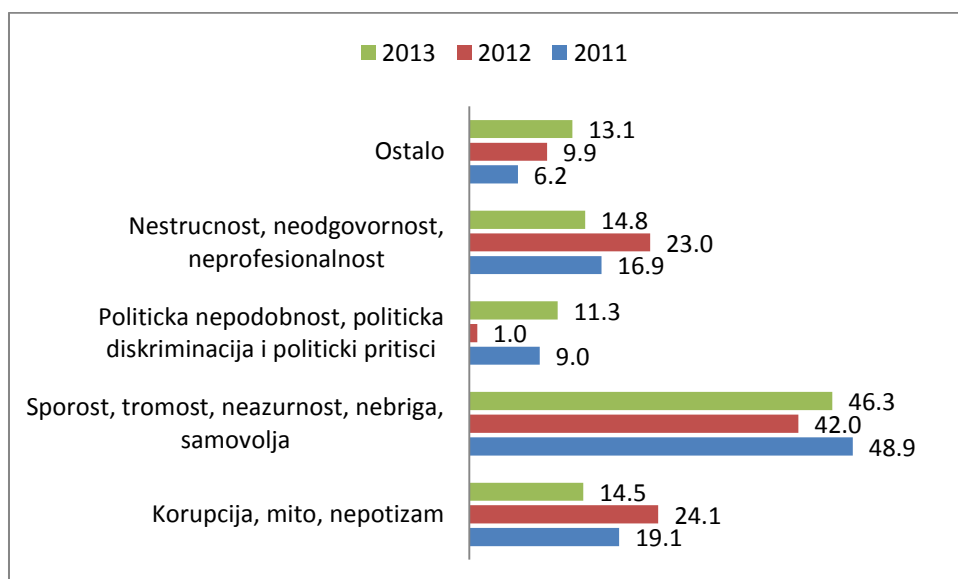
Nakon povećanja broja onih koji su u prošlogodišnjem istraživanju sudove ocijenili kao 'veoma efikasne', broj ispitanika je u ovogodišnjem istraživanju proporcionalno smanjen (Fig.. 14). Međutim, tri godine zaredom je broj onih koji ocjenjuju da sudovi rade uglavnom efikasno gotovo identičan, i važno je istaći da u ovoj kategoriji mjerimo preko 40% ispitanika. Dalje, povećan je broj ispitanika koji tvrde da sudovi uglavnom nisu efikasni, ali i onih koji tvrde da sudovi nisu nimalo efikasni.

Fig.. 14 Kako biste procijenili brzinu i efikasnost suda u konkretnom slučaju %

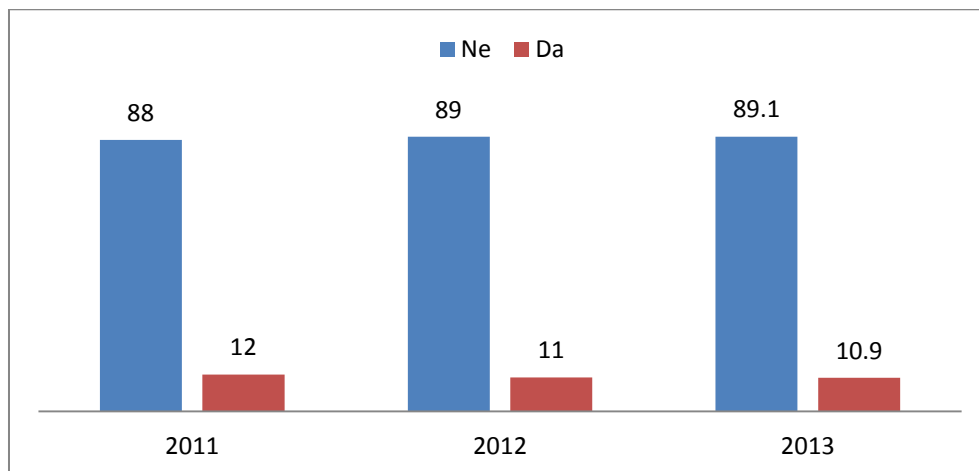
Kada je o procjeni razloga neefikasnosti sudova riječ (Fig. 15), podaci ovogodišnjeg istraživanja se mogu okvalifikovati zanimljivim. Ključni podatak koji smo identifikovali u prethodna dva istraživanja ostaje, naime, najveći broj građana koji su imali iskustva u sudskim sporovima žali se na sporost, nebrigu i samovolju sudova. Međutim, značajno je smanjen broj onih koji kao razlog neefikasnosti vide korupciju (mito i nepotizam) i onih koji rad sudova i sudija smatraju nestručnim (neodgovornim/neprofesionalnim). Sa druge strane, drastično je povećan broj onih koji kao razlog neefikasnosti navode političku nepodobnost (diskriminaciju/pritiske). Izgleda da se redistribucija u ovom istraživanju dešava od korupcije i nestručnosti ka političkoj nepodobnosti. Konačno, povećan je i broj ispitanika u rezidualnoj kategoriji (ostalo). Analizom odgovora ispitanika u ovoj kategoriji važno je napomenuti da su ispitanici u ovogodišnjem istraživanju koji sačinjavaju ovu kategoriju, kao razloge neefikasnosti identifikovali 'objektivne razloge' npr. preveliki broj predmeta, mali broj sudija, lošu legislativu i sl.

Fig.. 15 Razlozi neefikasnosti sudova

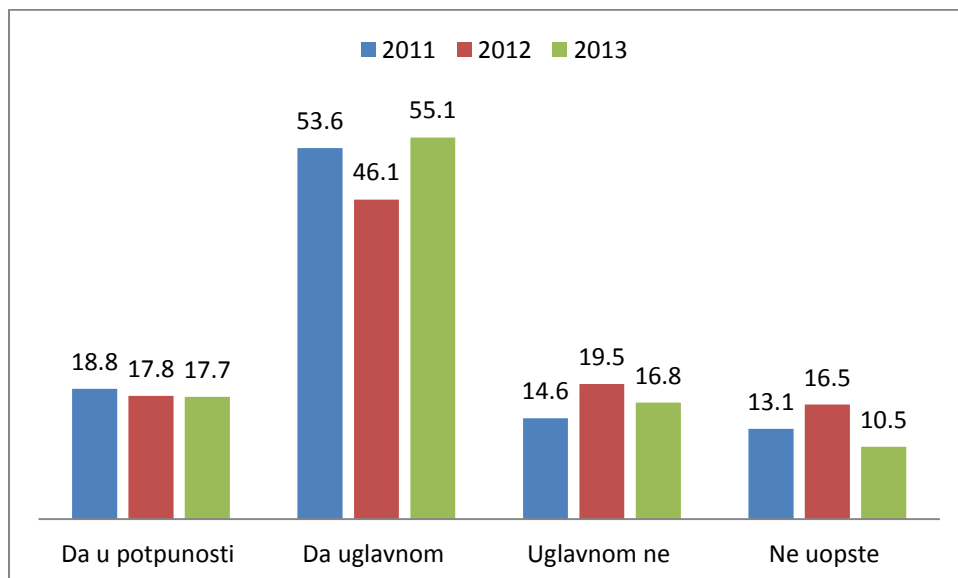
Sljedeći segment istraživanja tiče se iskustva građana sa organima lokalne vlasti (Fig. 16). U ovogodišnjem istraživanju gotovo je identičan broj građana koji je imao iskustva sa organima lokalne vlasti kao i prethodne dvije godine. Prema tome, izgleda da nezavisno od trendova, svaki deseti građanin u prosjeku ima iskustva sa organima lokalne samouprave.

Fig.. 16 Da li ste u posljednje dvije godine Vi ili članovi Vaše uže porodice imali iskustvo sa nekim organima lokalne vlasti? %

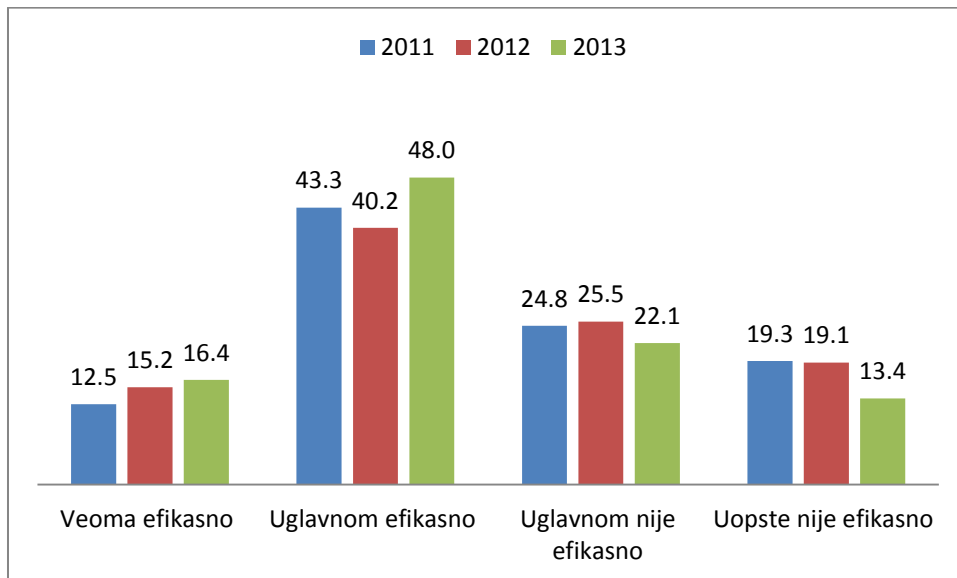
U procjeni transparentnosti rada lokalnih organa vlasti (Fig.. 17), možemo vidjeti da je nešto povećan broj građana/ki koji rad organa lokalne samouprave ocjenjuje kao 'uglavnom transparentne', dok je nešto smanjen broj onih koji se nalaze u kategorijama negativne ocjene transparentnosti. Prema tome, rad lokalne samouprave sa stanovišta transparentnosti se ove godine ocjenjuje nešto bolje u poređenju sa prethodnom godinom.

Fig.. 17 Da li ste imali uvid u procedure i način na koje je opština rješavala Vaš slučaj? %

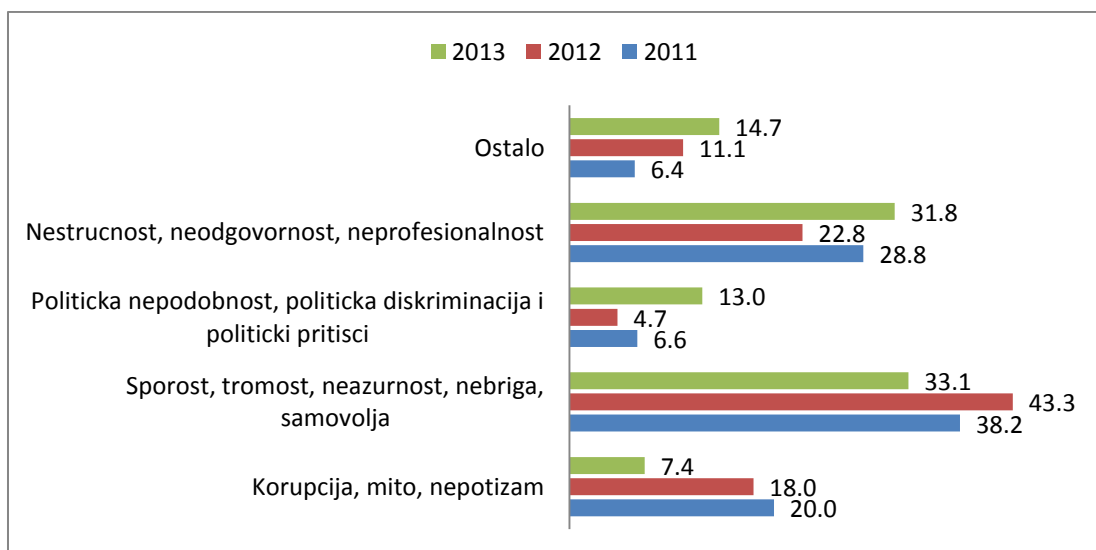
Efikasnost opštinskih službi je u ovogodišnjem istraživanju bolje ocijenjena u odnosu na prošlogodišnje istraživanje (Fig.. 18). Ono što je u ovom pogledu indikativno, i posebno značajno, jeste to da je riječ o stabilnom pozitivnom trendu posmatrano tri godine unazad.

Fig.. 18 Kako biste procijenili brzinu i efikasnost opštinskih službi u konkretnom slučaju? %

U procjeni razloga neefikasnosti opštinske vlasti došlo je do određenih promjena (Fig.. 19). Značajno je manje građana u ovom istraživanju koji kao razlog neefikasnosti identifikuju korupciju/mito/nepotizam a donekle je i smanjen broj ispitanika koji su kao razlog naveli sporost/tromost/neažurnost/nebrigu/samovolju. Sa druge strane, značajno je povećan broj ispitanika koji kao razlog neefikasnosti navode političku nepodobnost, diskriminaciju i političke pritiske a donekle je povećan i broj onih koji kao razlog vide nedostatak stručnosti, neodgovornost i neprofesionalnost. Kao i kada je o sudstvu riječ, veći je broj ispitanika koji su kao razloge naveli 'ostalo', a opet, i u ovom slučaju, tu se najčešće pominju objektivni razlozi (nedovoljno kadrova, loša legislativa, opterećenost službi i sl.).

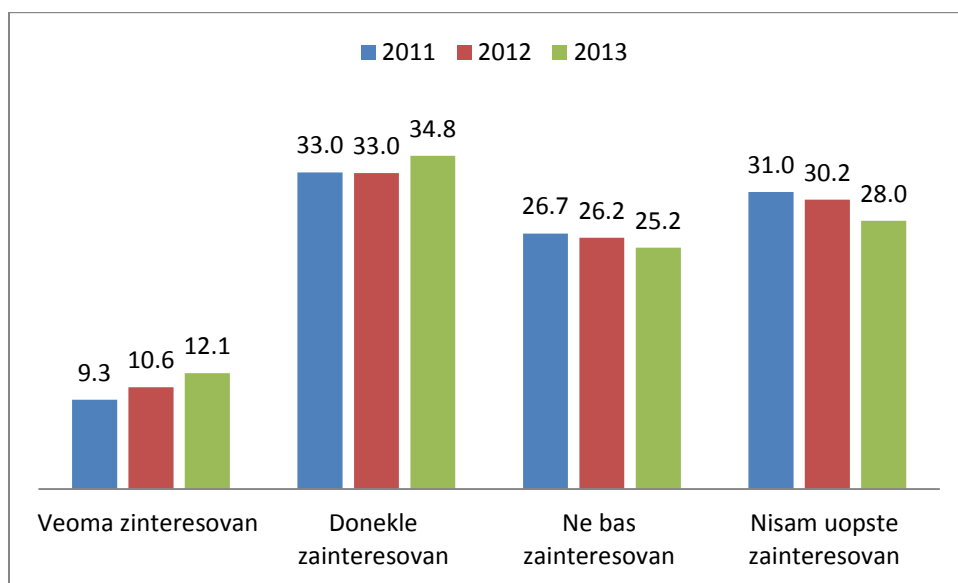
Fig.. 19 Razlozi neefikasnosti opštinskih službi

Politička participacija i aktivizam

Kada je riječ o interesovanju za politiku (Fig. 20), rezultati ovogodišnjeg istraživanja pokazuju da je nešto veći stepen političkog interesovanja u odnosu na prethodne dvije godine. U tumačenju ovog podatka treba imati u vidu da je istraživanje realizovano nakon relativno skoro održanih parlamentarnih izbora i uoči predsjedničkih izbora, tako da je razumna pretpostavka da su ovo razlozi nešto većih numeričkih vrijednosti izmjerenih ovim istraživanjem.

Fig.. 20 Koliko ste zainteresovani za politiku? %

Kao i u prethodnim istraživanjima, TV je ostao ključno sredstvo političkog informisanja građana. (Fig.. 21). Upoređivanjem podataka sa prošlogodišnjim (Fig.. 22) možemo primijetiti pozitivan trend kada je riječ o TV-u, ali i kada je riječ o internetu i radiju, dok su vrijednosti za štampu u sva tri istraživanja na približno istom nivou.

Fig.. 21 Koliko često pratite socio-politička dešavanja na: %

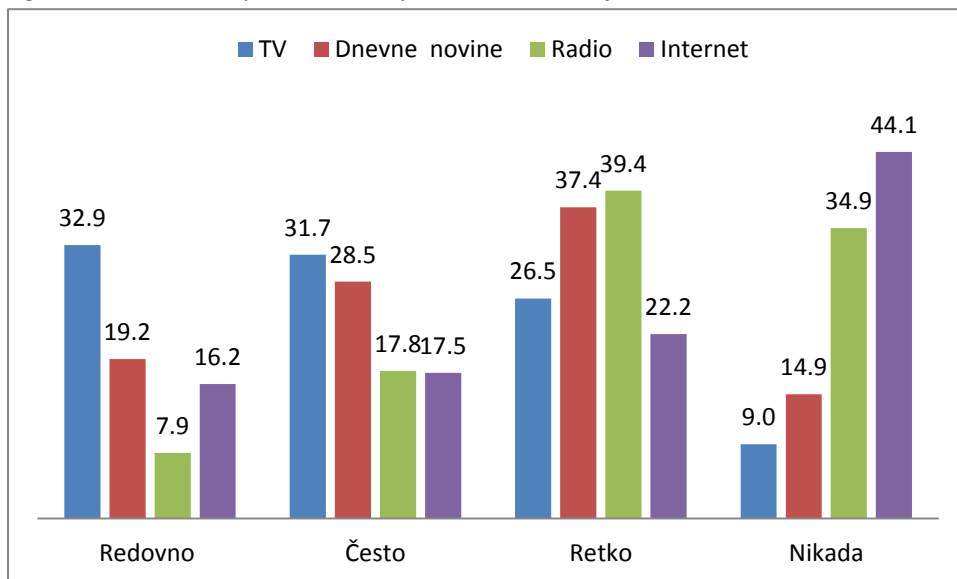
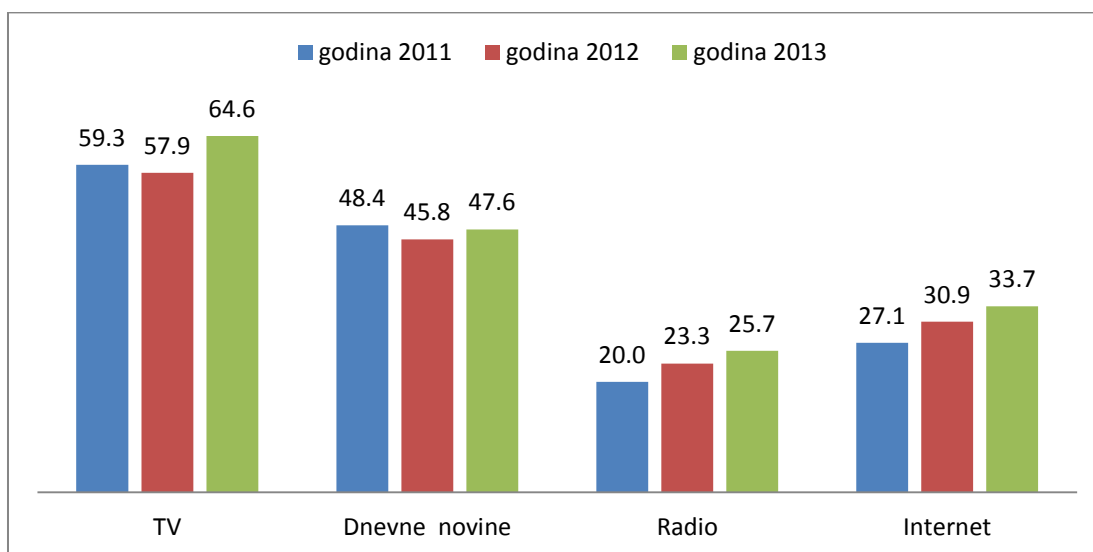

Fig.. 22 Koliko često pratite socio-politička dešavanja na: % SUMA redovno i često - komparacija 2011/2012

Kada je riječ o povjerenju, u informacije koje dobijaju putem medija (Fig.. 23), građani uglavnom imaju srednji nivo povjerenja. Interesantno je da u kategoriji 'nimalo povjerenja' prednjači internet. Ukoliko analiziramo trendove, iako su vrijednosti nešto manje, statistički se može reći da su vrijednosti na nivou prošlogodišnjeg istraživanja, obzirom na standardnu statističku grešku uzorkovanja. Dakle, kumulativno izraženo povjerenje u medije je manje-više na istom nivou, a i dalje je redosled ostao isti, najveći stepen povjerenja građani iskazuju u odnosu na TV, a zatim slijede dnevne novine, radio i internet.

Fig.. 23 Koliko imate povjerenja u informacije koje dobijate od: %

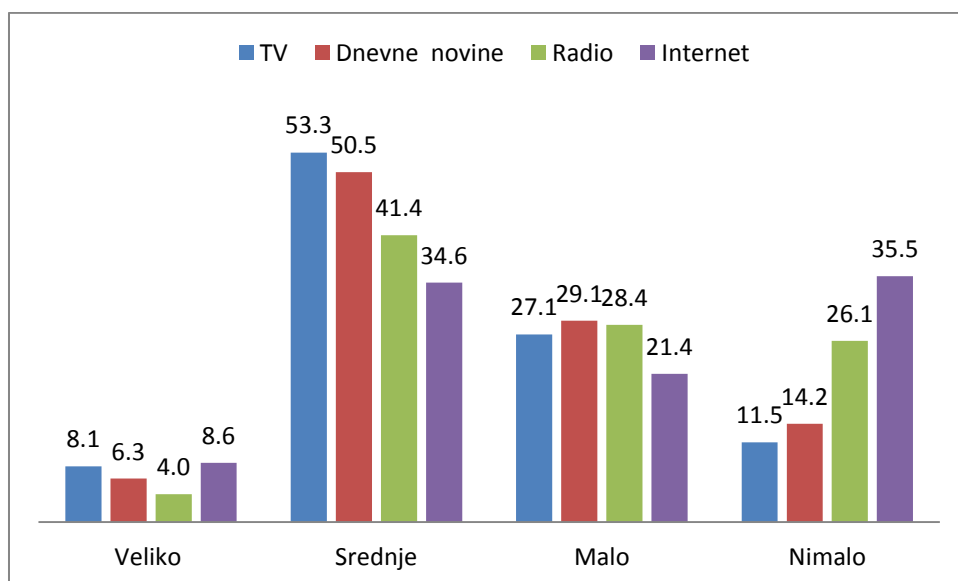
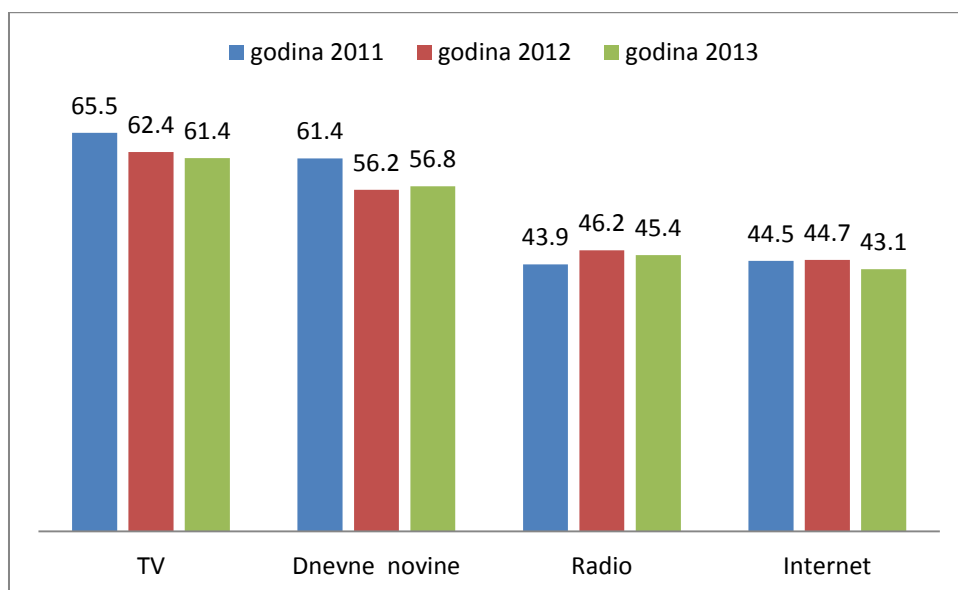

Fig.. 24 Koliko imate povjerenja u informacije koje dobijate od: % SUMA veliko i srednje – komparacija 2011/2012

Najveću spremnost mjerjenjem nekonvencionalne političke participacije, kao i u prethodnim istraživanjima mjerimo kada je riječ o potpisivanju peticije, a zatim učešće u demonstracijama, bojkotima i upućivanje žalbe nadležnim organima. Sumiranjem podataka kojim mjerimo spremnost i samo učešće i ukoliko ove podatke uporedimo sa podacima iz prethodnih istraživanja (Fig.. 26). Može se vidjeti da je spremnost na svaki ponuđeni oblik na većem stepenu. Ovaj podatak se najjasnije vidi na mjerjenju ukupnog skora (prosječne procentualne vrijednosti) na svih osam ajtema koji mjere različite oblike nekonvencionalne političke participacije (Fig.. 26.1).

Fig. 25 Da li bi ili ne bi građani preduzeli sljedeće oblike političke akcije %

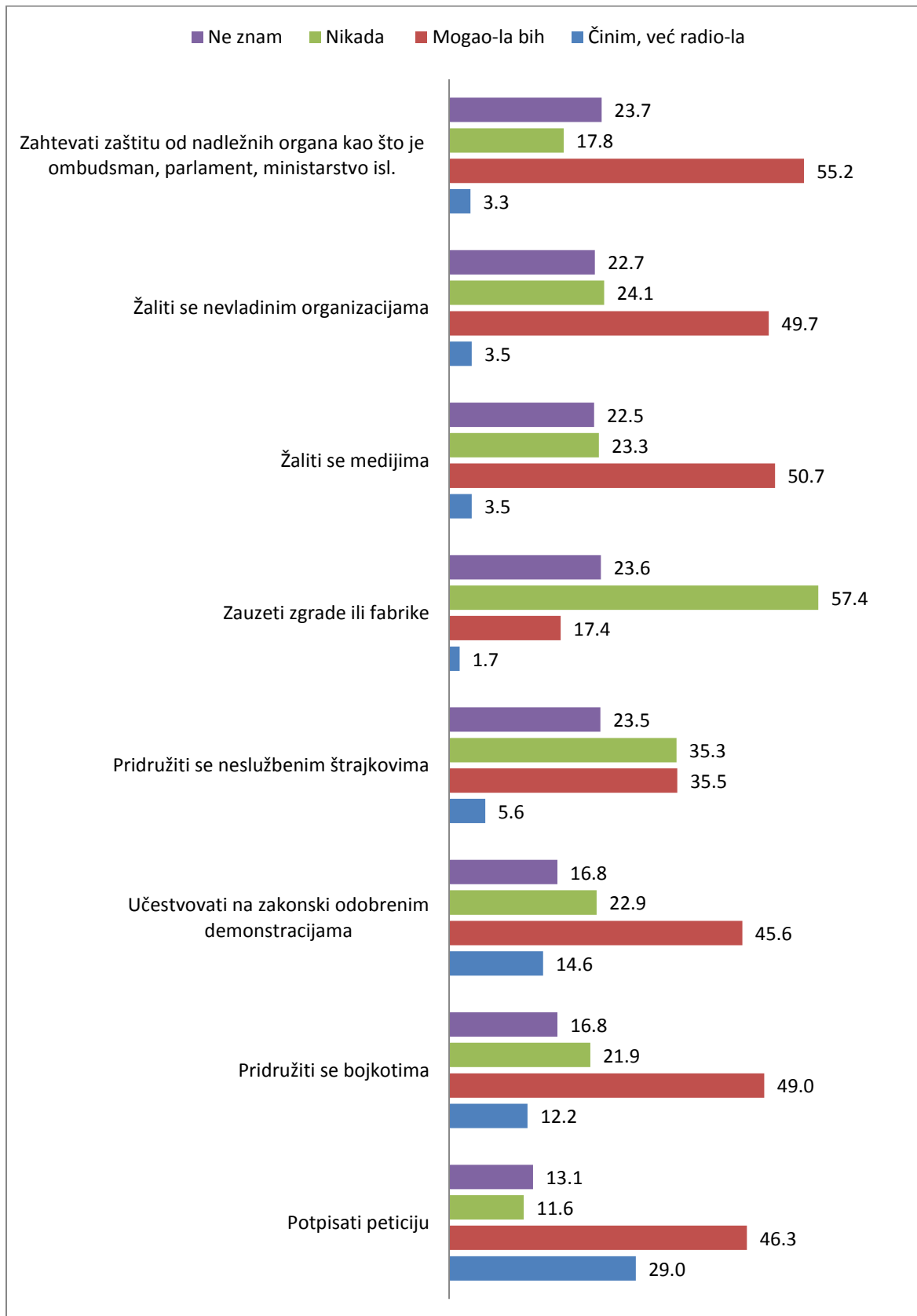

Fig.. 26 Da li bi ili ne bi građani preduzeli sljedeće oblike političke akcije % SUMA činio-la sam i mogao bih – komparacija 2011/2012

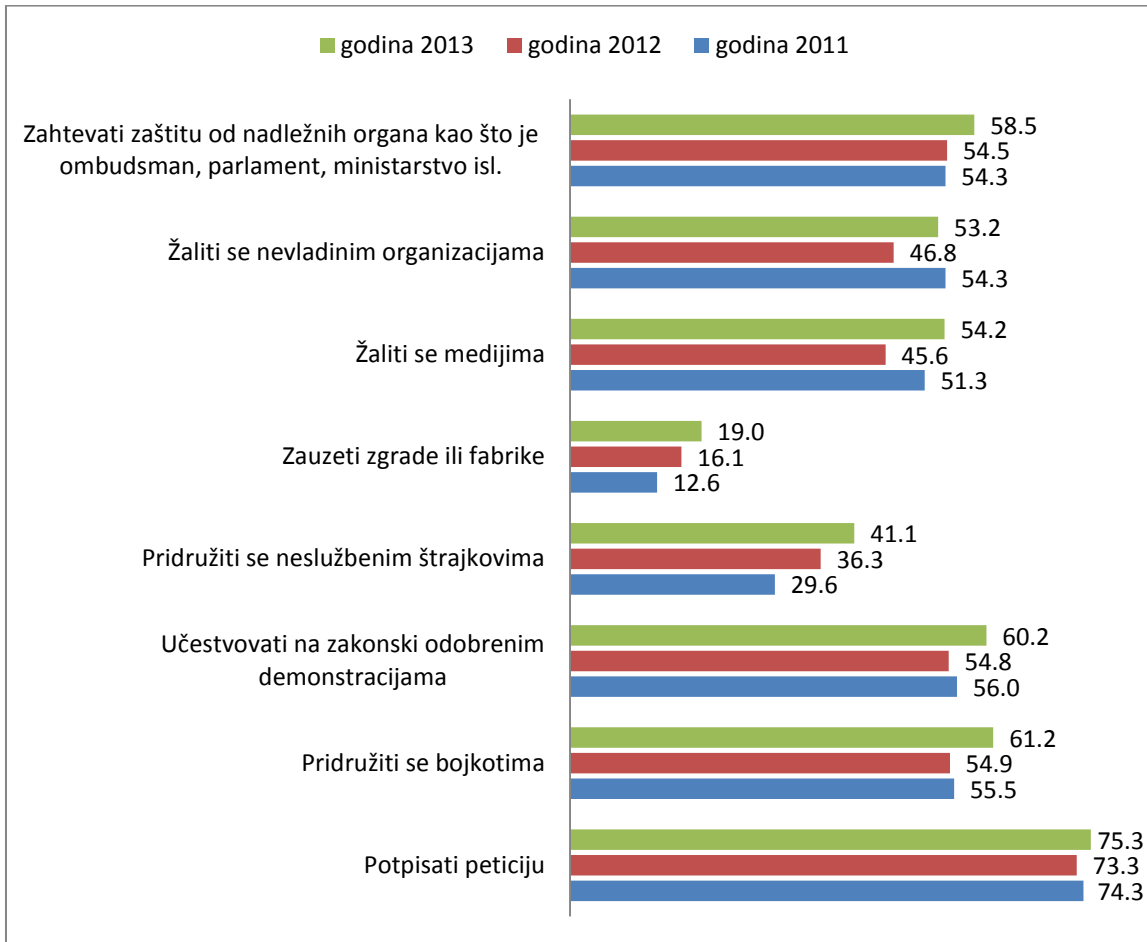
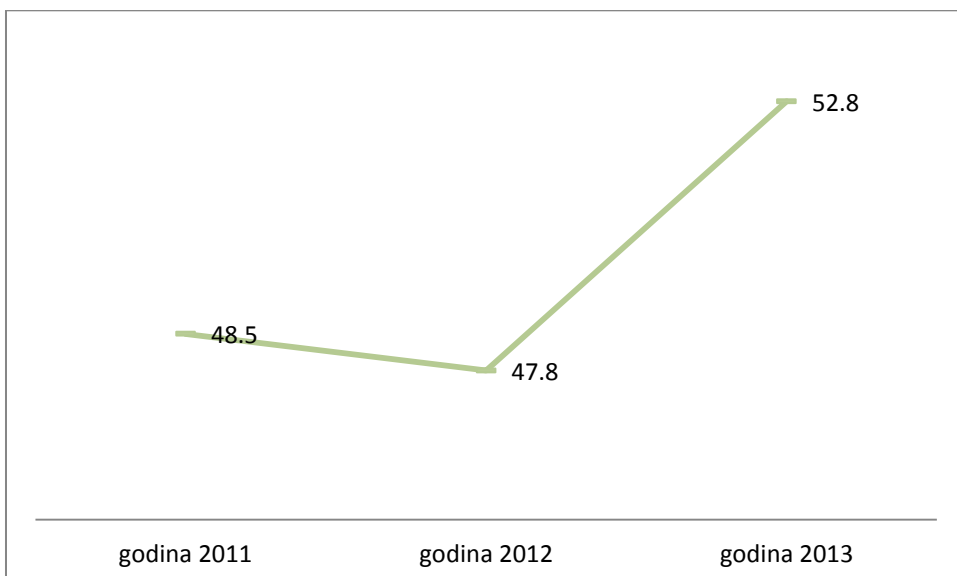
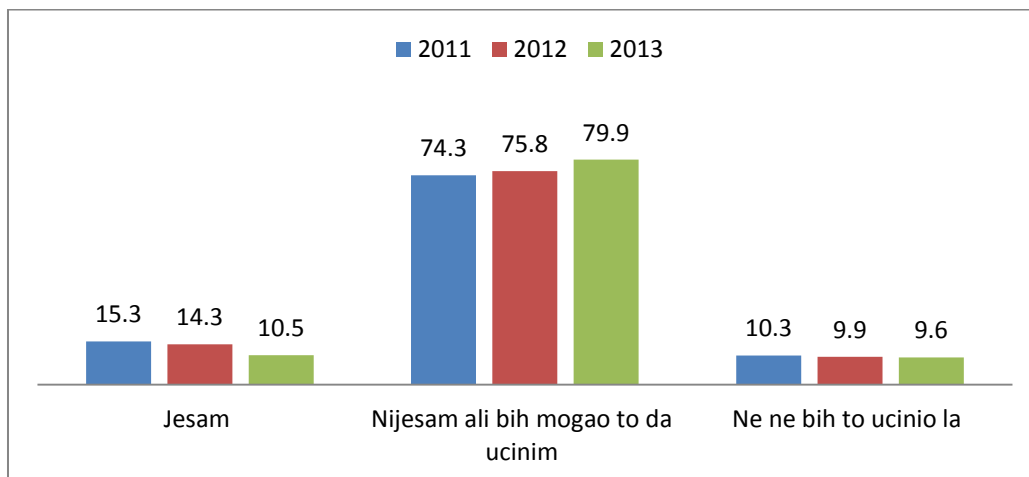

Fig.. 26 Prosječna vrijednost nekonvencionalne političke participacije % komparacija 2011/2012/2013

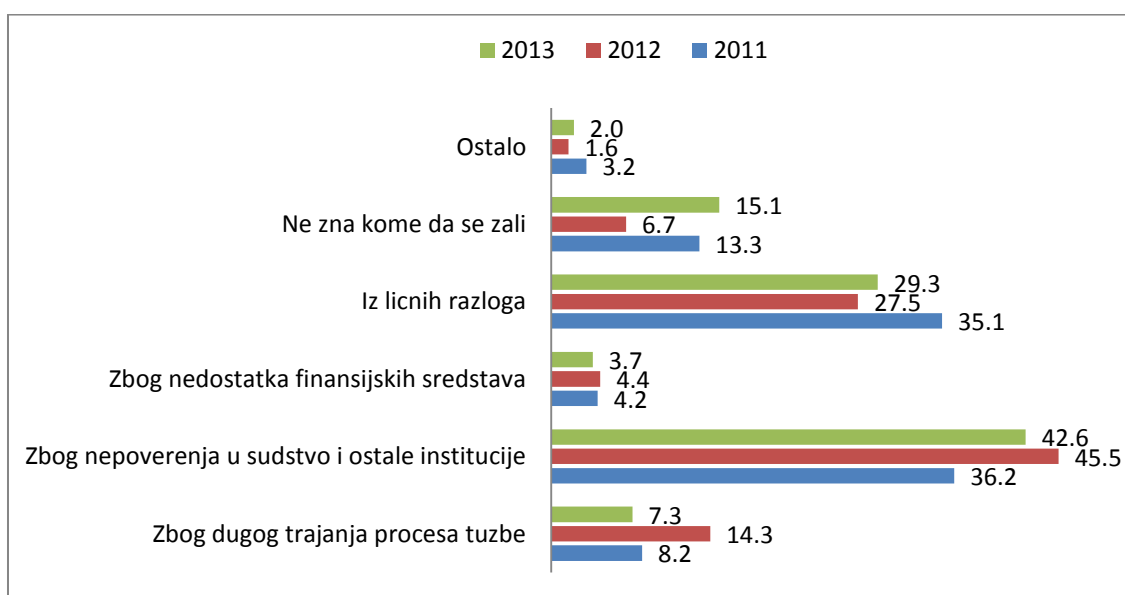
Jedan od indikatora građanske političke participacije jeste i spremnost da podnesu tužbu ukoliko su njihovi interesi oštećeni (Fig.. 27). Rezultati istraživanja ukazuju na to da su vrijednosti veoma stabilne u sva tri longitudinalna istraživanja. Međutim, trendovi se mogu okvalifikovati kao blago negativni obzirom da je u odnosu na 2011. godinu, manji broj ispitanika koji iskazuje spremnost da podnese tužbu i proporcionalno je veći broj ispitanika koji to nije spreman.

Fig.. 27 Da li ste ikada podnijeli tužbu zato što su Vaši interesi bili oštećeni? %

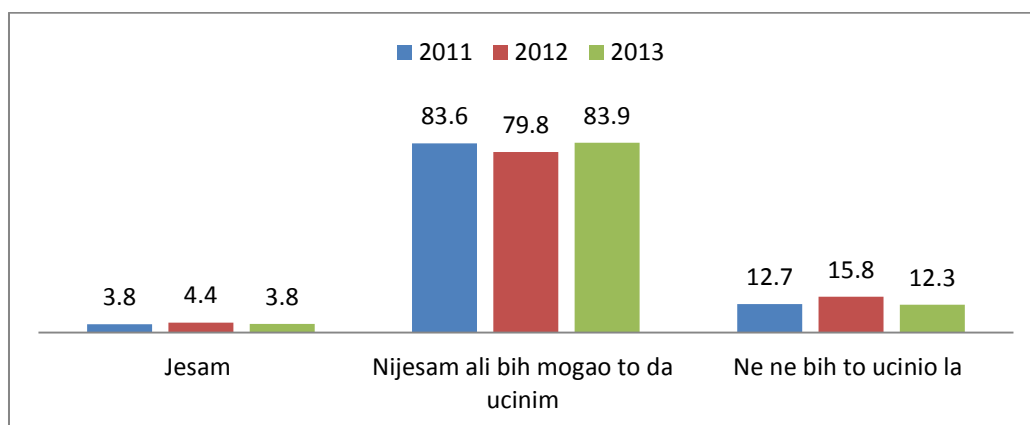
Nepovjerenje u institucije sistema i sudstvo jesu i dalje ključni razlog nepodnošenja tužbe. Međutim, identifikovali smo da je ovaj razlog manje prisutan ove godine u odnosu na prošlu godinu, ali više u poređenju sa 2011. godinom (Fig.. 28). Lični razlozi su drugi po značaju, pri čemu kada je riječ o ovom razlogu mjerimo nešto više vrijednosti u odnosu na prošlu godinu. Lični razlozi su u ovom pogledu u značajnoj mjeri više navođeni u poređenju sa prošlogodinjim istraživanjem. Dužina trajanja sudskog procesa značajno je manji razlog nepodnošenja tužbe u odnosu na prošlogodišnje istraživanje, i generalno više nije nego što jeste razlog, dok nedostatak finansijskih sredstava gotovo da se ne može smatrati razlogom nepodnošenja tužbe.

Fig.. 28 Razlozi zbog kojih ne bi podnijeli tužbu %

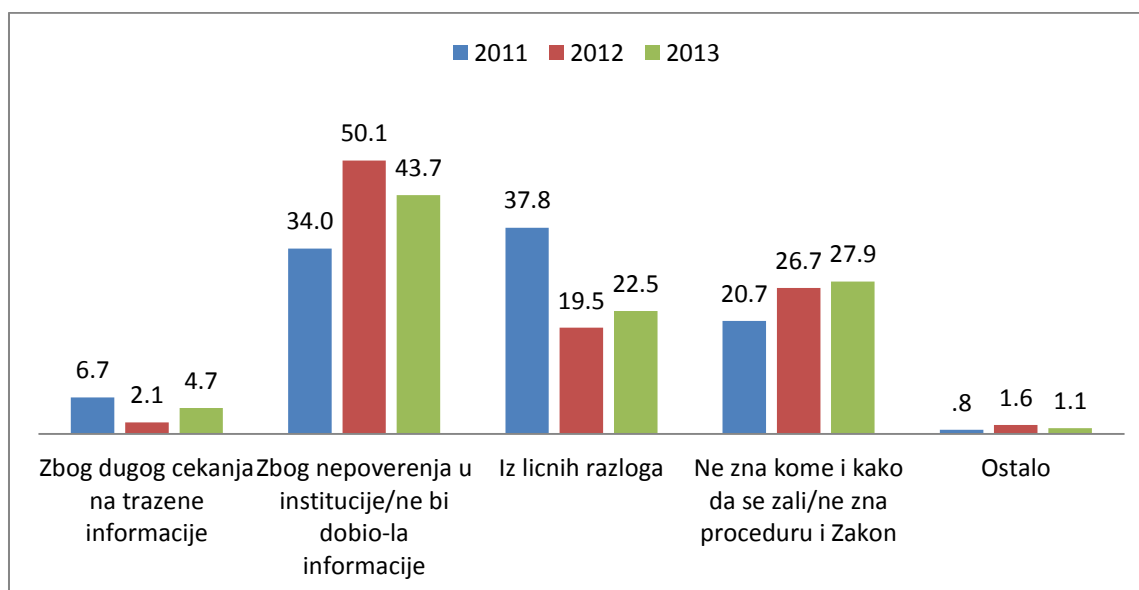
Veoma mali broj građana podnijeli su zahtjev po Zakonu o slobodnom pristupu informacija nekom od državnih organa (Fig.. 29). Ove vrijednosti su ujednačeno niske u sva tri istraživanja. Sa druge strane, veliki broj građana, opet veoma uravnoteženo u longitudinalnom smislu, izražava spremnost da to učini. Interesantno je da su vrijednosti dobijene ovim istraživanjem gotovo identične kao i vrijednosti prije dvije godine, što govori o tome da nema progressa u ovom pogledu.

Fig.. 29 Da li ste ikada podnijeli zahtjev nekom od državnih organa na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama? %

Tri su ključna razloga usled kojih građani ne podnose zahtjev po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama (Fig.. 30). Prvo i najčešće, to je zbog nepovjerenja u institucije te uvjerenje da se tražene informacije ne bi dobile. Međutim, ovaj ključni razlog je nešto manje izražen u odnosu na prošlogodišnje istraživanje. Drugo, to je nepoznavanje Zakona ili neznanje kako se to radi, i u ovom pogledu mjerimo da je ovaj razlog nešto izraženiji nego u prošlogodišnjem istraživanju. Treći, to su lični razlozi, pri čemu su i ove vrijednosti više u odnosu na prošlogodišnje istraživanje.

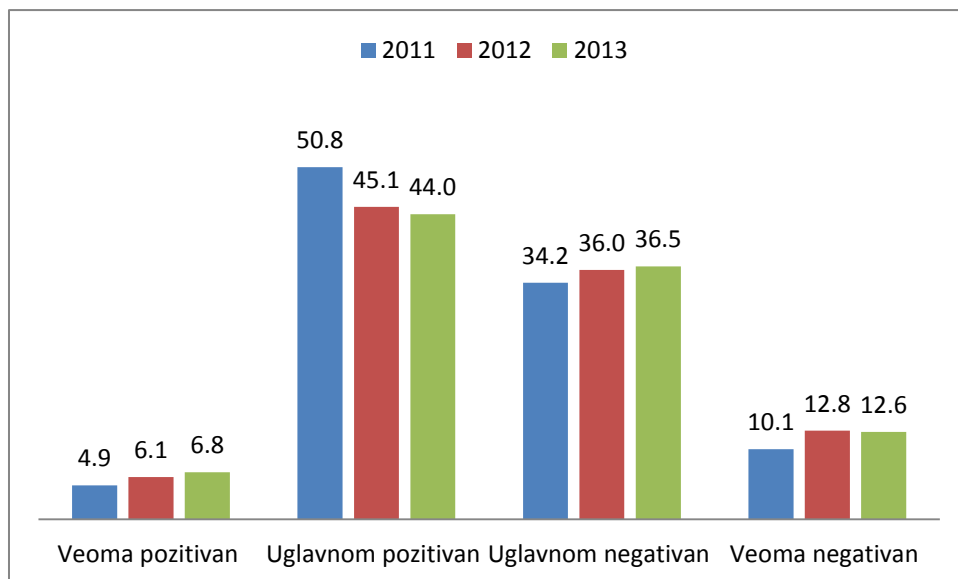
Fig.. 30 Ukoliko NE biste podnijeli zahtjev za slobodan pristup informacijama, recite nam koji su to razlozi? %

Stavovi o sudstvu i sudijama

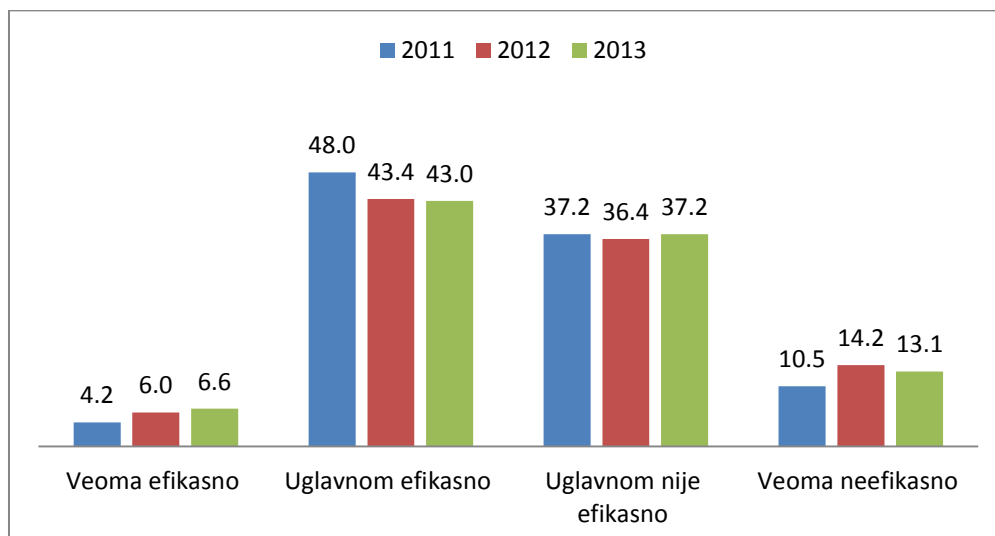
Kada je o sudstvu i sudijama riječ, istraživanje je operisalo čitavim nizom pitanja i ajtema sa ciljem da se utvrde kako stavovi tako i iskustva građana. Najprije, kada je riječ o opštem stavu prema sudstvu (Fig. 31) dobijene vrijednosti su gotovo na istom nivou kao i prošle godine, što znači da se stavovi o sudstvu generalno nisu promijenili. Posmatrano u longitudinalnoj perspektivi, negativni trend izmjeren u prošlogodišnjem istraživanju u odnosu na istraživanje 2011. je zaustavljen.

Fig. 31 Kada je riječ o sudstvu u Crnoj Gori, biste li rekli da je Vaš stav: %

U procjeni efikasnosti sudstva (Fig. 32), kao i kada je riječ o opštem stavu prema sudstvu, rezultati istraživanja pokazuju gotovo identične vrijednosti kao i prošle godine. Dakle, generalno, građani smatraju da se efikasnost sudstva u prethodnih godinu dana nije poboljšala.

Fig. 32 Kako biste procijenili efikasnost rada sudstva u Crnoj Gori ? %

Kada je riječ o kriterijumima po kojima sudije sude, najveći broj ispitanika smatra da to sudije rade uglavnom po slovu zakona, ali kumulativno je procenat onih koji smatraju da to sudije rade na osnovu ličnih, političkih i drugih kriterijuma gotovo 45%, što jeste visoka vrijednost (Fig. 33). Posmatrano sa stanovišta trenda, dobijene vrijednosti su na istom nivou kao i u prošlogodišnjem istraživanju.

Fig. 33 Uopšteno govoreći, kada sudije sude, u kojoj mjeri oni to čine po slovu zakona, pravu i pravilima, a ne po nekim drugim, ličnim, političkim, interesnim ili bilo kojim drugim kriterijumima? %

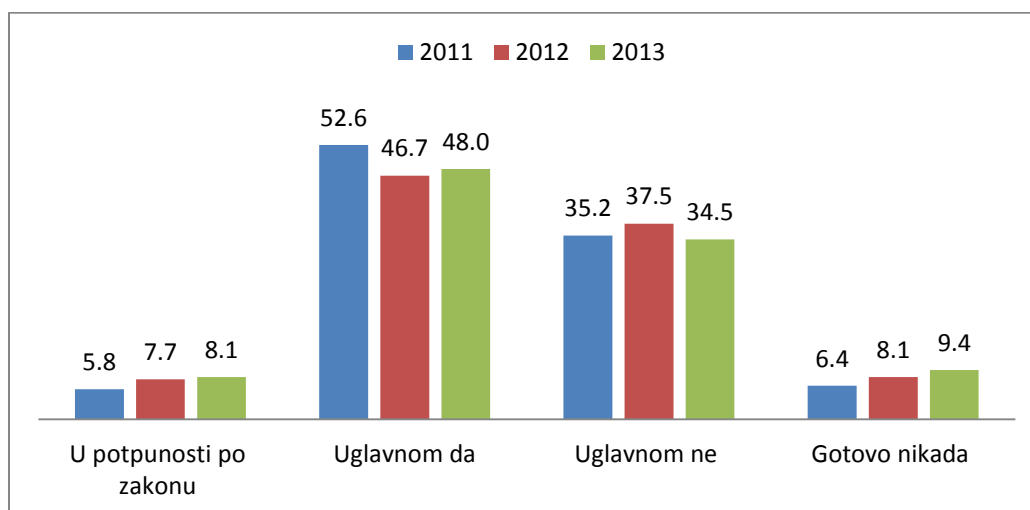

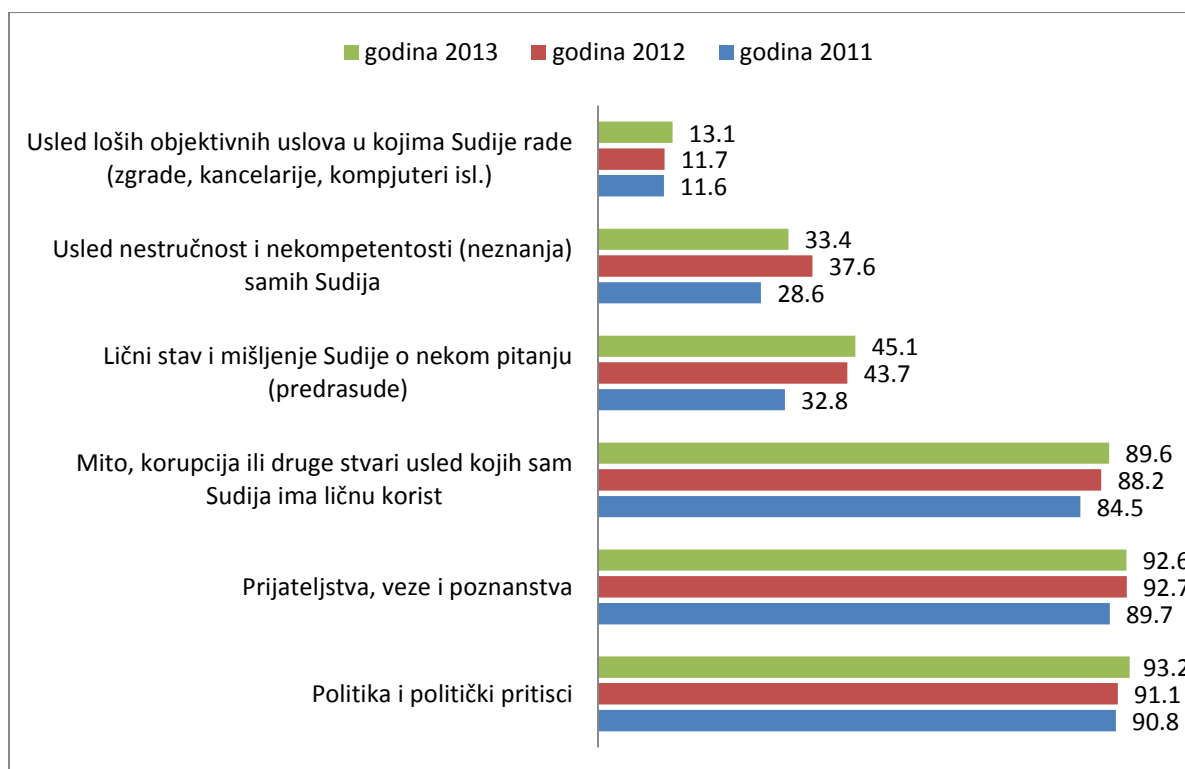
Fig. 34 Ukoliko NE sude po zakonu, koji su to po Vama razlozi? %

	Ključni razlog	Važan razlog	Više nije nego što jeste razlog	Nije razlog
Politika i politički pritisci	53,9	39,3	4,9	1,9
Prijateljstva, veze i poznanstva	44,5	48,1	5,8	1,6
Mito, korupcija ili druge stvari usljed kojih sam sudija ima ličnu korist	46,5	43,1	8,4	2,0
Lični stav i mišljenje sudije o nekom pitanju (predrasude)	11,0	34,1	38,5	16,4
Usljed nestručnosti i nekompetentosti (neznanja) samih sudija	8,0	25,4	36,2	30,4
Usljed loših objektivnih uslova u kojima sudije rade (zgrade, kancelarije, kompjuteri isl.)	4,6	8,5	26,6	60,3

Kao i u prethodnim istraživanjima, kao razloge neobjektivnosti sudija ispitanici navode politiku i političke pritiske, nepotizam i mito/korupciju (Fig. 34 i Fig. 35). Dobijene vrijednosti su veoma visoke u ovom pogledu a sa stanovišta trenda veoma su stabilne tri godine unazad.

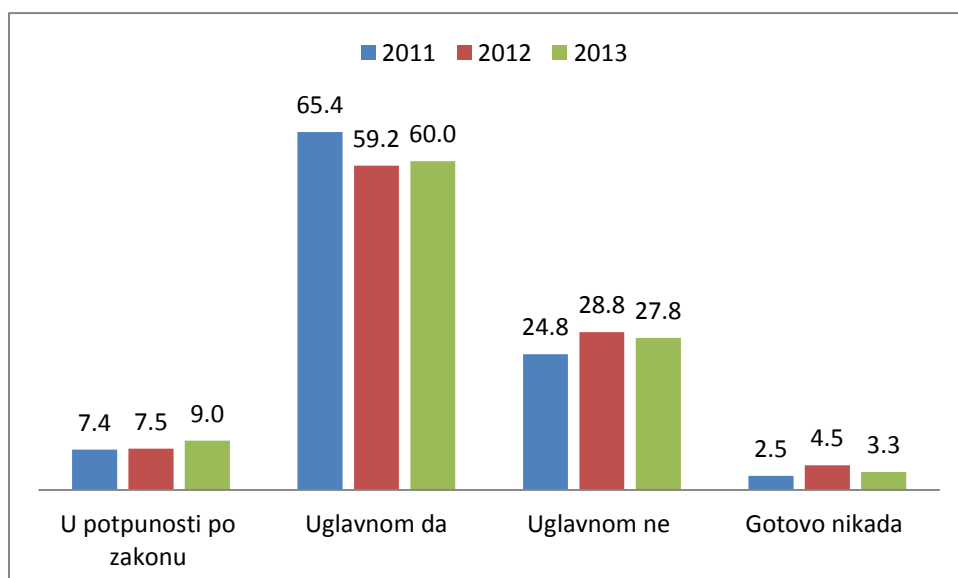

Fig. 35 Ukoliko NE sude po Zakonu, koji su to razlozi po Vama? - SUM % ključni i važan razlog: komparacija 2011/2012

U procjeni rada administrativnog sudskog osoblja, rezultati istraživanja ukazuju na to da građani imaju gotovo identičan stav kao i prošle godine. Najveći broj ispitanika smatra da administrativno osoblje uglavnom radi po slovu zakona, a broj onih koji smatraju da administrativno osoblje u većoj ili manjoj mjeri ne radi po Zakonu, nego po nekim drugim kriterijumima iznosi oko 30% (Fig. 36).

Fig. 36 Kada je riječ o administrativnom osoblju, u kojoj mjeri oni to čine po slovu zakona, pravu i pravilima, a ne po nekim drugim, ličnim, političkim, interesnim ili bilo kojim drugim kriterijumima

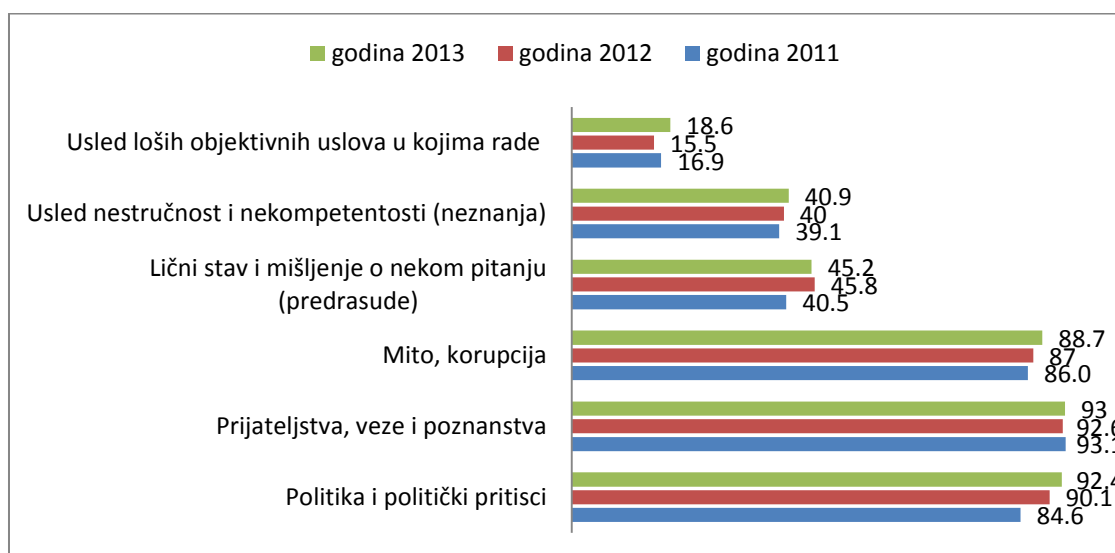

Stavovi onih građana koji smatraju da administrativno osoblje ne radi po slovu Zakona obzirom na razloge, isto kao i kada su procjenjivali sudije, smatraju da su ti razlozi dominantno vezani za uticaj politike, nepotizam i mito/korupciju (Fig. 37 i Fig. 38). Sa stanovišta trenda, vrijednosti su veoma bliske prošlogodišnjim rezultatima istraživanja, ali se ipak mogu tumačiti kao blago negativni.

Fig. 37 Ukoliko administrativno osoblje NE radi po zakonu, koji su to po Vama razlozi? %

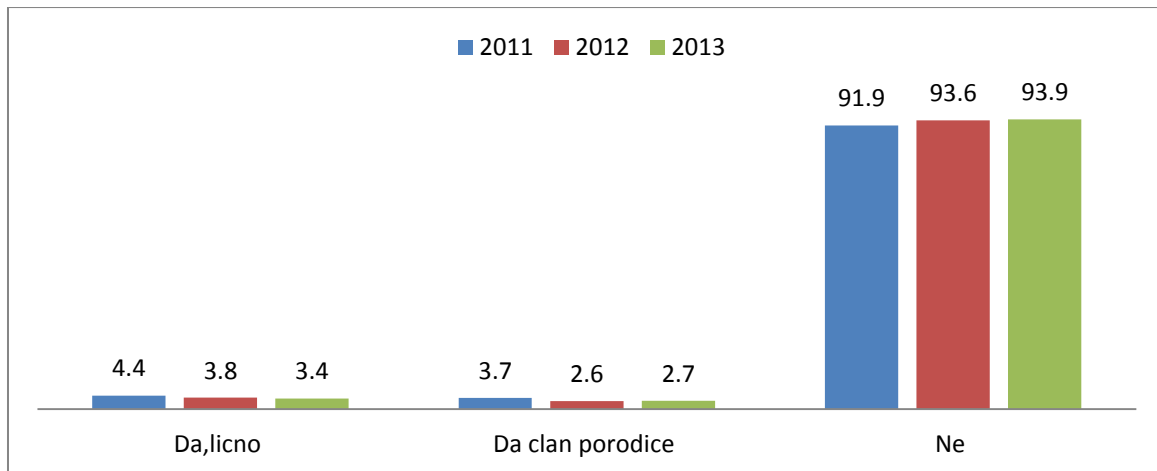
	Ključni razlog	Važan razlog	Više nije nego što jeste razlog	Nije razlog
Politika i politički pritisci	49,7	42,7	4,8	2,9
Prijateljstva, veze i poznanstva	45,5	47,5	4,9	2,2
Mito, korupcija ili druge stvari usljed kojih ima ličnu korist	43,6	45,1	8,6	2,8
Lični stav i mišljenje o nekom pitanju (predrasude)	13,3	31,9	42,5	12,3
Usljed nestručnost i nekompetentosti (neznanja)	9,2	31,7	33,3	25,8
Usljed loših objektivnih uslova u kojima rade (zgrade, kancelarije, kompjuteri isl.)	5,2	13,4	29,1	52,2

Fig. 38 Ukoliko administrativno osoblje NE radi po zakonu, koji su to po Vama razlozi? – SUM % ključni i važan razlog: komparacija: 2011/2012

Relativno mali, i kroz istraživanja stabilan broj građana ima iskustva sa građanskim parnicama, lično ili preko članova porodice (Fig. 39).

Fig. 39 Da li ste Vi ili članovi Vaše bliže porodice imali iskustva sa građanskim parnicama na sudu u poslednje tri godine

Analizom strukture parničnih postupaka u koje su bili uključeni naši ispitanici (Fig. 40), možemo vidjeti da je u ovogodišnjem istraživanju, isto kao i prethodne dvije godine, najveći broj parnica (na našem uzorku) vođen kada je riječ o imovinskim postupcima. Međutim, valja istaći da je sam procenat ovih parnica značajno manji nego prethodnih godina. Sa druge strane, druga po frekventnosti jeste naplaćivanje potraživanja, i ovom pogledu mjerimo pozitivan trend. Broj parnica, na našem uzorku, čiji su predmet međuljudski odnosi je na istom nivou kao i prošle godine i značajno viši u odnosu na prije dvije godine, dok u ovogodišnjem istraživanju mjerimo značajno povećanje parnica koje su podignute na osnovu tužbi za neostvarena prava. Takođe, u ovogodišnjem uzorku značajno je veći broj građana koji su učestvovali u parničnim postupcima oko nasljedstva dok je broj brakorazvodnih parnica i prekršajnih postupaka smanjen.

Fig. 40 Vrsta iskustva sa građanskom parnicom %

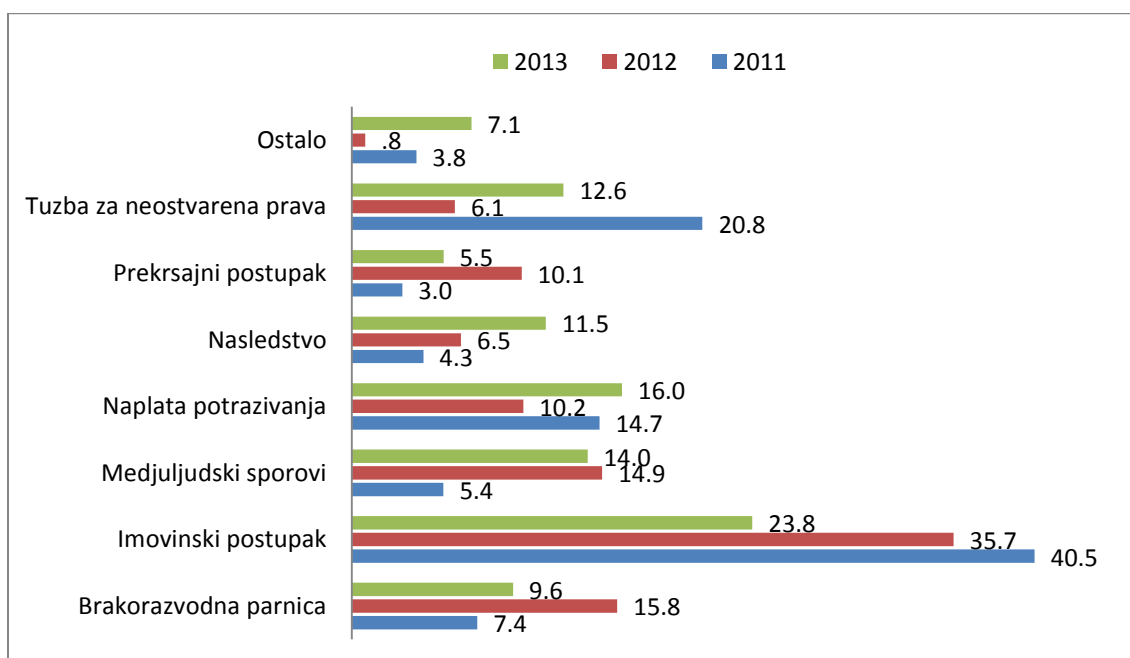
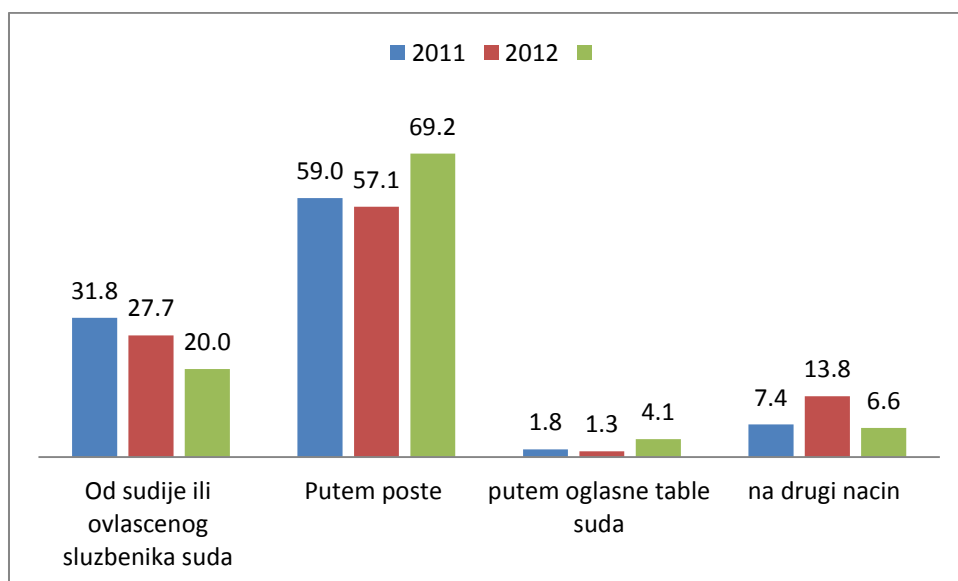

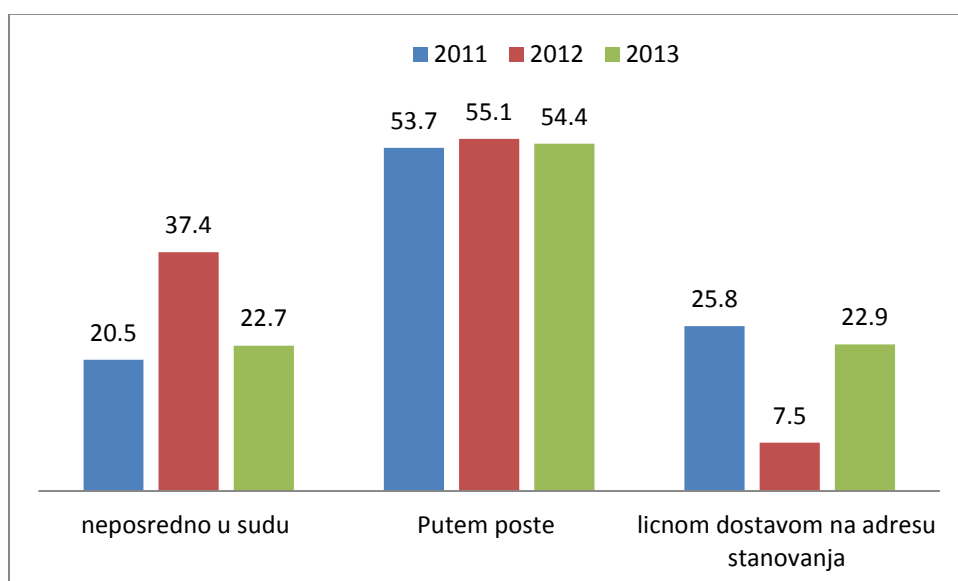
Fig. 41 Na koji način ste dobijali informacije o rasporedu saslušanja? %

Interesantni su trendovi u pogledu načina dobijanja informacija o rasporedu saslušanja u toku parničnog postupka (Fig. 41). U ovom pogledu, iz godine u godinu, sve je manji broj stranaka u parnicama koji informacije dobijaju od ovlašćenog službenika suda, a sve je veći broj onih koji informacije dobijaju putem pošte.

U pogledu dobijanja dokumentacije o slučaju, u najvećem broju slučajeva se informacije dobijaju putem pošte, i u ovom pogledu vrijednosti su ujednačene u sva tri istraživanja (Fig. 42). No, kada je riječ o preostala dva načina dobijanja dokumentacije, dobijene vrijednosti se razlikuju od 2012. godine, ali su na istom nivou kao 2011. godine.

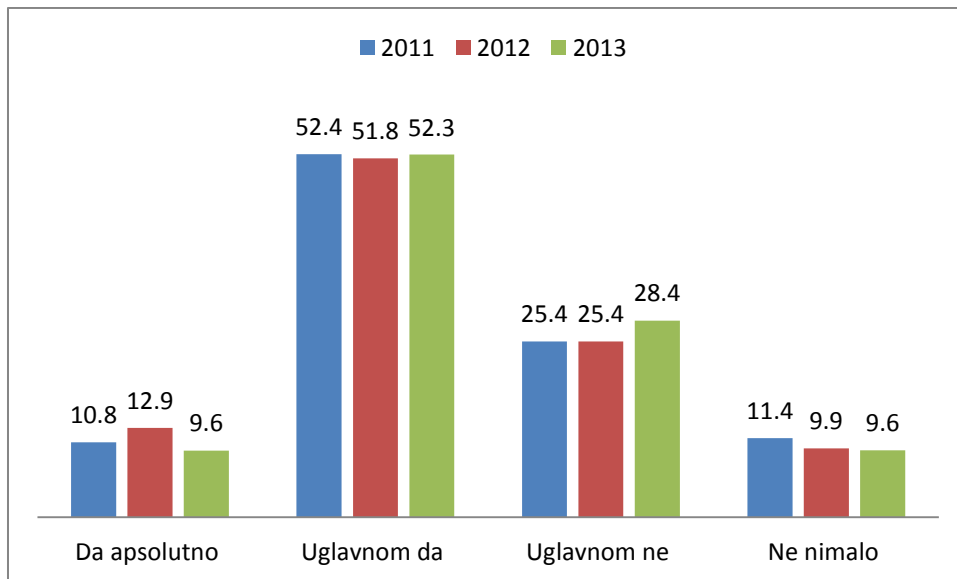
Fig. 42 Na koji način ste Vi ili Vaš advokat dobijali dokumentaciju vezanu za Vaš slučaj? %

Procjenjujući usklađenost rada suda sa vremenski predviđenim rasporedom (Fig. 43) možemo nakon ovogodišnjeg istraživanja reći da je ova procjena ista u prethodne tri godine, te da nema napretka u

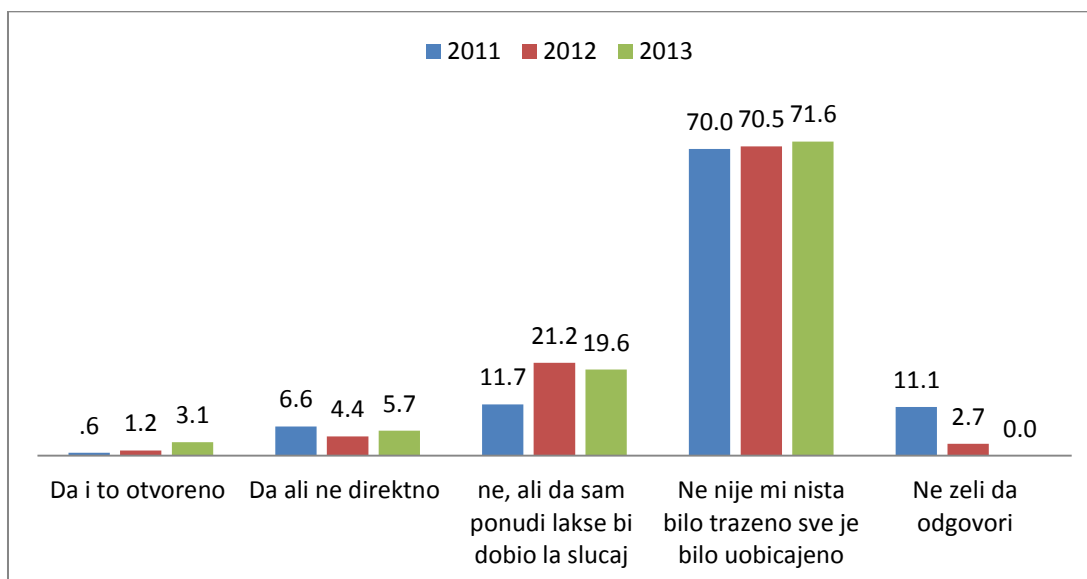
datom periodu. Najveći broj građana smatra da sudovi uglavnom rade po vremenski predviđenom rasporedu.

Fig. 43 Smatrate li da je sud u ovom slučaju radio u skladu sa vremenski predviđenim rasporedom? %

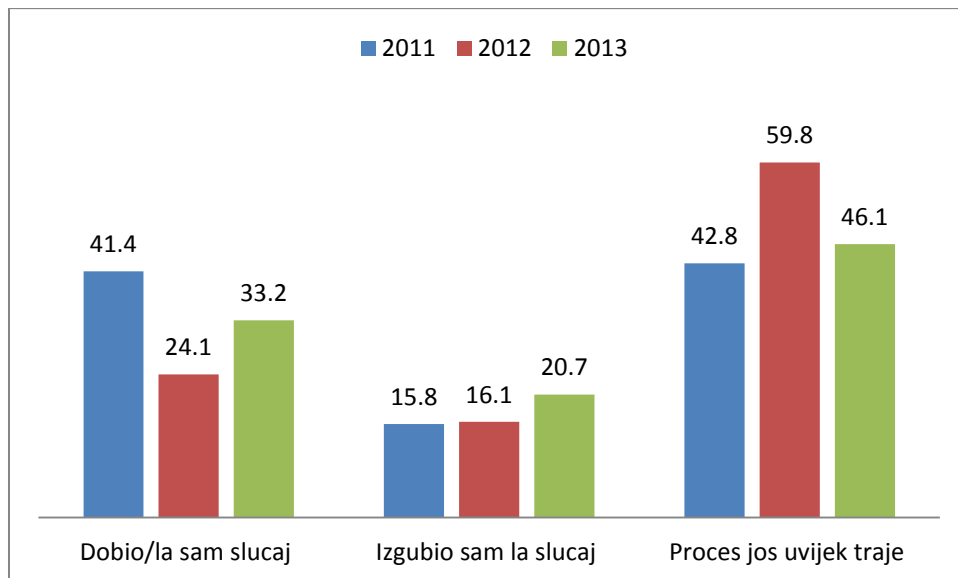
U pogledu ličnog iskustva sa korupcijom u parničnim postupcima (Fig. 44), rezultati istraživanja, iako stabilni, ukazuju na nekoliko interesantnih aspekata. Prvo, iako je broj onih koji kažu da im je otvoreno traženo 'nešto' za dobijanje parnice – značajan, ovaj broj je veći u odnosu na prethodno istraživanje, a naročito u odnosu na istraživanje prije dvije godine. Drugo, interesantno je da se broj onih koji ne žele da odgovore proporcionalno smanjuje iz godine u godinu, tako da ove godine niti jedan jedini ispitanik nije odbio odgovor na ovo pitanje. Ako se ova dva trenda uporede, može se reći da je kategorija 'ne želi da odgovori' zapravo u velikoj mjeri kategorija onih kojima je nešto traženo, te da prije dvije godine ispitanici nisu željeli to da kažu, dok je sada drugačiji slučaj.

Fig. 44 Da li Vam je tražen novac, usluga ili bilo šta drugo kako bi slučaj bio riješen u Vašu korist?

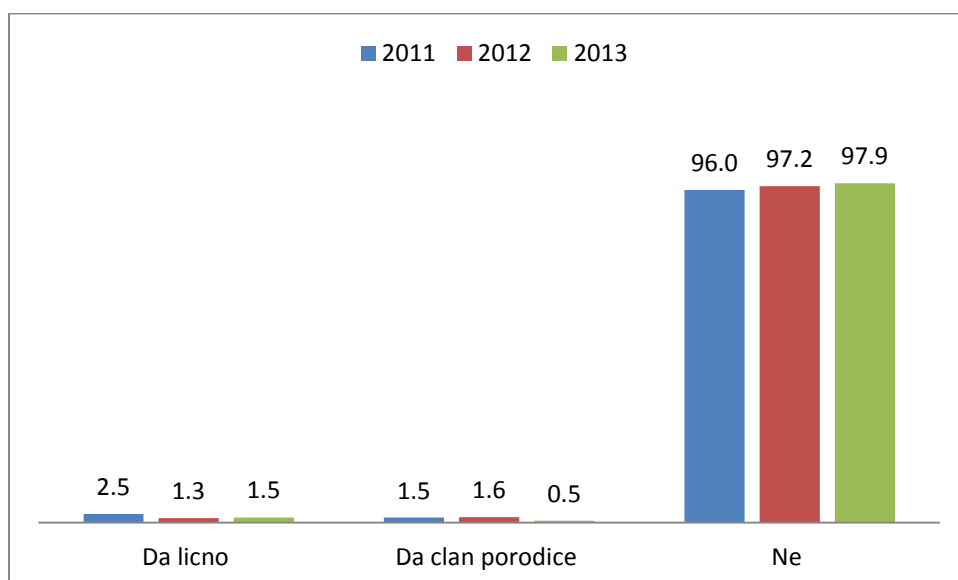
U našem uzorku, trećina građana je prijavila da su dobili parnični postupak, dok je svaki peti prijavio da je taj postupak izgubljen (Fig. 44). Ove vrijednosti značajno se razlikuju od prošlogodišnjih, ali treba imati u vidu i da je proporcionalno manji broj onih koji kažu da je proces u toku.

Fig. 45 Kakav je bio ishod suđenja?

I ove godine, kao i prethodne dvije, proporcionalno je veoma mali broj građana koji su imali iskustvo sa krivičnim postupcima (Fig. 46).

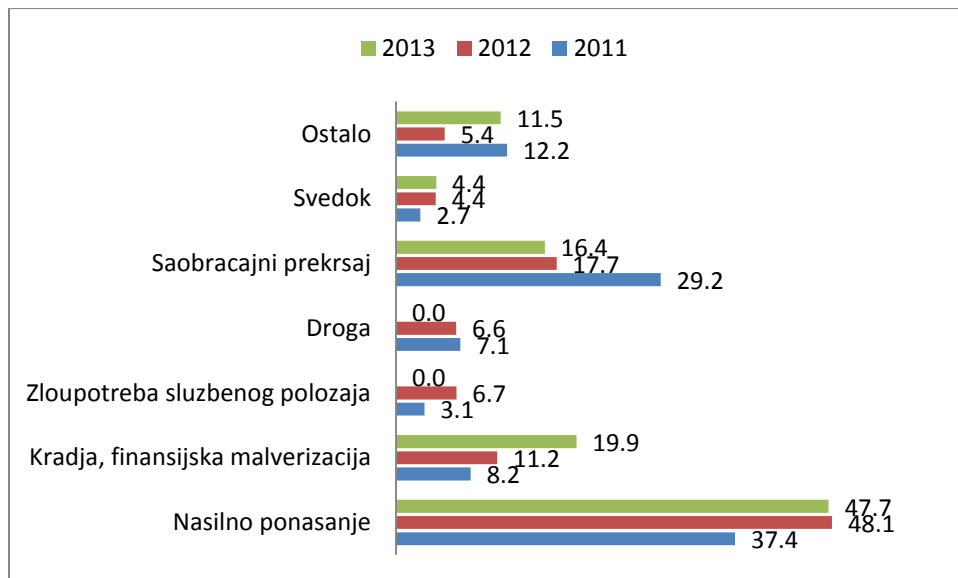
Fig. 46 Da li ste Vi ili članovi Vaše bliže porodice imali iskustva sa krivičnim slučajevima na sudu u posljednje tri godine? %

Samo 25 ispitanika željeli su da odgovore o kakvom krivičnom slučaju je riječ (Fig.47). Ovo ostavlja prostor da neka krivična djela jednostavno ispitanici nisu željeli da prijavljuju u istraživanju, a argument važi više ukoliko iz distribucije podataka vidimo da niti jedan ispitanik nije prijavio krivični

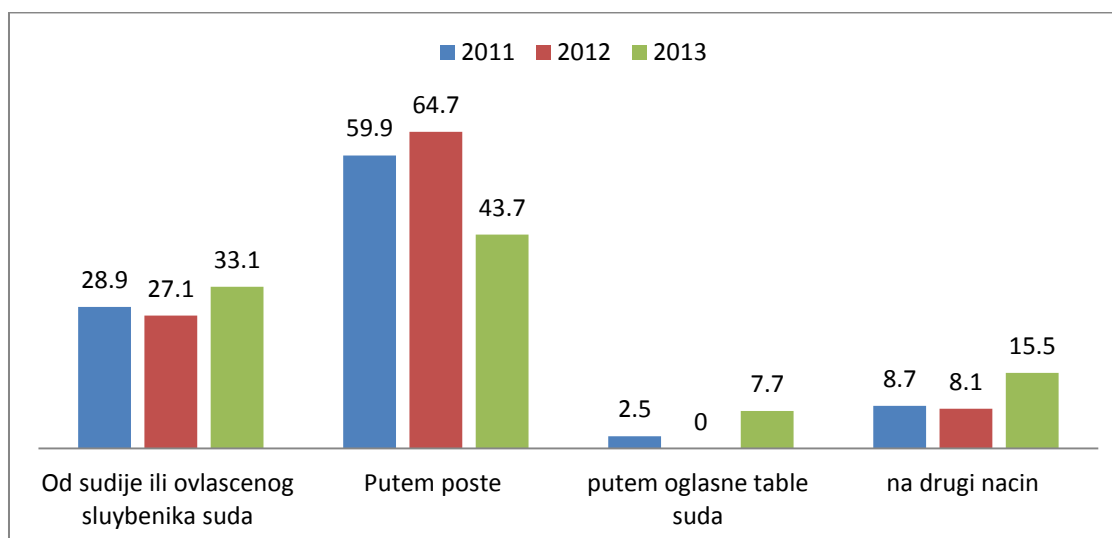
slučaj koji se tiče droge i zloupotrebe službenog položaja. Kada je o dobijenoj strukturi krivičnih djela u kojima su učestvovali naši ispitanici riječ, kao i u prethodnom istraživanju, najveći broj krivičnih djela je usled nasilnog ponašanja, a zatim zbog krađe/finansijske malverizacije, te zbog saobraćajnih prekršaja koji su imali smrtni ishod ili nanošenje teških tjelesnih povreda.

Fig. 47 Iskustvo u krivičnom postupku %

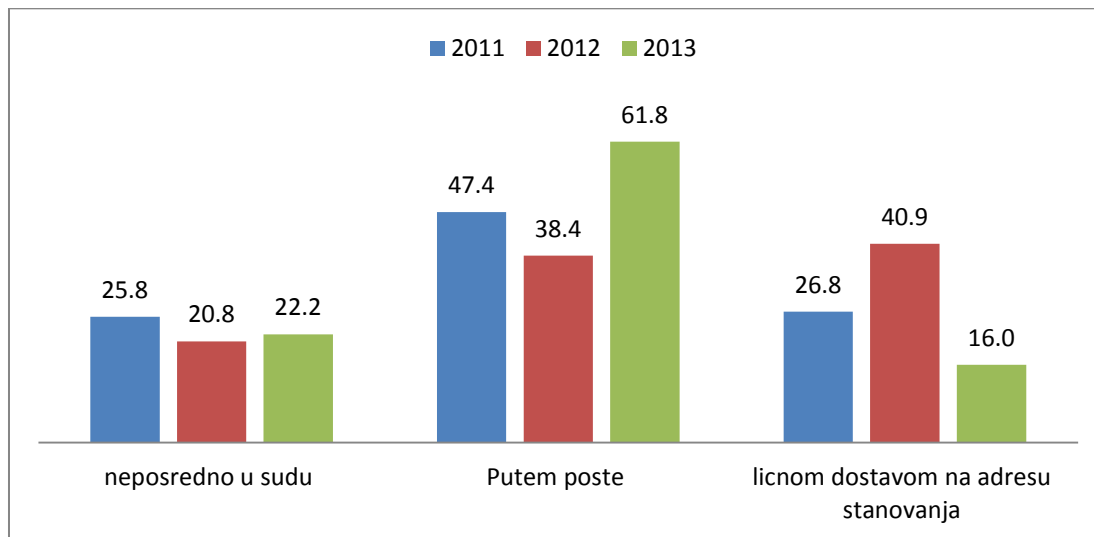
U najvećem broju slučajeva informacije o rasporedu saslušanja u krivičnim postupcima građani dobijaju od sudije ili ovlašćenog službenika suda, te putem pošte (Fig. 48). Međutim, u ovom pogledu struktura se promijenila u odnosu na prošlogodišnje istraživanje, tačnije, svaki treći ispitanik u našem istraživanju informacije dobija od sudije i službenika i ovo je veći broj i u odnosu na prethodnu godinu i u odnosu na 2011. Konsekventno, putem pošte značajno manji broj ispitanika u našem uzorku dobija informacije, opet u poređenju sa oba prethodna istraživanja. Oglasnu tablu kao kanal informisanja u ovoj godini koristio je značajno veći broj građana u odnosu na ranije, ali je ovaj kanal i dalje proporcionalno značajno manje frekventan.

Fig. 48 Na koji način ste dobijali informacije o rasporedu saslušanja? %

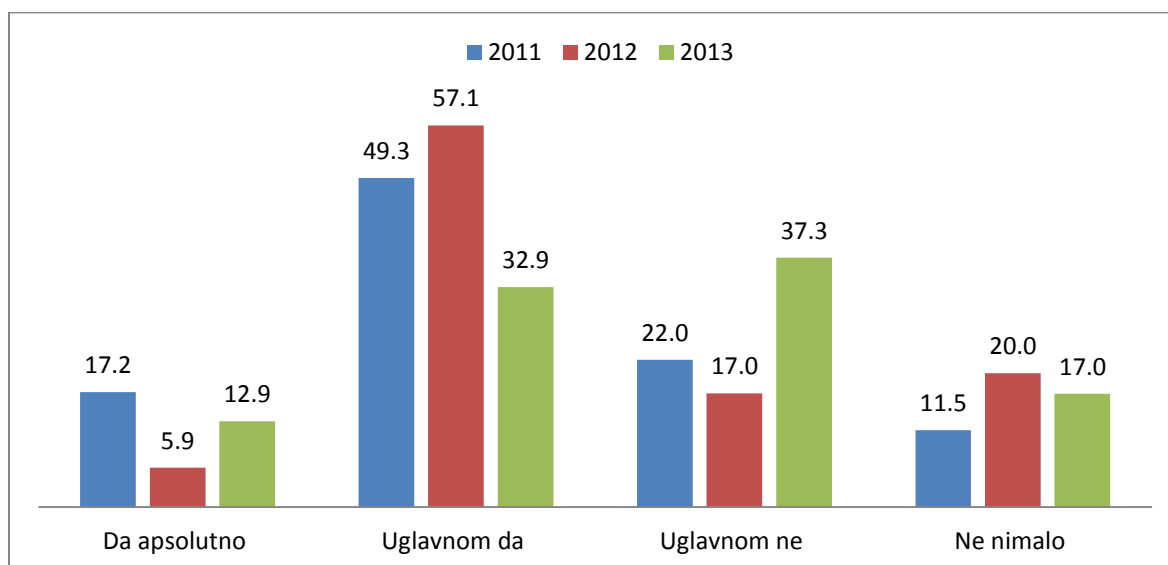
A kada je o dobijanju dokumentacije vezano za slučaj riječ, korišćenje pošte je ključni kanal, i u ovom istraživanju on je zaista prevalentan u odnosu na ostale načine (Fig. 49). Neposredno na sudu su ispitanici dobijali dokumentaciju u ovoj godini manje-više na istom nivou kao i prošle, dok je lična dostava na kućnu adresu značajno manje prisutna ove godine u odnosu na prethodne dvije.

Fig. 49 Na koji način ste Vi ili Vaš advokat dobijali dokumentaciju vezanu za Vaš slučaj? %

Dalje, u ovogodišnjem istraživanju građani značajno loše ocjenjuju usklađenost rada suda sa vremenski predviđenim rasporedom kada je riječ o krivičnim postupcima (Fig. 50). U ovom pogledu diskrepanca je naročito izražena u odnosu na prošlu godinu, te se može reći da su trendovi veoma negativni.

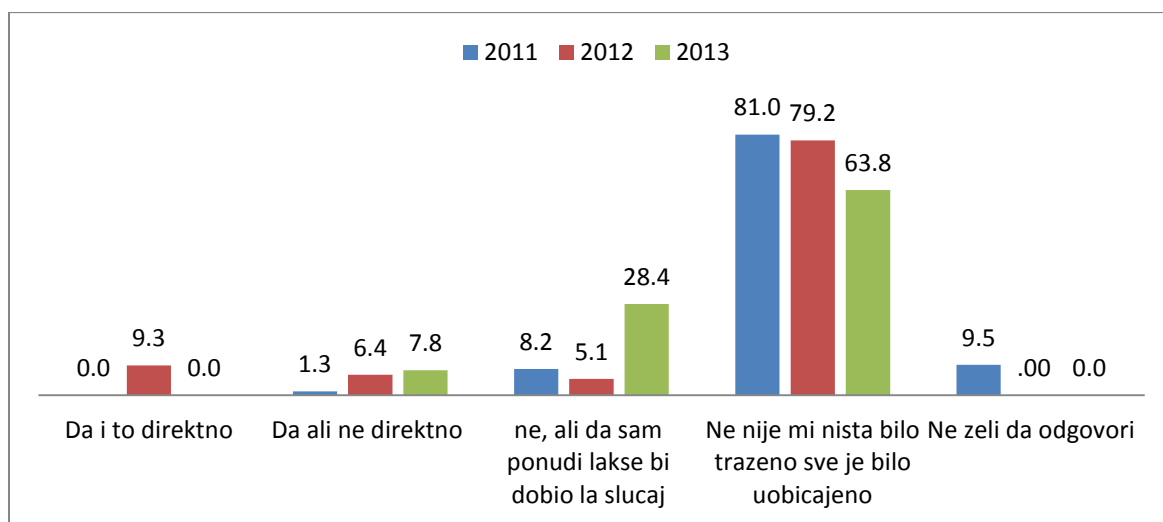
Fig. 50 Smatrate li da je sud u ovom slučaju radio u skladu sa vremenski predviđenim rasporedom? %

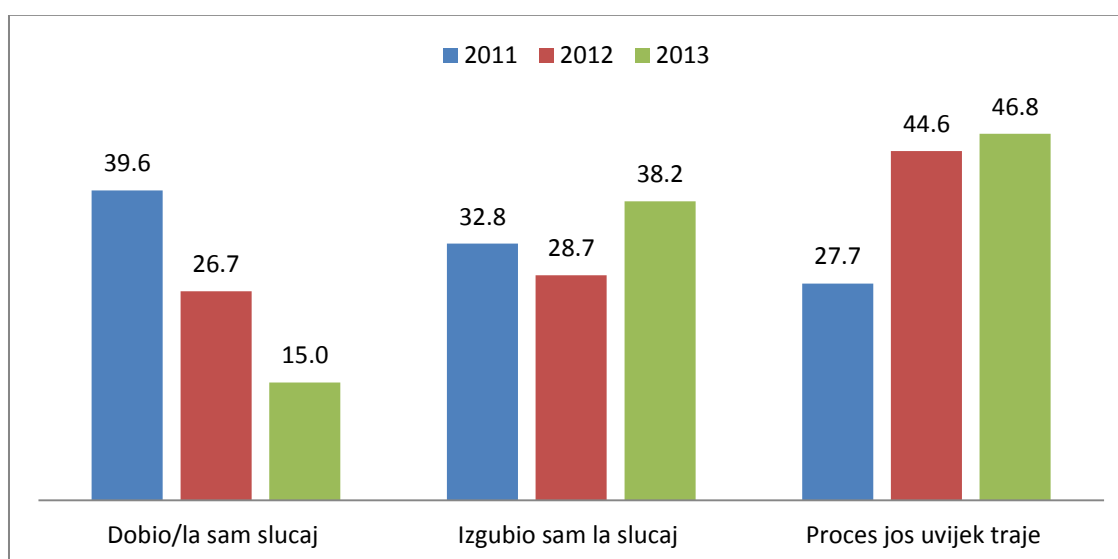
Relativno mali broj ispitanika je učestvovao u krivičnim postupcima, kao što je gore navedeno. Od onih koji su učestvovali u ovim postupcima, na direktno pitanje o koruptivnim ponašanjima, najveći broj ispitanika su odgovorili da im ništa nije traženo i da je sve bilo uobičajeno (Fig. 51). Međutim, ključni podatak je da je broj onih koji su na taj način odgovorili na pitanje značajno manji u odnosu na prošlu a ni pretprošlu godinu. Sa druge strane, drastično je povećan broj onih kojima ništa nije traženo, ali su uvjereni u to da bi lakše dobili slučaj da su ponudili nešto. Opet za razliku od prošlog istraživanja, u ovogodišnjem, niti jedan jedini ispitanik nije izjavio da mu je direktno traženo bilo šta, dok je broj onih koji kažu da im je traženo indirektno nešto veći.

Fig. 51 Da li Vam je tražen novac, usluga ili bilo šta drugo kako bi slučaj bio riješen u Vašu korist? %

No, podatak da je trend u pogledu iskustva sa korupcijom negativan treba sagledati u svjetlu činjenice da li su ispitanici u našem uzorku dobili ili izgubili krivični postupak (Fig. 52), Naime, u ovogodišnjem istraživanju značajno manji broj ispitanika je dobio/la slučaj, i značajno veći broj je izgubio/la slučaj. Prema tome, od činjenice da li je slučaj dobijen ili nije, očito da zavisi i 'iskustvo' o koruptivnim ponašanjima.

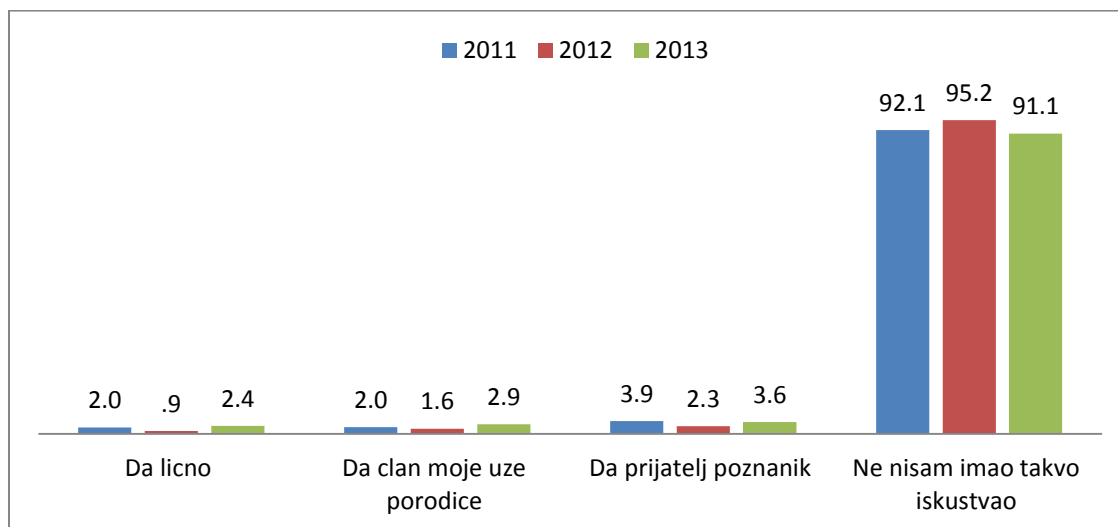
Fig. 52 Kakav je bio ishod suđenja? %

Izdavanje građevinskih dozvola, učešće na tenderima i iskustva sa inspekcijskim postupcima

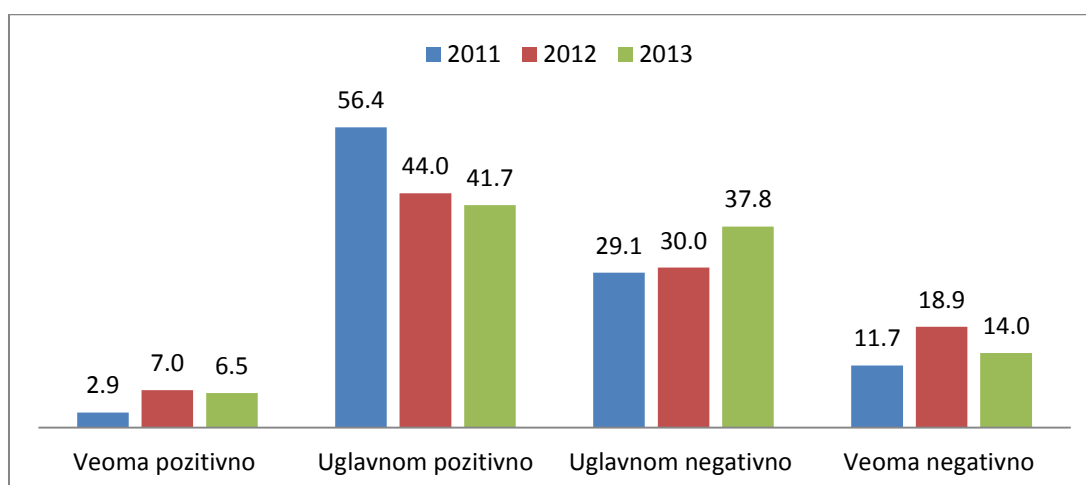
Kao i prethodnih godina, jedan od fokusa našeg istraživanja tiče se izdavanja građevinskih dozvola (Fig. 53). I isto kao i u prethodna dva istraživanja, relativno mali broj ispitanika u našem uzorku je imao iskustva ovog tipa, bilo lično, bilo preko rođaka i poznanika.

Fig. 53 Da li ste Vi, član Vaše porodice ili neko koga dobro poznajete u posljednje dvije godine imali iskustvo za izdavanjem građevinskih dozvola? %

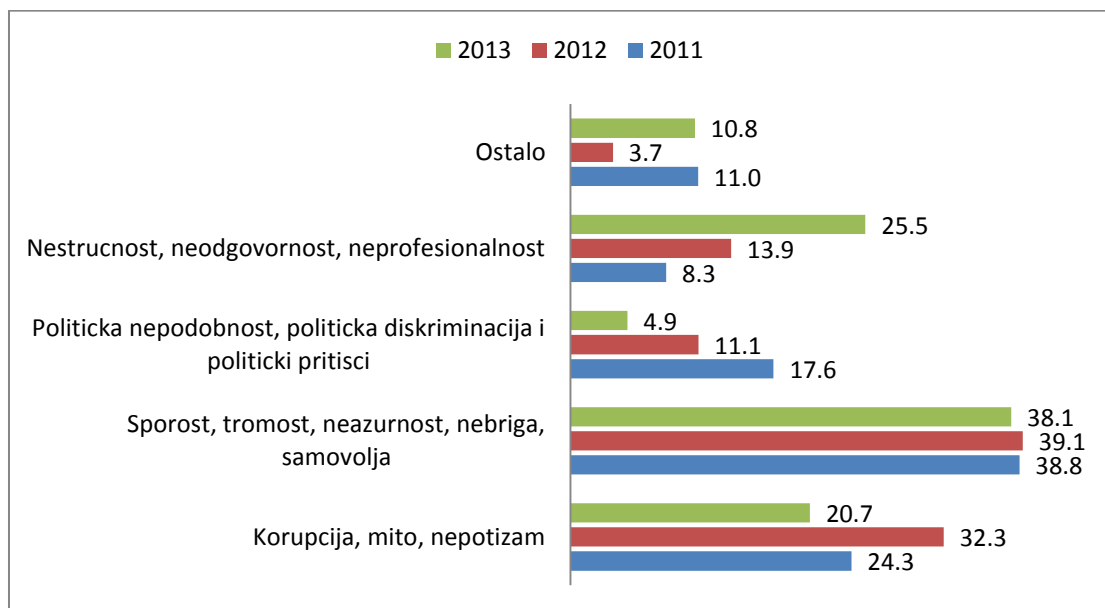
U pogledu ocjenjivanja vlastitog iskustva u procesu izdavanja građevinske dozvole trendovi su blago negativni (Fig. 54). Iako je sa jedne strane nešto smanjen broj onih koji to iskustvo ocjenjuju kao veoma negativno, u određenoj mjeri smanjen je i broj onih koji to iskustvo opisuju kao veoma i uglavnom pozitivno, te je značajno povećan broj onih koji to iskustvo procjenjuju kao uglavnom negativno.

Fig. 54 Kako biste generalno ocijenili to iskustvo? %

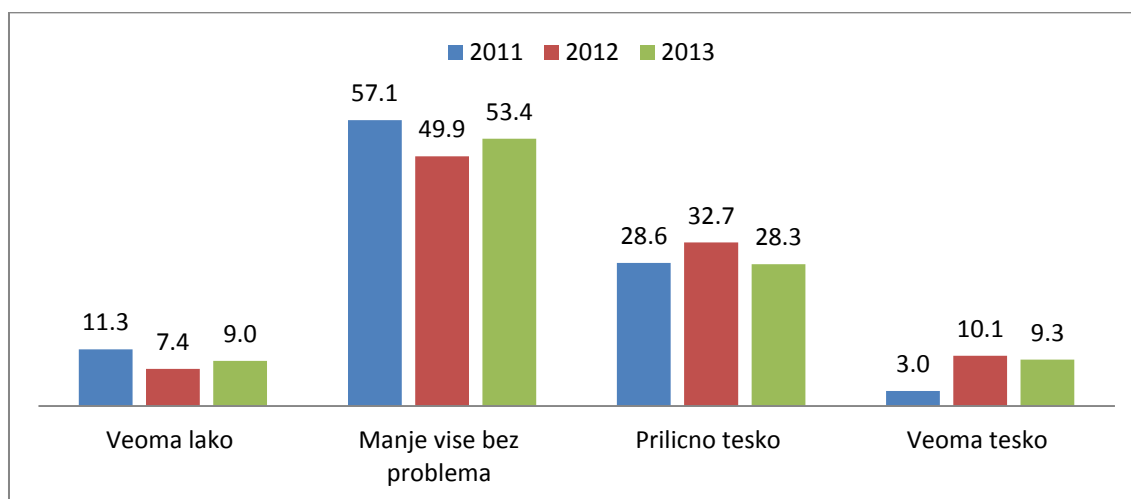
Kao razlog negativnih iskustava u postupku građevinskih dozvola, najveći broj ispitanika navodi sporost, tromost, neažurnost, nebrigu i samovolju. Interesantno je da je procenat ispitanika u ovoj kategoriji gotovo identičan u sva tri istraživanja (Fig. 55). Međutim, u ovogodišnjem uzorku, značajno je povećan broj onih koji se žale na nestručnost, neodgovornost i neprofesionalnost, dok je značajno smanjen broj onih koji kao razloge vide korupciju i političke faktore. Prema tome, u ovogodišnjem istraživanju, kada je o građevinskim dozvolama riječ, problemi se više mogu adresirati na sistemske probleme te ljudski faktor, a manje u zoni koruptivnih ponašanja.

Fig. 55 Razlozi negativnog iskustva u postupku izdavanja građevinske dozvole %

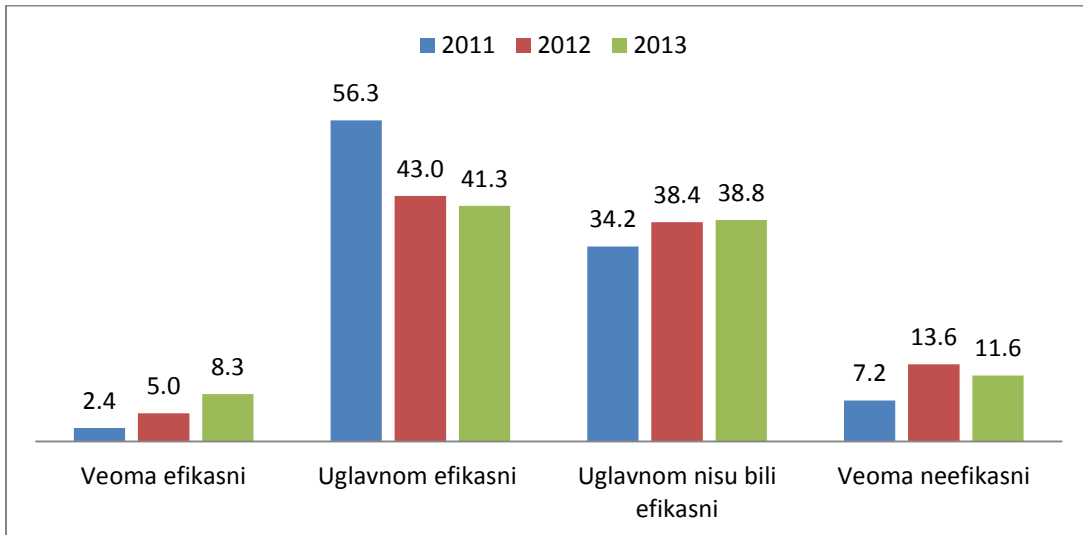
U pogledu dobijanja informacija koje su potrebne za izdavanje građevinske dozvole u prošlogodišnjem istraživanju mjerili smo negativne trendove u odnosu na 2011. godinu. U ovogodišnjem istraživanju, međutim, imamo blage pozitivne trendove. Naime, povećan je broj ispitanika koji se izjašnjava da je informacije dobio/la veoma i uglavnom lako i proporcionalno je smanjen broj onih koji tvrde da su informacije dobili veoma i uglavnom teško (Fig. 56)

Fig. 56 Kako ste dobili informacije o tome šta je sve potrebno za izdavanje građevinske dozvole? %

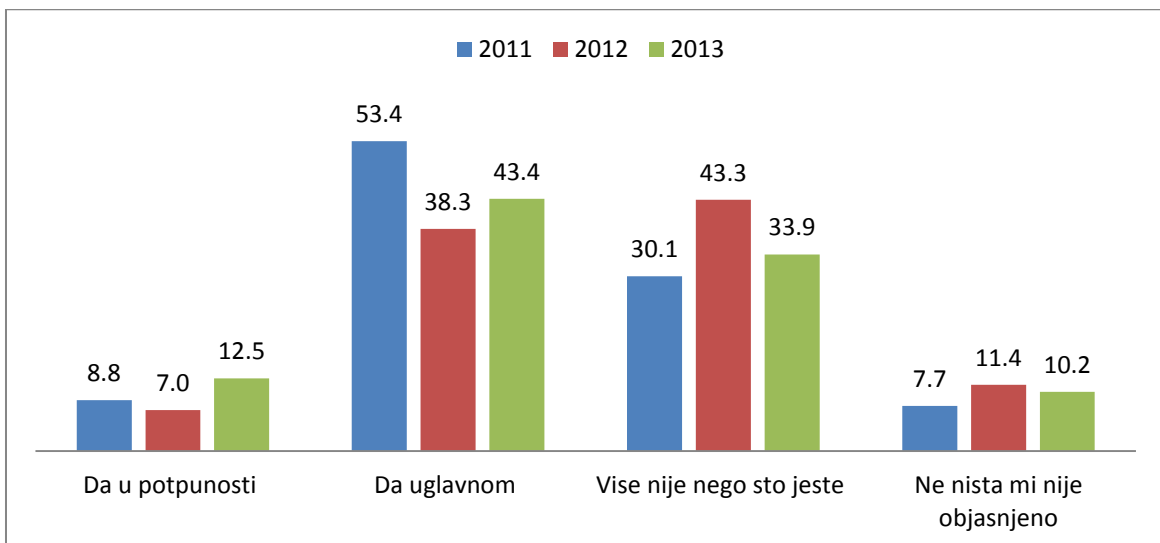
Procjena efikasnosti nadležnih službi ove godine, kumulativno je na nešto višem nivou u odnosu na prošlogodišnje istraživanje (Fig. 57). Naime, kumulativno, procenat onih koji efikasnost ocjenjuju kao veoma i uglavnom dobro je nešto veći, ali uz činjenicu da je broj ispitanika u kategoriji veoma veći a broj onih koju su u kategoriji 'veoma neefikasni' proporcionalno manji.

Fig. 57 Kako biste ocijenili efikasnost nadležnih službi u samom procesu izdavanja građevinske dozvole? %

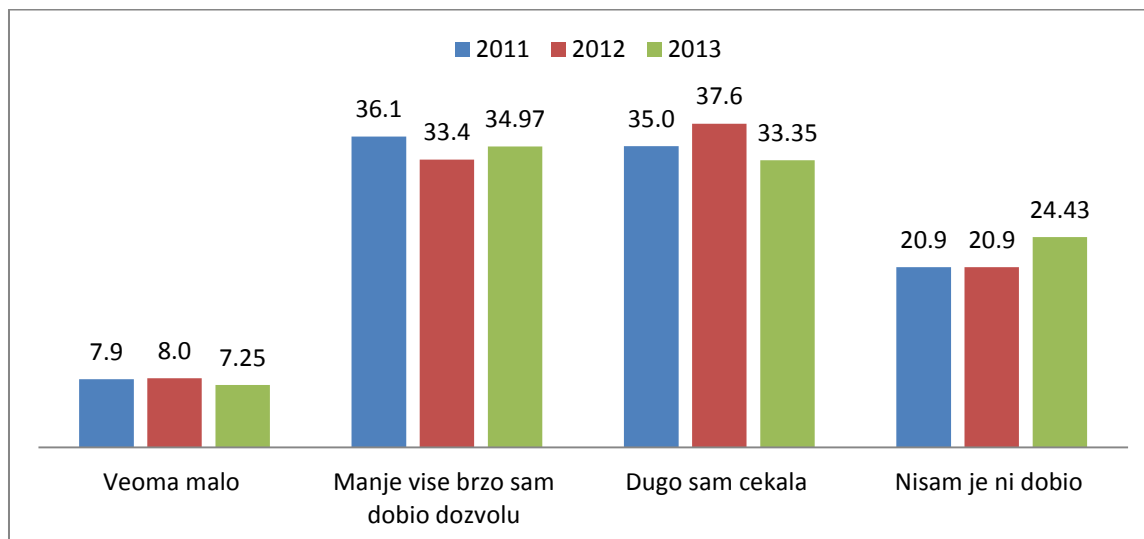
Trend je pozitivan kada je riječ o objašnjenjima nadležnih organa koja se pružaju građanima koji traže građevinske dozvole (Fig. 58). Preciznije, povećan je broj građana u obe kategorije koje su afirmativne u odnosu na procenu efikasnosti, a komplementarno je smanjen broj ispitanika u obe kategorije koje negativno ocenjuju davanje relevantnih informacija građanima od strane nadležnih.

Fig. 58 Da li Vam je objašnjen način donošenja odluke u nadležnim službama u procesu dobijanja građevinske dozvole?

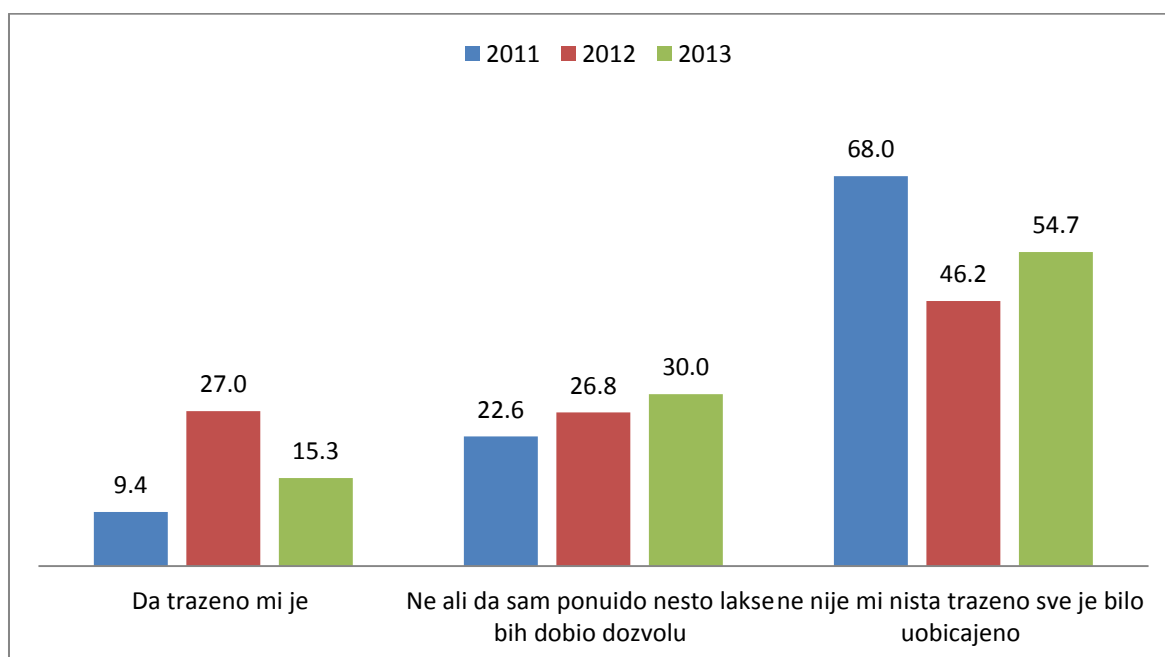
U pogledu procene vremena koje je bilo potrebno da se dobije građevinska dozvola (Fig. 59), dobijene vrijednosti su na istom nivou kao i prošle godine. Dakle, trećina ispitanika smatra da je dugo čekao-la građevinsku dozvolu, a gotovo identičan broj građana-ki ističe da su manje-više brzo dobili dozvolu, uz relativno mali broj ispitanika koji smatra da su veoma malo čekali na dobijanje dozvole.

Fig. 59 Koliko je vremena bilo potrebno za dobijanje same građevinske dozvole? %

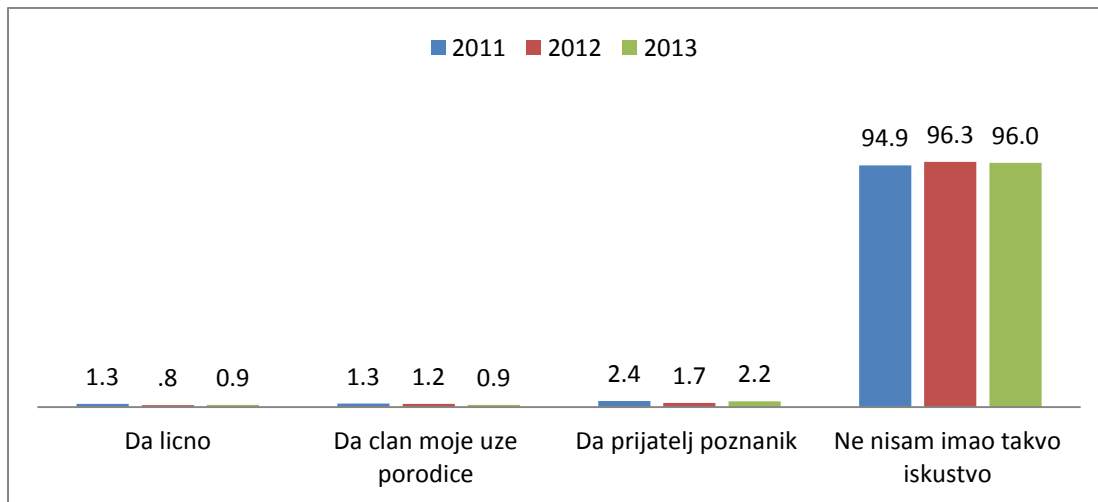
Značajno manji broj ispitanika u odnosu na prošlogodišnje istraživanje ističe da im je traženo nešto da bi dobili građevinsku dozvolu (Fig. 60). Sa druge strane neptito je povećan broj onih kojima ništa nije traženo ali su uverenja da bi lakše dobili dozvolu da su nešto ponudili. Isto tako, značajno je povećan i broj onih koji kažu da im ništa nije traženo i da je sve bilo uobičajeno, ali je i dalje broj ispitanika u ovoj kategoriji značajno manji u odnosu na 2011 godinu.

Fig. 60 Da li Vam je tražen novac, usluga ili bilo šta drugo kako biste dobili građevinsku dozvolu od strane službenika?

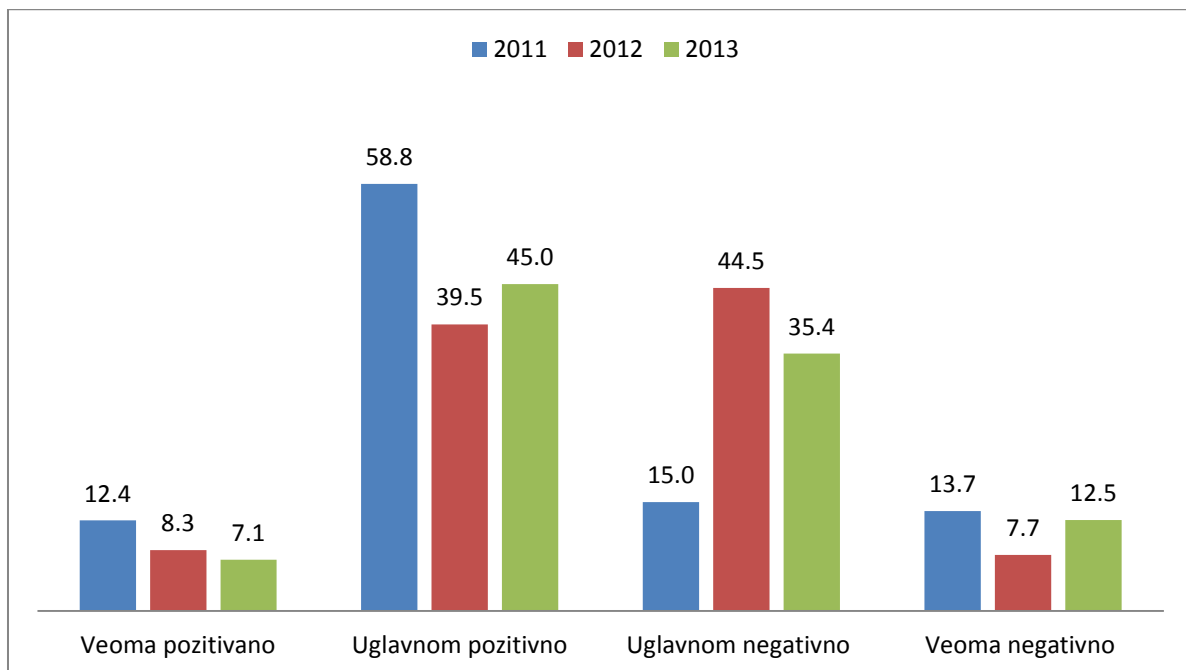
Kao i u prošlom istraživanju, relativno mali broj ispitanika je imao iskustvo sa tenderima (Fig. 61).

Fig. 61 Da li ste Vi, član Vaše porodice ili neko koga dobro poznajete u posljednje dvije godine imali iskustvo sa učešćem na tenderima? %

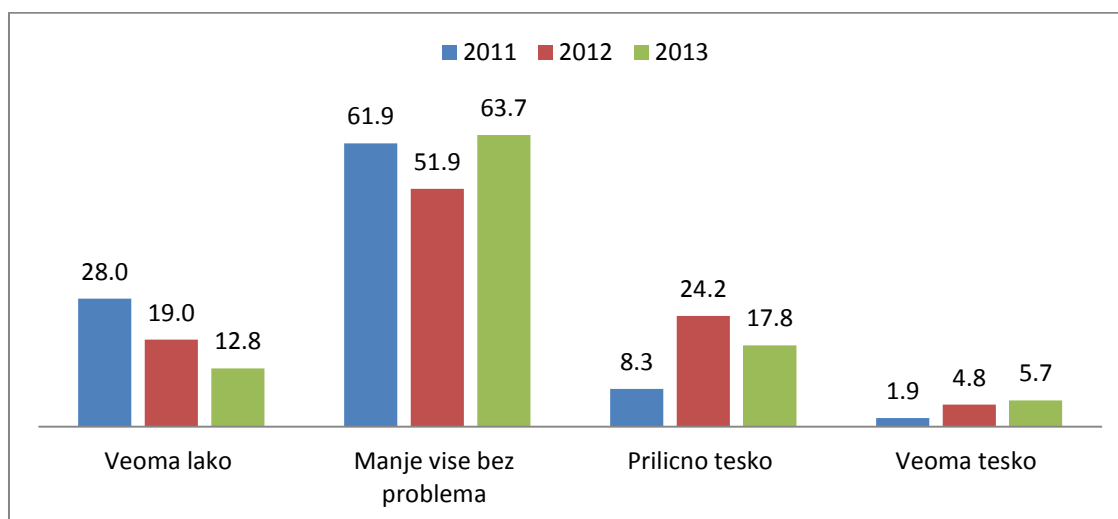
Procenjujući iskustvo sa tenderima, simbolično je smanjen broj onih koji to iskustvo ocenjuju kao veoma pozitivno, ali je značajno povećan broj onih koji to iskustvo kvalifikuju kao uglavnom pozitivno (Fig. 62). Sa druge strane, smanjen je i broj onih koji iskustvo sa tenderima ocenjuju kao uglavnom negativno, ali je povećan broj onih koji su imali veoma negativna iskustva. Prema tome, odnos je 52%-48% u korist pozitivnih iskustava, no, ključno je da se trend u odnosu na prošlu godinu generalno može kvalifikovati kao pozitivan, iako su pozitivne vrijednosti još uvek iza nivoa iz 2011 godine. Konačno, od onih koji su imali negativno iskustvo, ubedljivo najveći broj kao razlog negativnih iskustava navodi nameštanje tenderskih postupaka.

Fig. 62 Kako biste generalno ocjenili to iskustvo %

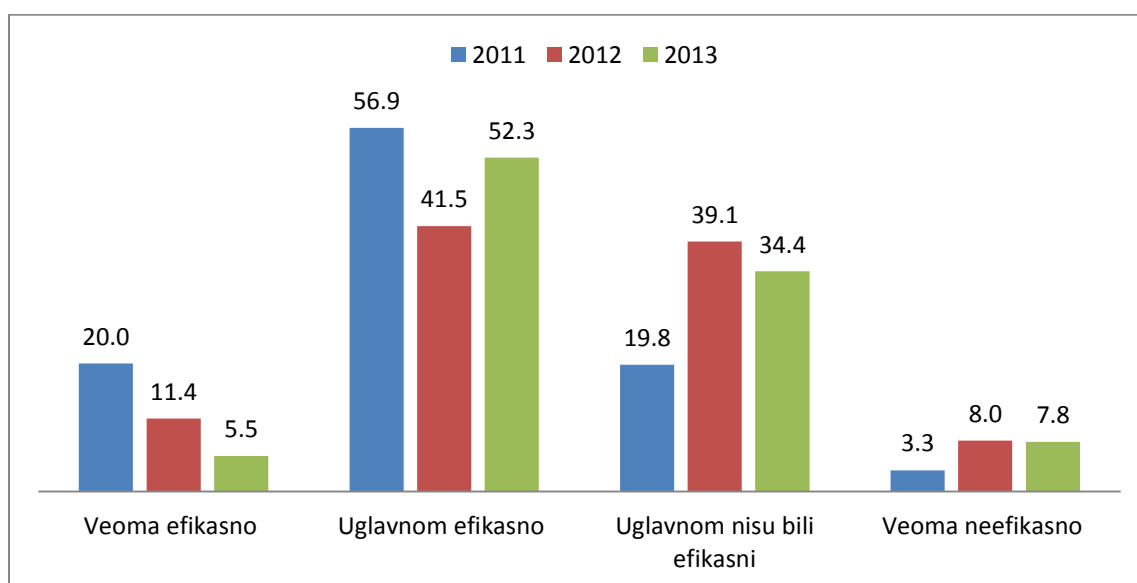
Iako je smanjen broj ispitanika koji ističe da je veoma lako došao-la do informacija koje su potrebne za učešće na tenderu, značajno je i povećan broj ispitanika koji ističu da su manje-više bez problema došli do ovih informacija, te je kumulativno povećan broj onih koji se pozitivno odnose po ovom pitanju u odnosu na prošlu godinu (Fig. 63). Proporcionalno, simbolično je povećan broj onih ispitanika koji kažu da su do informacija došli veoma teško, dok je smanjen broj onih koji kažu da je to bilo uglavnom teško. Prema tome, može se reći da je riječ o blagom pozitivnom trendu.

Fig. 63 Kako ste dobili informacije o tome šta je sve potrebno za prijavu na tenderu? %

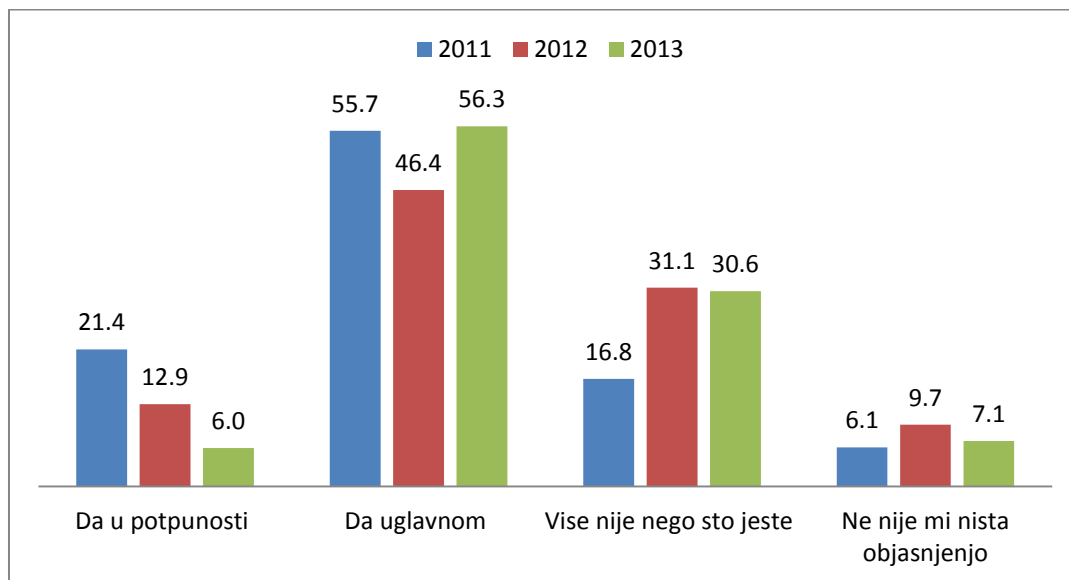
I opet, po veoma sličnom obrascu, smanjen je broj onih koji efikasnost nadležnih i tenderskom postupku ocenjuju veoma efikasno, ali je značajno povećan broj onih koji smatraju da su nadležne službe bile uglavnom efikasne (Fig. 64). Prema tome, kumulativno je nešto povećan broj onih koji efikasnost ocenjuju pozitivno u manjem ili većem stepenu. Konsekventno, smanjen je broj ispitanika u ovogodišnjem istraživanju koji na oba pola negativno ocenjuju efikasnost nadležnih.

Fig. 64 Kako biste ocijenili efikasnost nadležnih službi u samom tenderskom procesu %

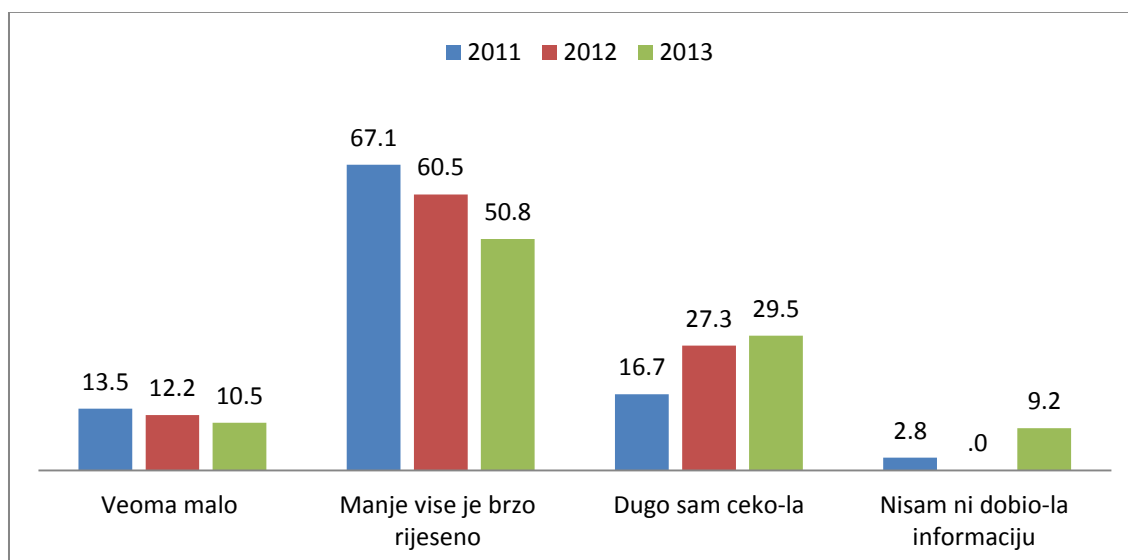
Gotovo identičan obrazac kao i u prethodnom pitanju identifikujemo u procjeni dobijenih objašnjenja o načinu na koji su nadležni donosili odluke u tenderskim postupcima (Fig. 65). Dakle, smanjen je broj onih koji imaju veoma pozitivnu ocenu o tome, dok je značajno povećan broj onih koji imaju uglavnom pozitivan stav o tome, dok je kumulativno nešto smanjen broj ispitanika u negativnim kategorijama. Dakle, riječ je i ovde o blago pozitivnom trendu.

Fig. 65 Da li Vam je objašnjen način donošenja odluke u nadležnim službama u procesu tendera? %

No, kada je riječ o procjeni vremena koje je bilo potrebno da se dobije informacija o tome ko je dobio tender (Fig. 66), trend je negativan, naima, smanjen je broj onih koji u obe kategorije procenjuju protok vremena, a povećan je broj onih koji smatra da se predugo čekalo na informaciju .

Fig. 66 Koliko je vremena bilo potrebno za rješavanje o tome ko je dobio tender? %

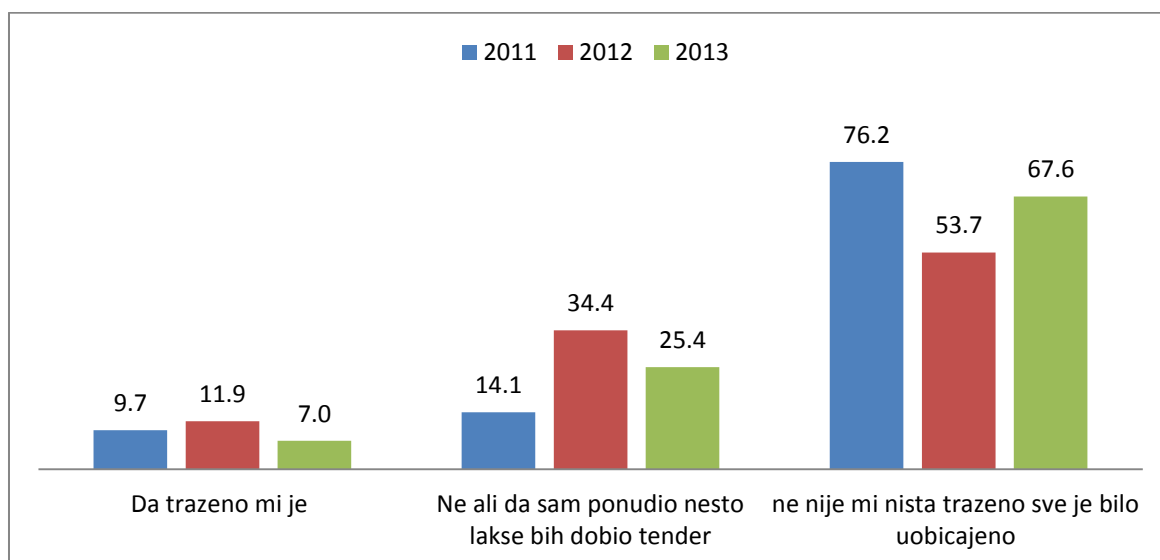

Kada je riječ o koruptivnim ponašanjima u postupku tendera, trendovi su pozitivni (Fig. 67). Naime, više od dvije trećine ispitanika kaže da im ništa nije traženo i da je sve bilo uobičajeno, i u ovom pogledu mjerimo značajno poboljšanje u odnosu na prethodno istraživanje. Dalje, značajno je i

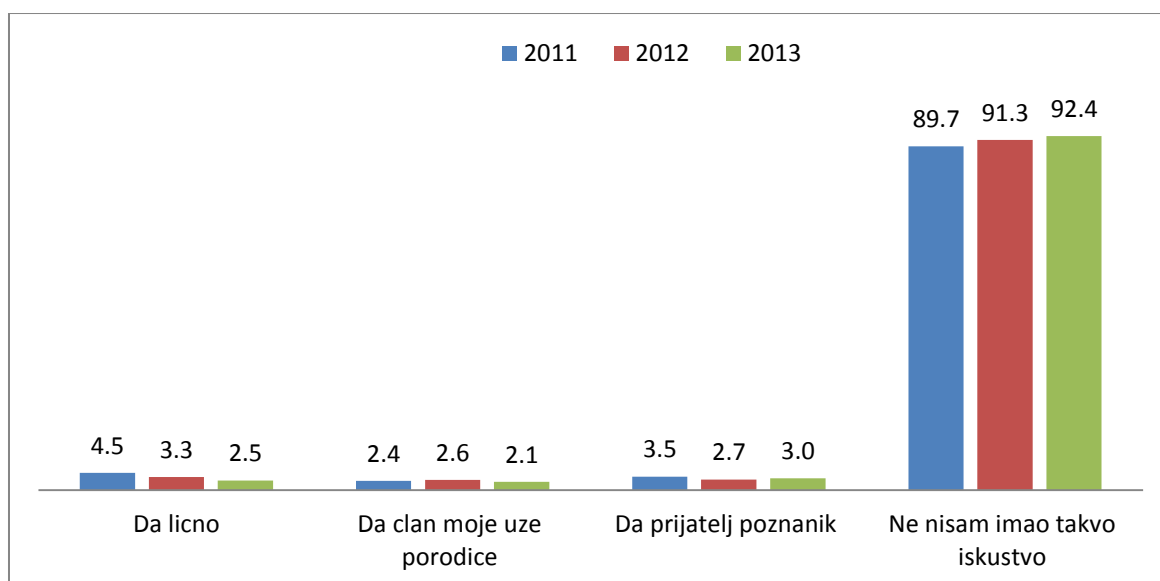
smanjenje uverenja da bi se tender lakše dobio da je učesnik-ca u tenderu nešto ponudio, a i broj onih koji direktno kažu da im je nešto traženo je najmanji u odnosu na prethodna dva istraživanja. Od onih koji tvrde da im je nešto traženo, tvrde da je riječ u najvećem broju slučajeva o novcu i uslugama, i konačno, oni kažu da im je to u najvećem broju slučajeva traženo preko posrednika a ne lično.

Fig. 67 Da li Vam je tražen novac, usluga ili bilo šta drugo kako biste dobili tender od strane službenika?%

Relativno mali broj ispitanika, približno kao i u prošlogodišnjem istraživanju, je imao iskustvo sa nadzorom preduzeća od strane državnih inspekcija (Fig. 68)

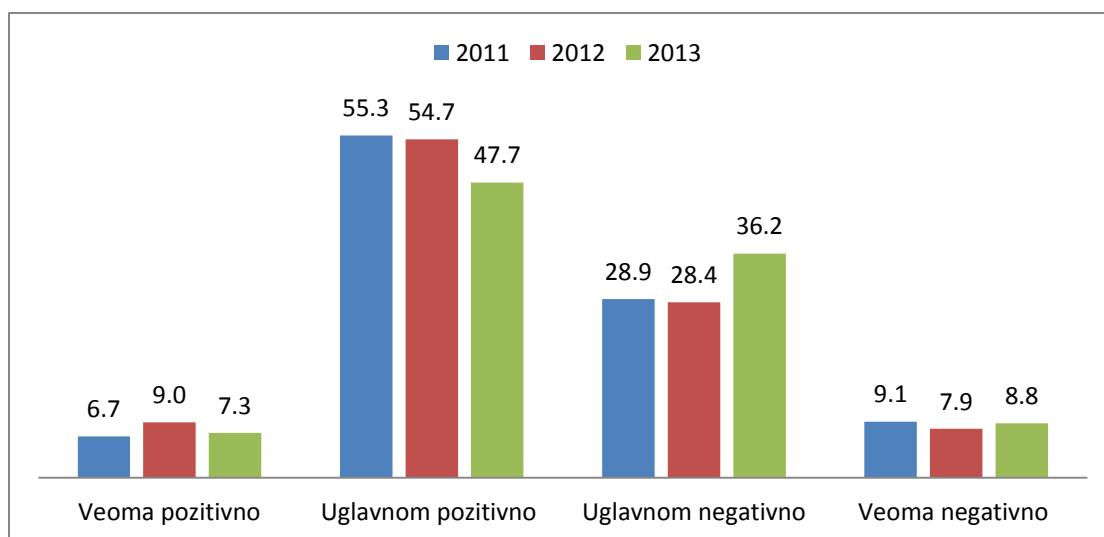
Fig. 68 Da li ste Vi, član Vaše porodice ili neko koga dobro poznajete u posljednje dvije godine imali iskustvo sa nadzorom preduzeća od strane državnih inspekcija? %

U procjeni iskustva koje su imali naši ispitanici u nadzoru preduzeća, za razliku od prošle godine, mjerimo negativne trendove (Fig. 69). Kumulativno je smanjen broj ispitanika koji ovo iskustvo

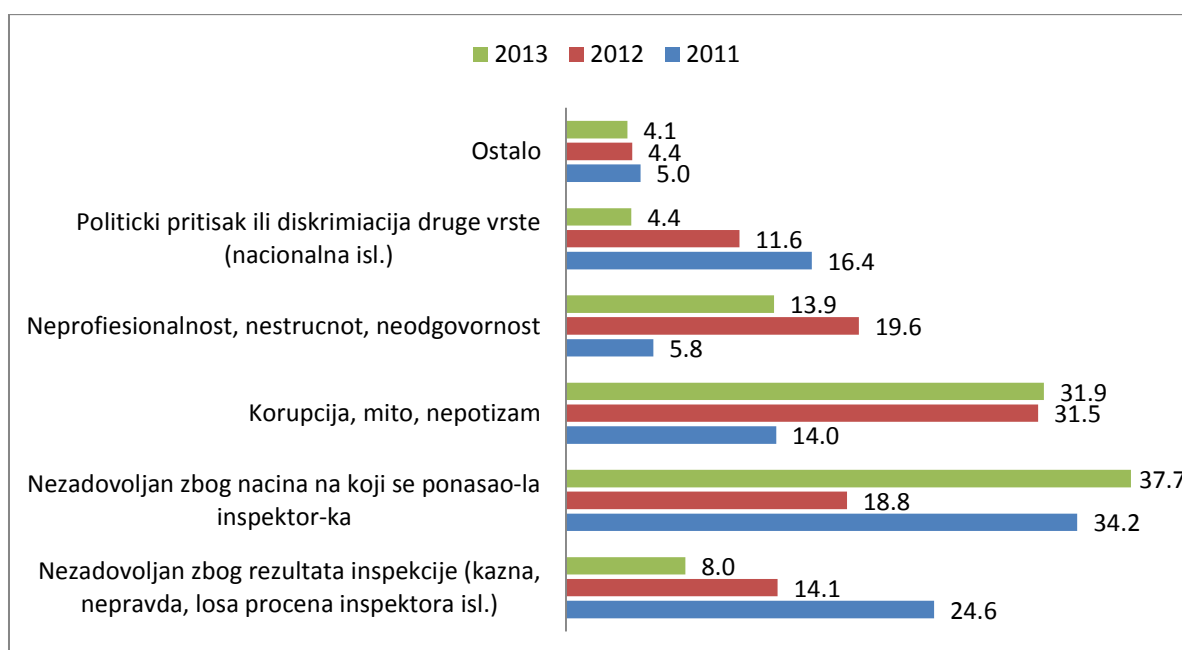
procenjuju kao pozitivno i jednako je recipročno povećan broj onih koji ovo iskustvo kvalifikuju kao negativno.

Fig. 69 Kako biste generalno ocijenili to iskustvo %

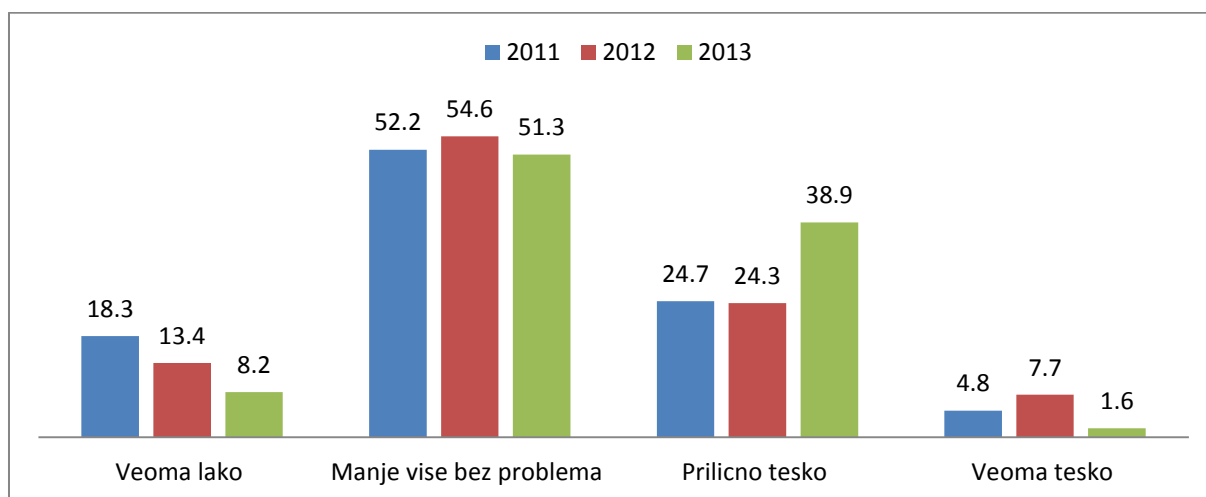
U pogledu ocene razloga negativnog iskustva u radu državnih inspekcija struktura je nešto drugačija u odnosu na prošlogodišnje istraživanje (Fig. 70). Najveći broj ispitanika se ovoga puta žali na način na koji se inspektor-ka ponašao-la. U ovom pogledu mjerimo značajan rast u odnosu na prošlu godinu, a čak i u odnosu na 2011 godinu. Korupcija/mito/nepotizam kao razlog su jednako frekventni kao i prethodne godine, i drastično više u odnosu na 2011 godinu. Sa druge strane, neprofesionalnost/nestručnost/neodgovornost je mnogo manje razlog u ovom istraživanju u odnosu na prethodnu, a slično je i kada nje riječ o nezadovoljstvu usled samog rezultata inspeksijskog nazora. Negativan trend (a pozitivan naravno u vrednosnom smislu) je i u pogledu ocene političke ili druge diskriminacije u radu inspeksijskih organa.

Fig. 70 Razlozi negativnog iskustva %

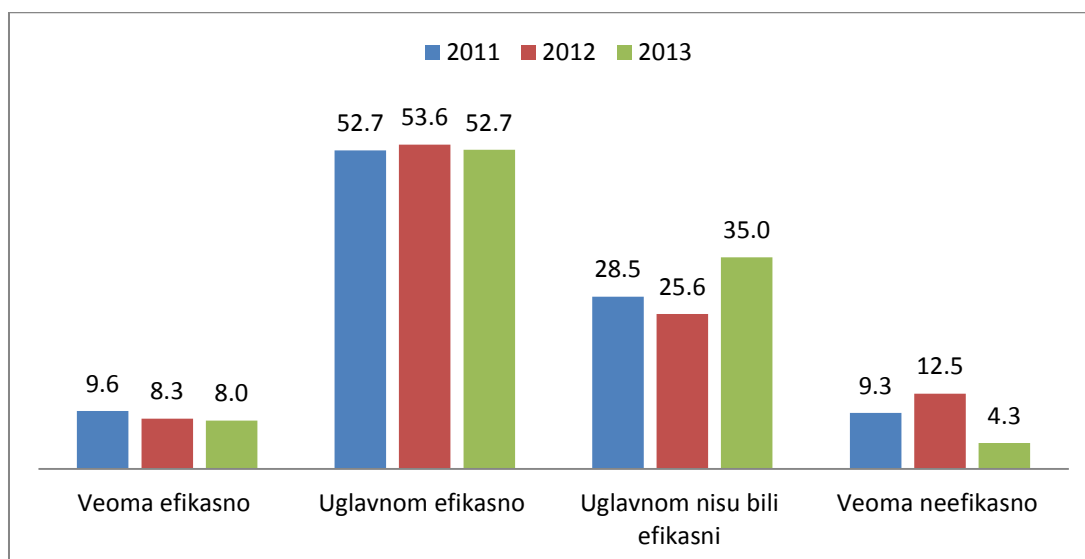
Iako najveći broj ispitanika i u ovom istraživanju tvrdi da uglavnom lako dobija informacije o tome kako rade inspeksijski organi (Fig. 71), ukupan trend u ovom pogledu je ipak negativan. Naime, značajno je povećan broj onih koji tvrde da je uglavnom teško doći do tih informacija a smanjen je broj onih koji kažu da veoma lako dolaze do tih informacija. Negativan trend je donekle ublažen usled činjenice da je proporcionalno značajno manje ispitanika koji kažu da su do tih informacija došli veoma teško.

Fig. 71 Kako ste dobili informacije o tome kako rade inspeksijski organi države? %

U procjeni efikasnosti rada inspeksijskih službi, broj onih koji kumulativno pozitivno ocenjuju efikasnost je gotovo identičan kao i prošle godine. Na drugom polu, pak, mjerimo prestrukturiranje obzirom da je značajno manji broj onih koji rad inspeksijskih organa ocenjuju kao veoma neefikasnom, te povećanje broja onih koji ovaj rad ocenjuju kao uglavnom neefikasan.

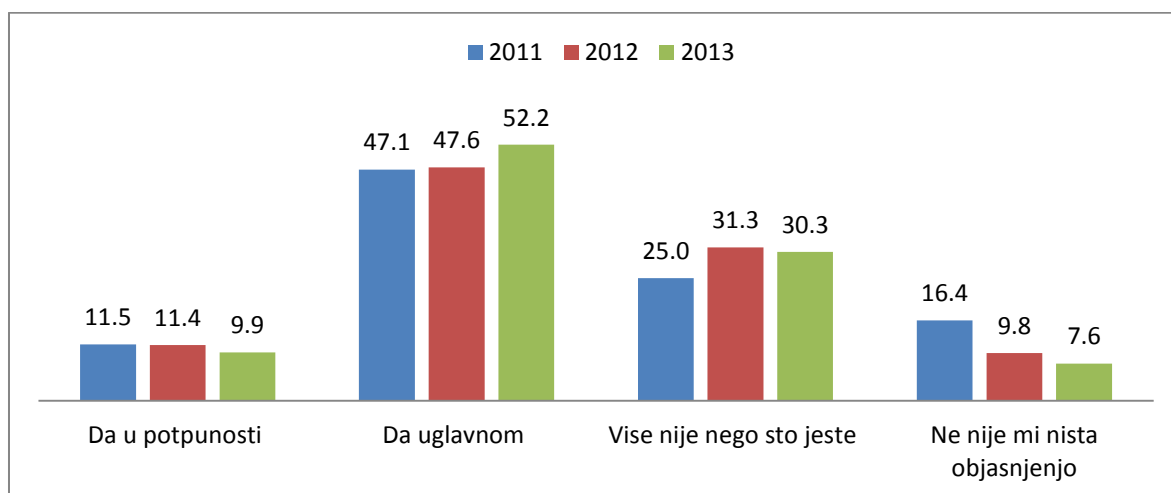
Fig. 72 Kako biste ocijenili efikasnost nadležnih službi u samom procesu inspekcije? %

Kada je riječ o dobijanju potrebnih objašnjenja za rad inspeksijskih službi vrijednosti dobijene mjerenjem ne odstupaju značajno od prošlogodišnjeg istraživanja (Fig. 73). Više od polovine

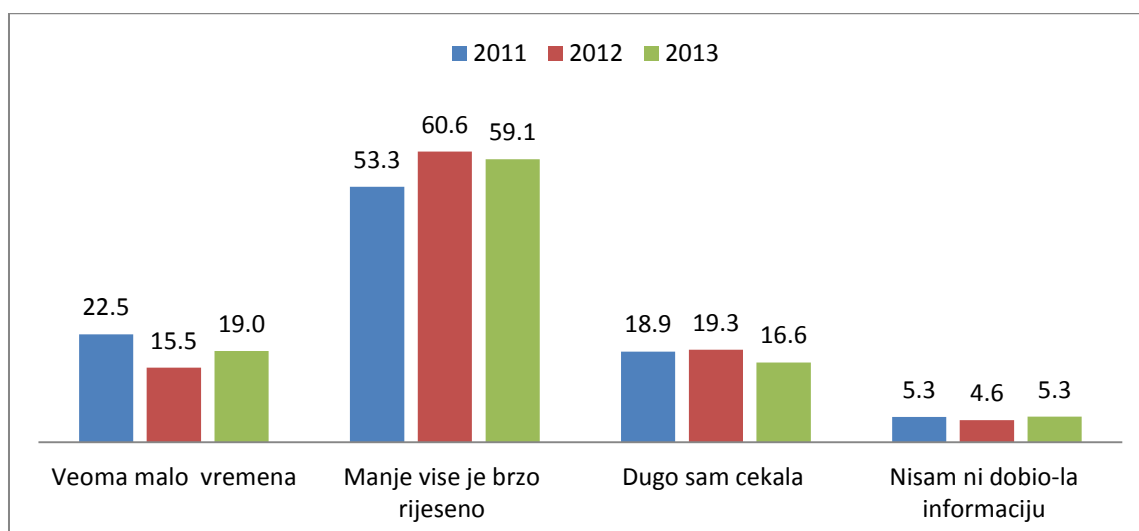
ispitanika koji su imali iskustvo sa inspekcijskim nadzorom tvrde da im je uglavnom objašnjen način rada inspekcijskih organa, i ovaj broj je nešto veći nego u prethodnom istraživanju, ali je simbolično smanjen broj ispitanika koji kažu da im je objašnjeno u potpunosti. Isto tako je nešto smanjen i broj onih koji kažu da im ništa nije objašnjeno, dok onih koji tvrde da im uglavnom nije objašnjeno je na nivou prethodnog istraživanja.

Fig. 73 Da li Vam je objašnjen način donošenja odluke u nadležnim službama u procesu inspekcijskog nadzora? %

U procjeni vremena koje je bilo potrebno za nalaz inspekcijskih službi (Fig. 74), gotovo 80% ispitanika daju manje ili više pozitivnu ocenu i u ovom pogledu mjerimo poboljšanje u odnosu na prethodno istraživanje- Sa druge strane, nešto više od svakog petog ispitanika iskazuje nezadovoljstvo u ovom pogledu, i te vrijednosti su nešto niže u odnosu na prošlogodišnje istraživanje.

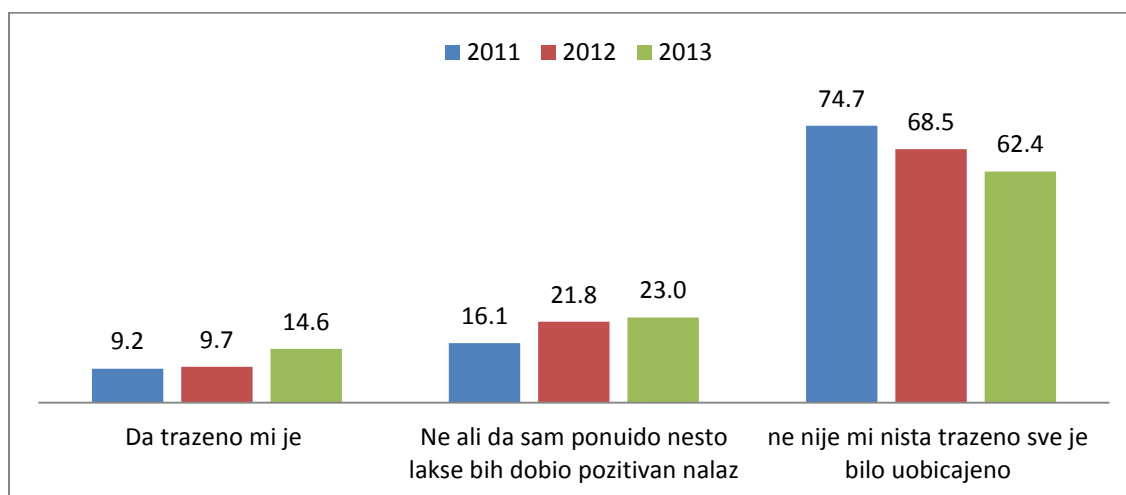
Fig. 74 Koliko je vremena bilo potrebno za nalaz i odluku inspekcijskih službi? %

U pogledu procjena koruptivnog ponašanja na osnovu iskustva ispitanika u našem uzorku koji su imali iskustva sa nadležnim organima inspekcijskog nadzora mjerimo negativni trend (Fig. 75). Naime, povećan je broj onih koji tvrde da im je traženo 'nešto' za željeni nalaz inspekcijskih organa, a donekle je povećan i broj onih kojima nije traženo ništa, ali su uvjerenja da bi dobili željeni nalaz inspekcije da

su nešto ponudili. Proporcionalno je smanjen broj onih (kojih je i dalje najviše) koji tvrde da im ništa nije traženo i da je sve bilo uobičajeno. Poseban problem u ovom pogledu predstavlja činjenica da negativan trend mjerimo linearno u kontinuitetu u prethodnih tri godina. Od onih kojima je traženo, tvrdi se da im je tražen novac u najvećem broju slučajeva, i to direktno, ne preko posrednika i to nakon izvjesnog vremena a ne odmah na početku ili na kraju rada inspekcije.

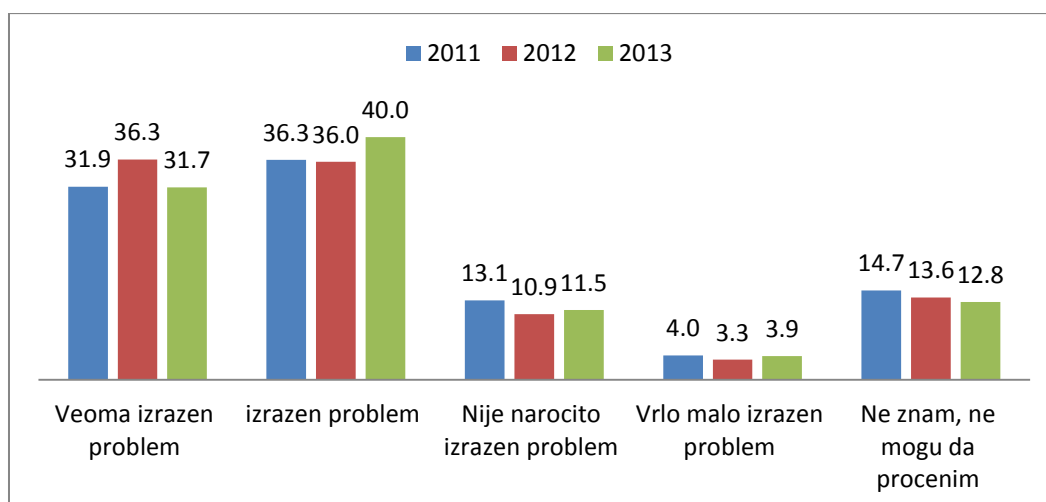
Fig. 75 Da li Vam je tražen novac, usluga ili bilo šta drugo kako bi nalaz inspekcije bio u skladu sa Vašim potrebama? %

Stavovi, percepcija i iskustva o korupciji

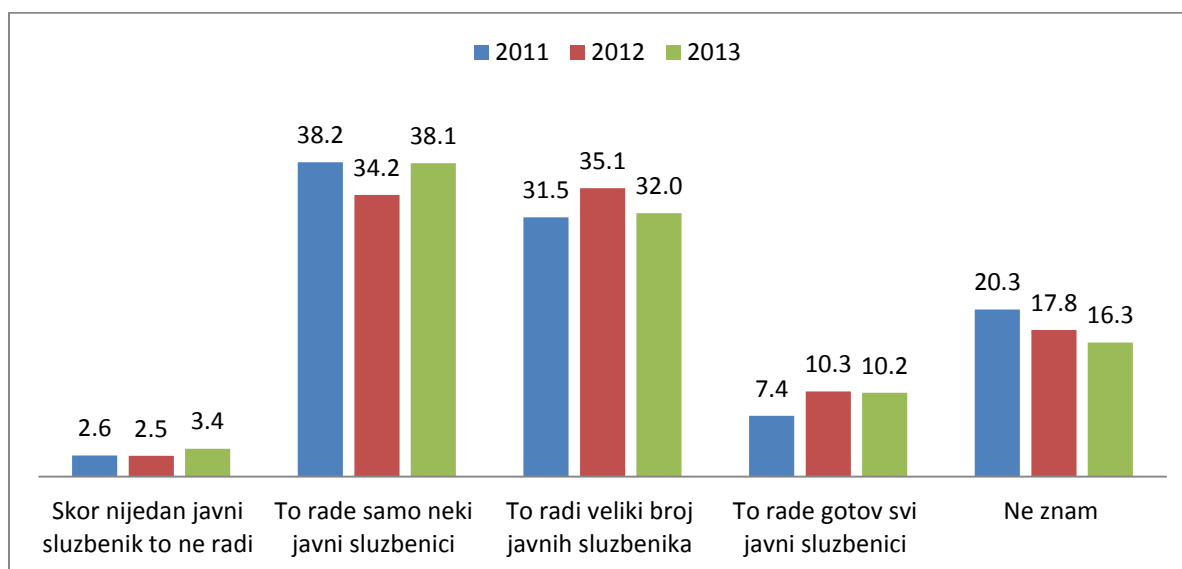
Percepcija korupcije je sastavni dio našeg longitudinalnog istraživanja. Najprije, ispitanici su procjenjivali u kojoj mjeri je problem korupcije izražen (Fig. 76). U ovom pogledu smanjen je broj ispitanika koji tvrde da je korupcija veoma izražen problem, ali je proporcionalno povećan broj ispitanika koji tvrde da je to izražen problem. Kumulativno, i dalje preko 70% građana Crne Gore smatra da je korupcija manje ili više izražen problem, i to je doista visoka vrijednost.

Fig. 76 Koliko je korupcija izražen problem u današnjoj Crni Gori? %

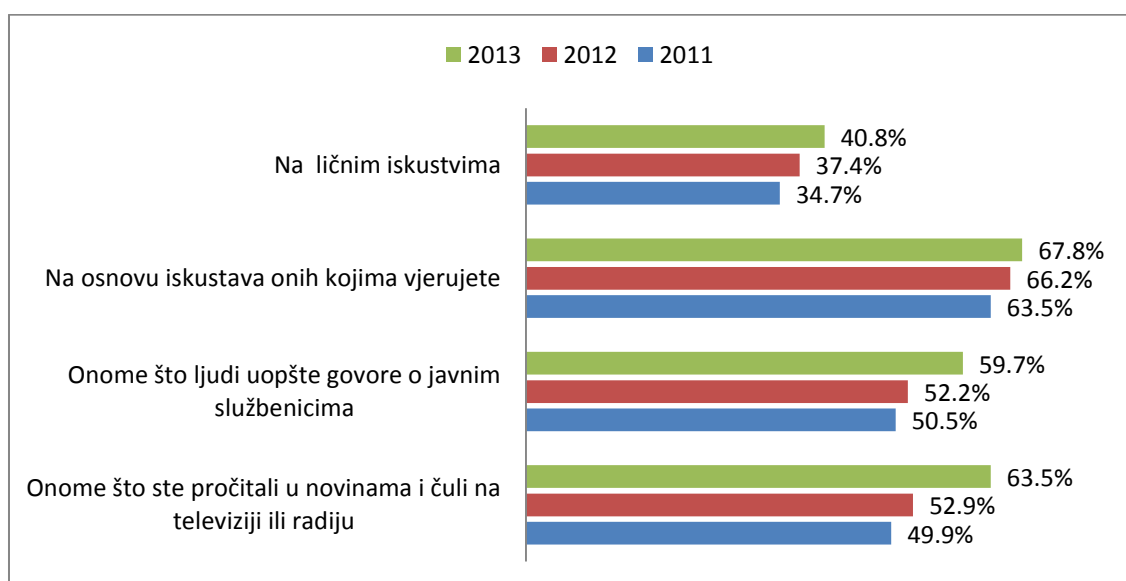
U procjeni koruptivnog ponašanja javnih službenika, iako mjerimo blago pozitivne trendove, ipak se može reći da su vrijednosti stabilne u vremenskom presjeku od tri godine (Fig. 77). Dake, nešto preko 41% građana kumulativno smatra da to javni službenici ili ne rade ili da to rade samo neki. Sa druge strane, gotovo identičan broj građana smatra da to radi veliki broj službenika ili gotovo svi službenici. Prema tome, uvjerenje da je koruptivna praksa veoma raširena među javnim službama je prilično izraženo.

Fig. 77 Koliko su, po Vašoj ocjeni, raširene pojave korupcije i uzimanja mita u javnim službama? %

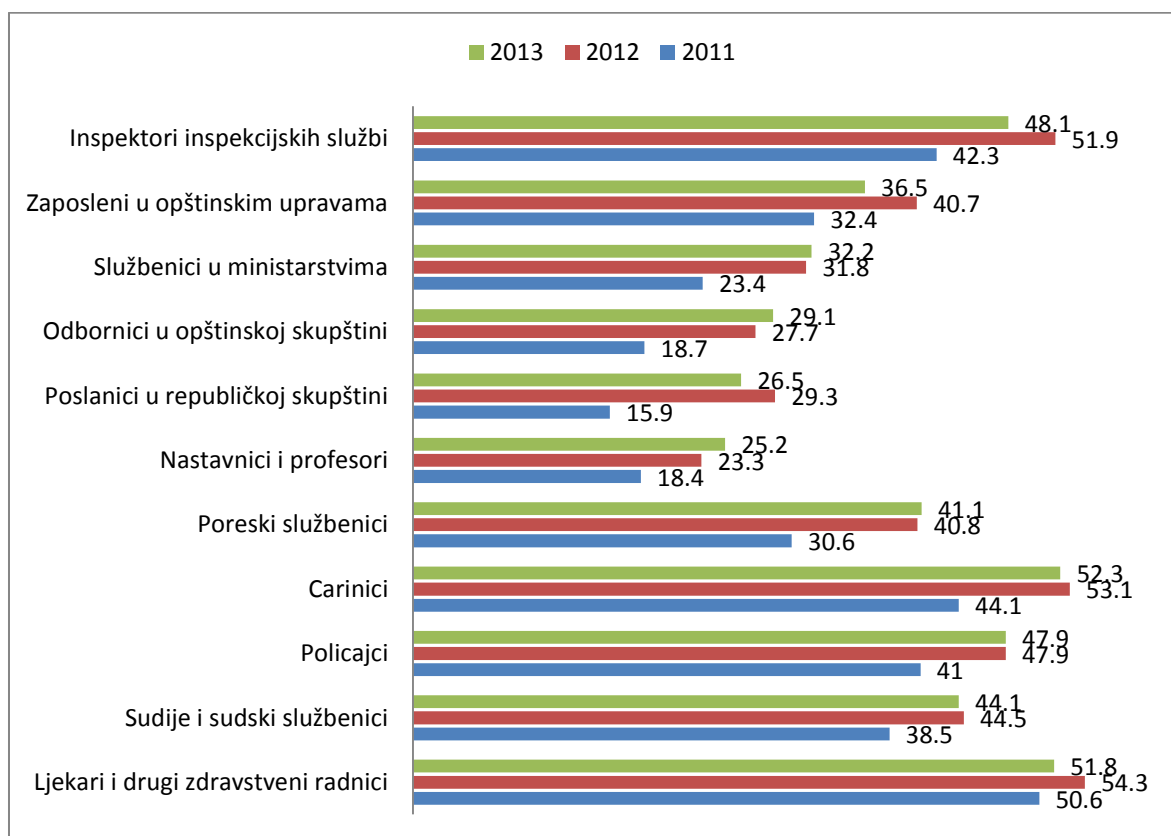
Interesantno je da u svim kategorijama izvora informacija na osnovu kojih se tvrdi da postoji korupcija u javnim službama, u ovogodišnjem istraživanju mjerimo više vrijednosti u odnosu na prethodne dvije godine (Fig. 78). Iako i dalje najveći broj ispitanika tvrdi da procjenu korupcije u javnim službama zasniva na iskustvima onih kojima vjeruje, značajno povećanje mjerimo prije svega kada je riječ o neformalnoj komunikaciji i uticaju medija. No, mora se reći da blago povećanje mjerimo i kada je riječ o ličnim iskustvima.

Fig. 78 Stav da je korupcija prisutna u javnim službama zasnovan je na: % DA odgovora

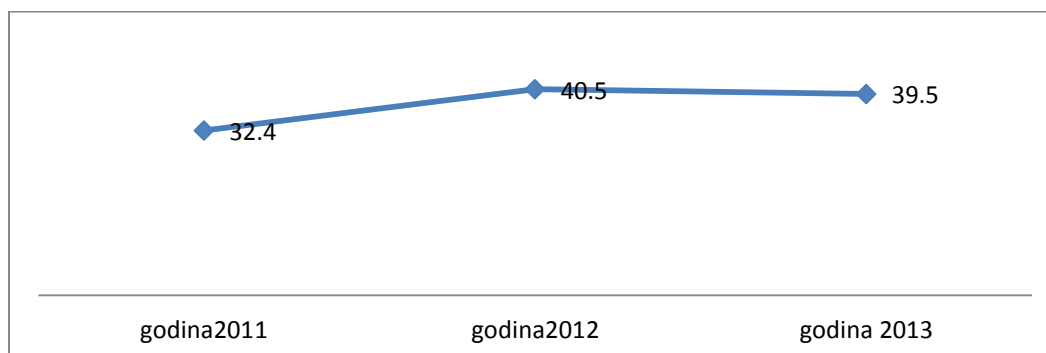
I dalje najveći broj građana Crne Gore vjeruje da se novac mora ponuditi carinicima i zdravstvenim radnicima a zatim policajcima, inspektorima i sudijama (Fig. 79). U nešto manjoj mjeri postoji uvjerenje da se novac mora ponuditi poreskim službenicima, zapošljenima u opštinskim upravama i ministarstvima. U najmanjoj mjeri postoji uvjerenje da se novac mora ponuditi odbornicima u lokalnom parlamentu, poslanicima u republičkoj skupštini te nastavnicima i profesorima.

Fig. 79 Da li je vjerovatno ili ne, da čovjek mora ponuditi novac, poklon ili uslugu dolje navedenim službenim licima, da bi ona uradila ono što su ionako dužna da urade? - % VJEROVATNO DA odgovora

Ukoliko uporedimo prosječne vrijednosti ukupnog uvjerenja da se mora ponuditi nešto službenicima (Fig. 79.1), možemo vidjeti da je to ukupno uvjerenje na nivou prethodne godine, a i dalje značajno veće u odnosu na 2011. godinu.

Fig. 79.1 Da li je vjerovatno ili ne, da čovjek mora ponuditi novac, poklon ili uslugu dolje navedenim službenim licima, da bi ona uradila ono što su ionako dužna da urade? – prosječno kumulativno % DA odgovora po godinama

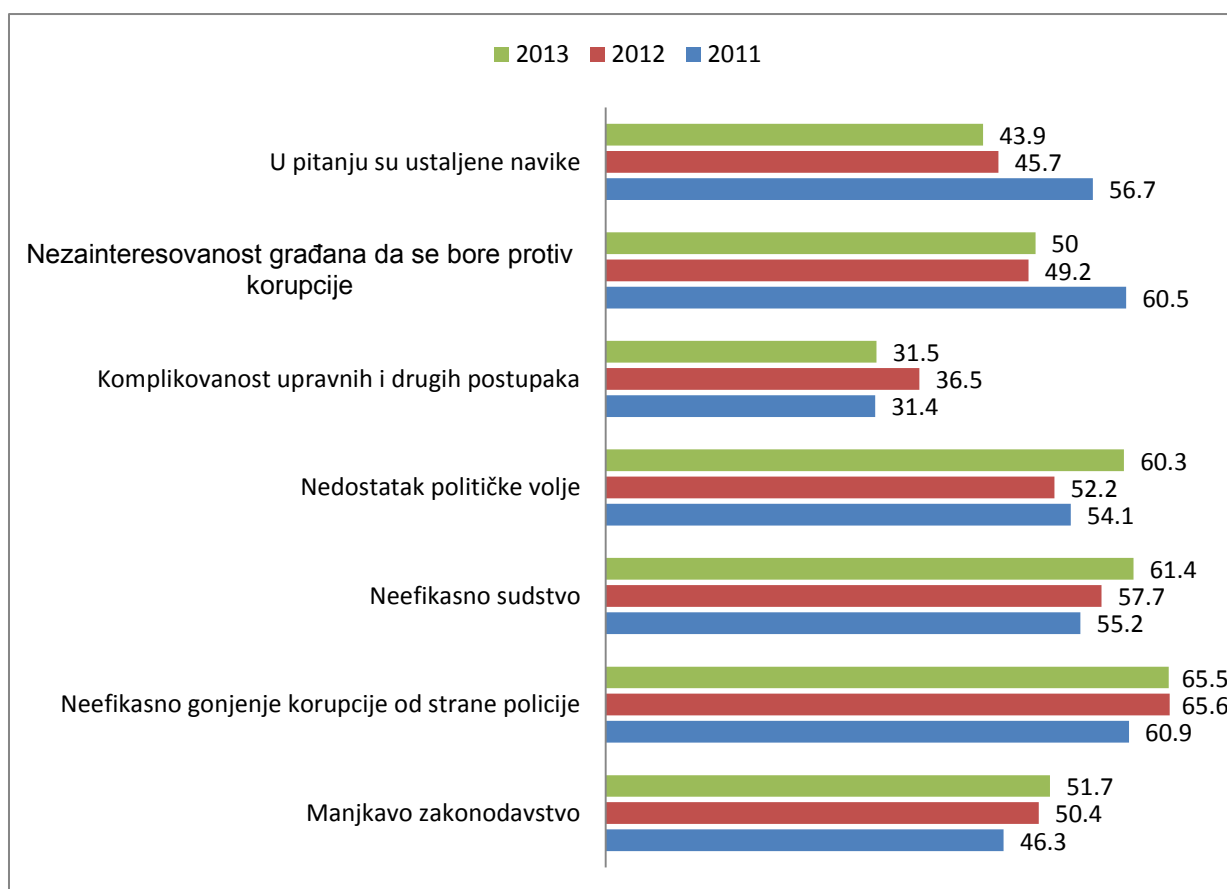

Veliki je broj razloga usled kojih ne postoji efikasna borba protiv korupcije u Crnoj Gori (Fig. 80). Komparativno, od svih razloga građani kao najznačajnije ističu neefikasno gonjenje korupcije od strane policije, neefikasno sudstvo i nedostatak političke volje. Komparativno, u odnosu na prethodnu godinu (Fig. 81) posebno zabrinjava povećanje broja onih koji smatraju da je nedostatak političke volje ključni razlog.

Fig. 80 Koliko navedeni razlozi utiču na postojanje korupcije u Crnoj Gori? %

Razlozi	To je jedan od ključnih razloga	To je veoma važan razlog	To više nije nego što jeste razlog	To nije razlog	Ne znam
Manjkavo zakonodavstvo	21,6	30,1	14,2	11,2	22,8
Neefikasno gonjenje korupcije od strane policije	31,4	34,1	8,9	5,6	20,1
Neefikasno sudstvo	30,2	31,2	10,2	8,0	20,4
Nedostatak političke volje	28,6	31,7	12,2	6,0	21,5
Komplikovanost upravnih i drugih postupaka	9,6	21,9	25,5	15,3	27,7
Nezainteresovanost građana da se bore protiv korupcije	21,2	28,8	15,9	13,8	20,4
U pitanju su ustaljene navike	17,1	26,8	16,5	14,9	24,8

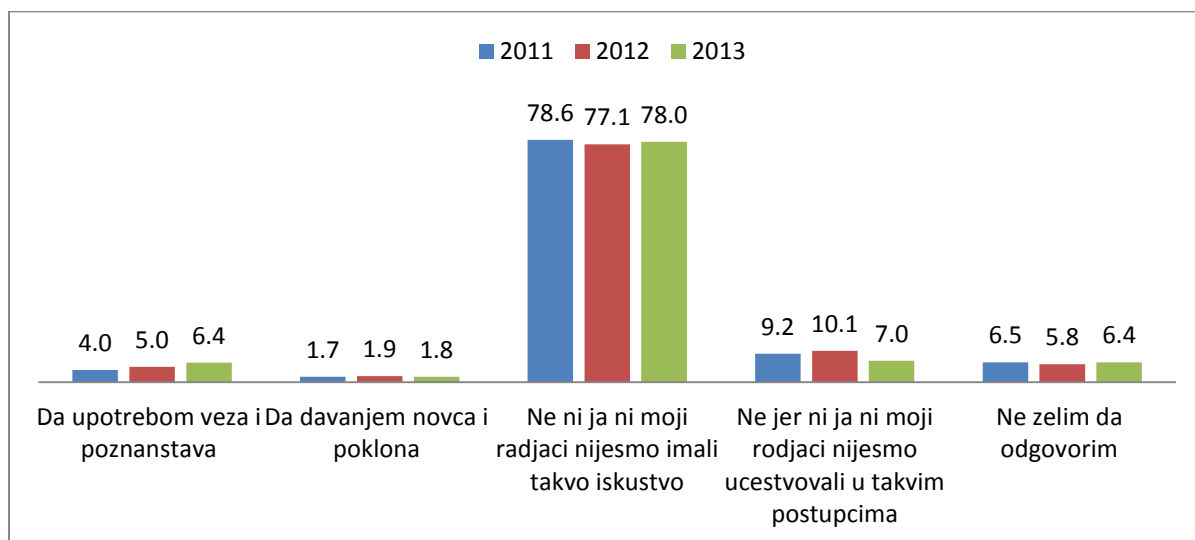
Fig. 81 Razlozi postojanja korupcije – SUM ključan i važan razlog %

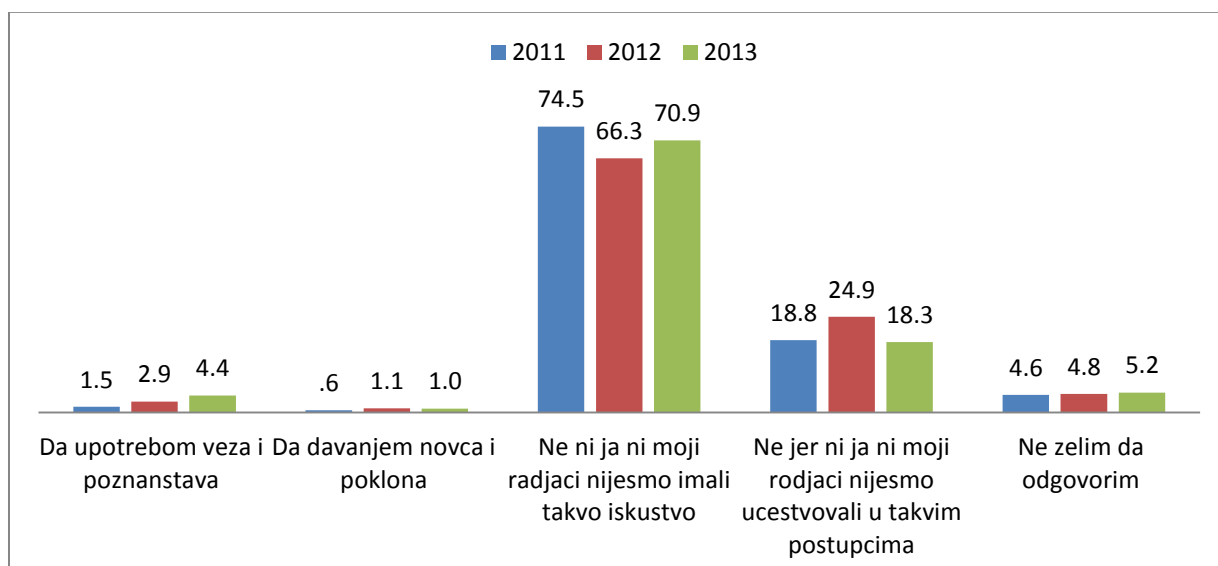
Prilikom utvrđivanja ili plaćanja poreza najveći broj građana, kao i prethodnih godina, tvrdi da nije imao iskustva sa korupcijom (Fig. 82). Jako mali broj građana, opet veoma blisko rezultatima prethodnih istraživanja, prijavljuje da je za utvrđivanje i/ili plaćanje poreza koristio veze i poznanstva ili pak da je davao/la novac i poklone.

Fig. 82 Iskustvo sa korupcijom pri utvrđivanju ili plaćanju poreza %

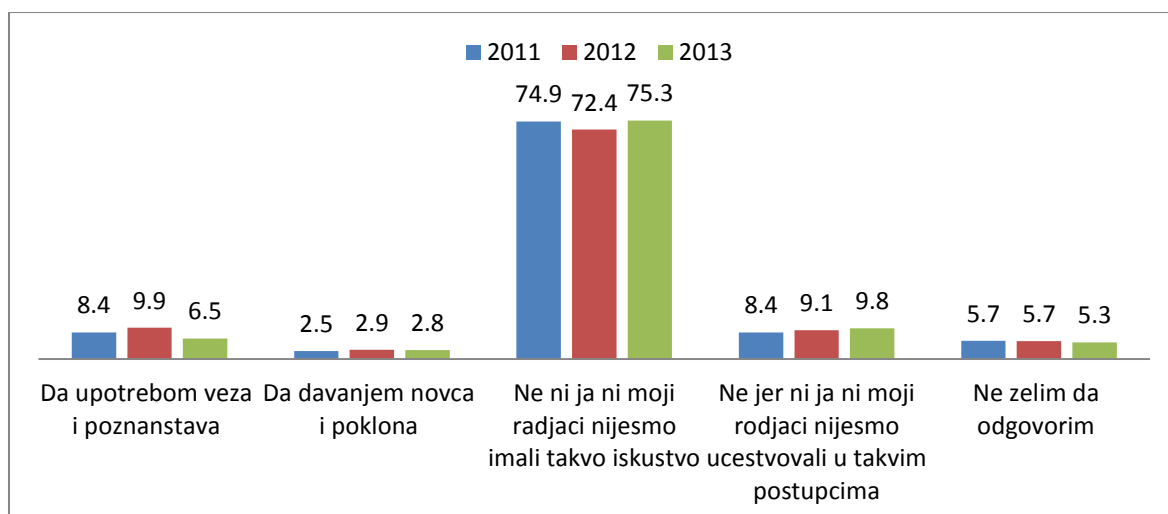
I kada je riječ o iskustvu sa korupcijom pri davanju ponude u postupcima javnih oglasa podaci ne odudaraju značajno od prošlogodišnjih (Fig. 83). Najveći broj ispitanika i komparativno veći nego prošle godine, tvrdi da nije imao/la takvo iskustvo. Nešto preko 5% građana, i ovo jeste nešto više nego prethodne godine, tvrdi da je za ovu svrhu koristio veze i poznanstva i/ili davao novac i poklone.

Fig. 83 Iskustvo sa korupcijom pri davanju ponude u postupcima javnih oglasa %

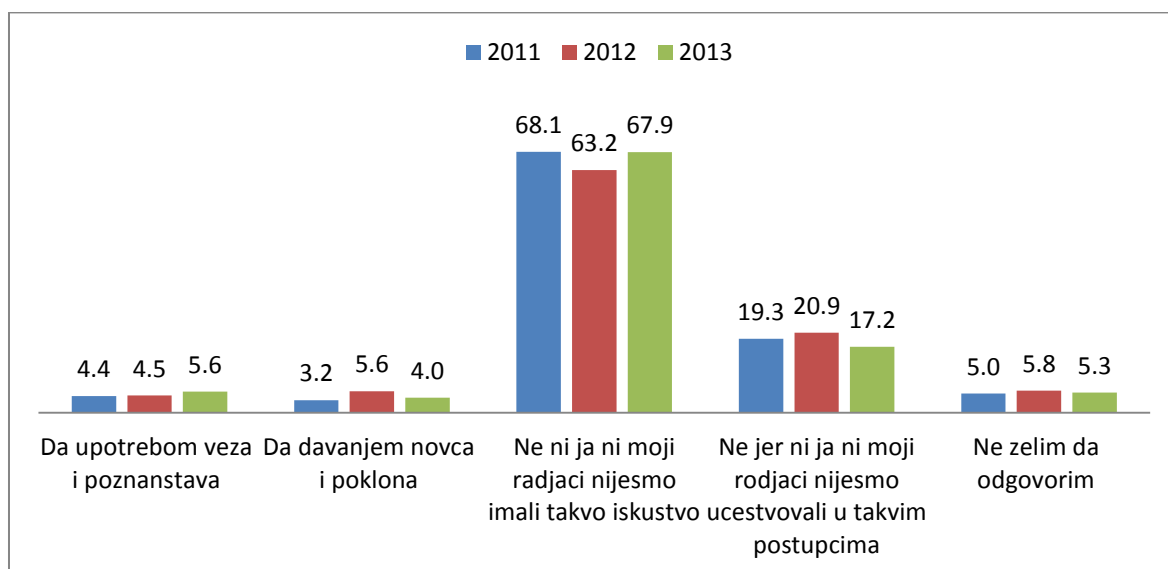
Prilikom uvažavanja prava na penziju kao i različitih pomoći i naknada, opet preko ¼ građana nijesu imali takvih iskustava (Fig. 84). Nešto je smanjen broj onih koji su koristili veze i poznanstva, a broj onih koji su davali novac i poklone ostao je na istom nivou i srazmerno je mali.

Fig. 84 Iskustvo sa korupcijom pri uvažavanju prava na penziju ili različitih pomoći, naknada, te pri uvažavanju naknade za nezaposlene %

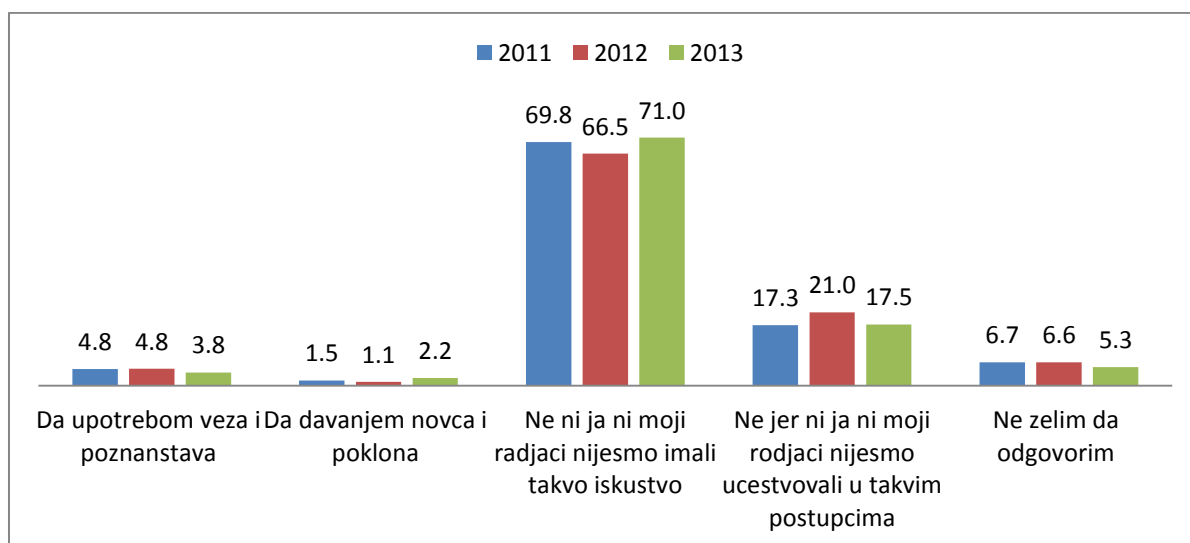
U slučaju carinskih postupaka obrazac je sličan kao i u prethodnim slučajevima (Fig. 85). Naime, najveći broj ispitanika tvrdi da nije imao koruptivno iskustvo takvog tipa, a broj onih koji tvrde da su koristili veze i poznanstva te davali novac i poklone, stabilan je kroz vrijeme i proporcionalno mali.

Fig. 85 Iskustvo sa korupcijom kod carinskih postupaka %

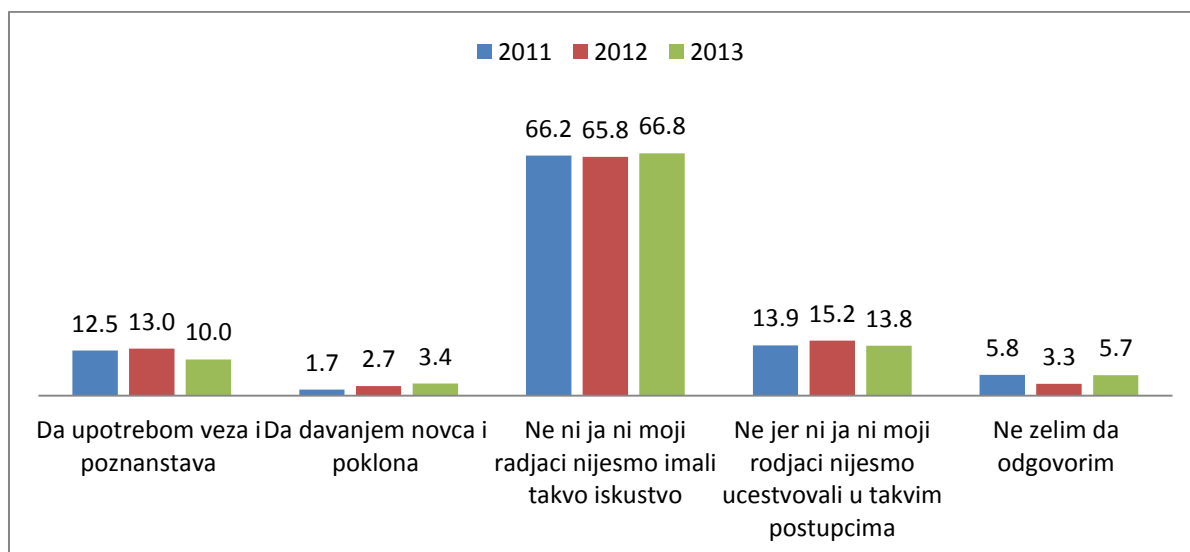
Kada je o sudovima riječ, opet, veoma mali broj građana ima bilo kakvo iskustvo sa korupcijom (Fig. 86). I opet, dobijene vrijednosti su stabilne tri godine unazad.

Fig. 86 Iskustvo sa korupcijom u postupcima na sudu %

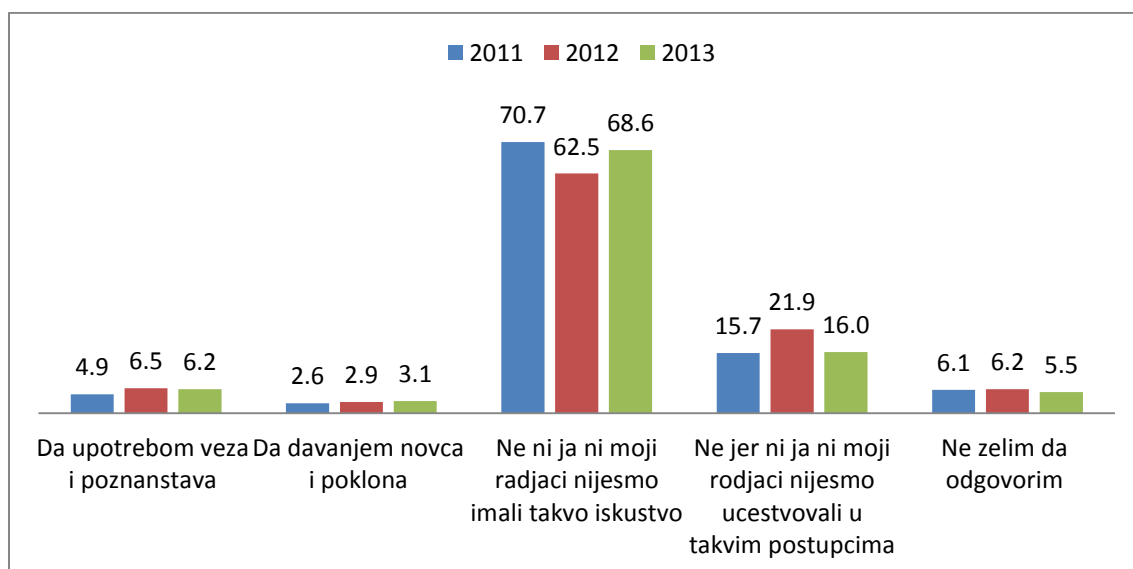
U različitim vrstama postupaka pred opštinskom upravom, takođe, mjerene vrijednosti su stabilne kroz vrijeme (Fig. 87). Iako je nešto smanjen broj onih koji koriste veze i poznanstva za ovu svrhu, proporcionalno je nešto povećan broj onih koji su davali novac i poklone, ali i dalje je daleko najveći broj onih koji nisu imali koruptivna iskustva ovog tipa.

Fig. 87 Iskustvo sa korupcijom u postupku pred opštinskom upravom (izdavanje različitih dozvola, potvrda, rješenja u lokalnoj samoupravi) %

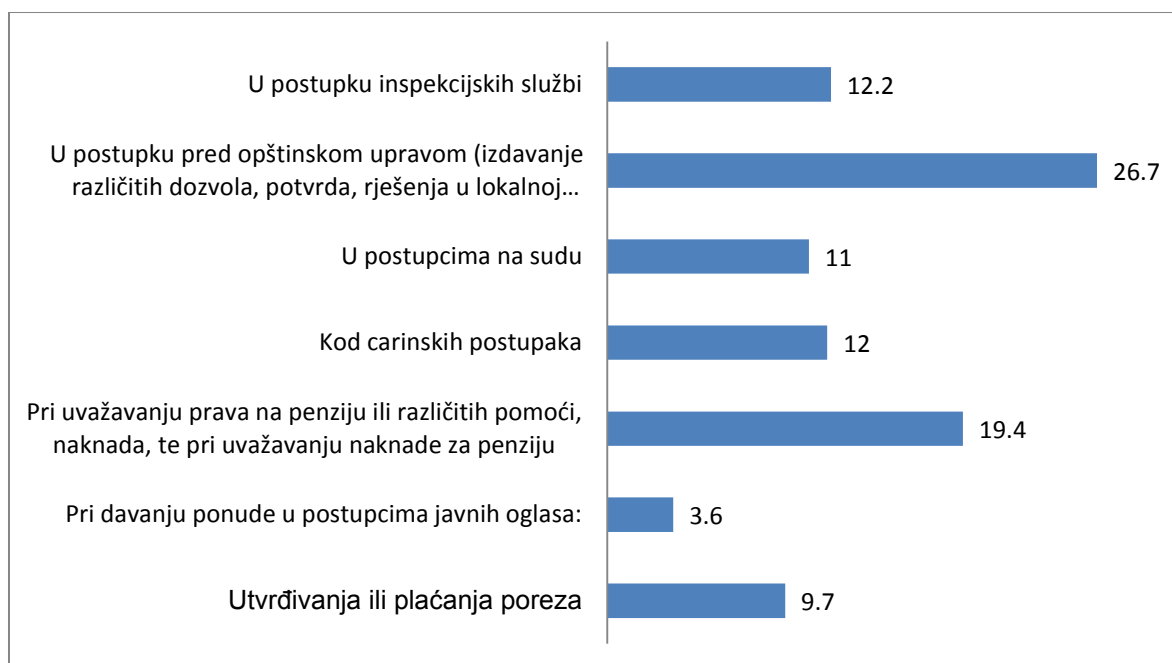
Kada je riječ o koruptivnim iskustvima u pogledu rada inspeksijskih službi (Fig. 88), kao i u prethodnim slučajevima, mjerene vrijednosti su stabilne kroz vrijeme, a najveći broj ispitanika nije imao takvih iskustava.

Fig. 88 Iskustvo sa korupcijom u postupku inspeksijskih službi %

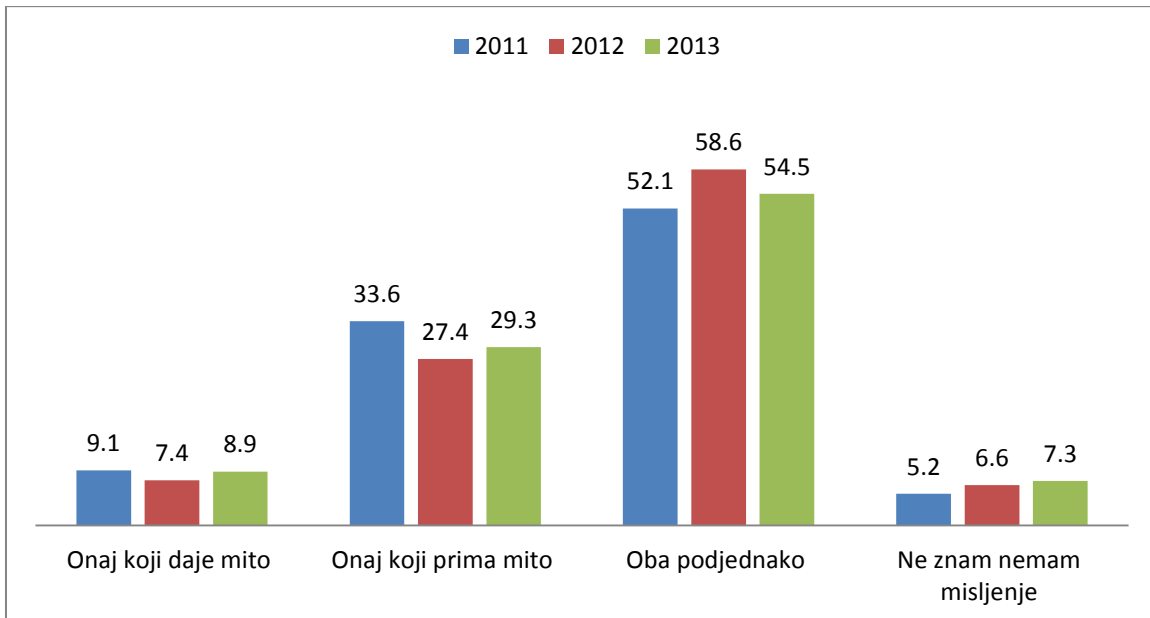
Ukoliko uporedimo mjerene vrijednosti za sve oblike istraživanog koruptivnog ponašanja (Fig. 88.1), može se jasno uočiti da iskustvo sa korupcijom građani u najvećoj mjeri imaju kada je riječ o radu opštinskih službi prilikom izdavanja različitih dozvola, potvrda, rješenja i sl. Ovakvu vrstu iskustva ima više nego svaki četvrti građanin Crne Gore i ovo je prilično visok procenat koruptivnih iskustava. Prema tome, očito je da se u radu opštinskih službi jako puno mora uraditi kako bi se smanjio stepen korupcije. Dalje, i kada je riječ o ostvarivanju prava na penziju i drugim oblicima naknada, svaki peti građanin je imao koruptivna iskustva, što je takođe visoka vrijednost. Sve druge vrijednosti su niže, ali nikako se ne mogu smatrati zanemarljivim, osim u slučaju davanja ponude u postupcima javnog oglašavanja.

Fig. 88.1% DA odgovora bilo upotrebom veze i poznanstva, bilo davanjem novca i poklona

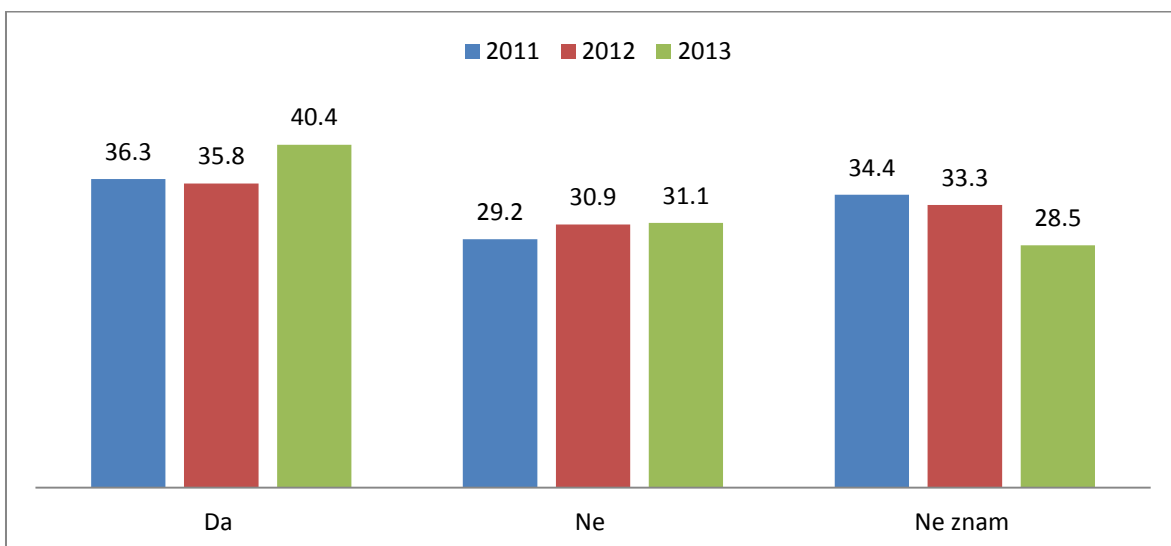
Procjenjujući ko je više kriv kada se dešava koruptivno ponašanje, da li onaj koji daje ili onaj koji prima mito (Fig. 89), u sva tri talasa istraživanja vrijednosti su bliske. Najveći broj građana krivi obje strane, a komparativno više se osuđuje ona strana koja prima u odnosu na onu koja nudi mito.

Fig. 89 Ko je po Vašem mišljenju više kriv - onaj ko daje mito ili onaj koji ga primi? %

Analizirajući potencijal za antikoruptivno djelovanje samih građana (Fig. 90), možemo reći da je ovaj potencijal u blagom rastu. Dakle, nešto je veći broj građana koji izražava spremnost da prijavi slučajevne korupcije.

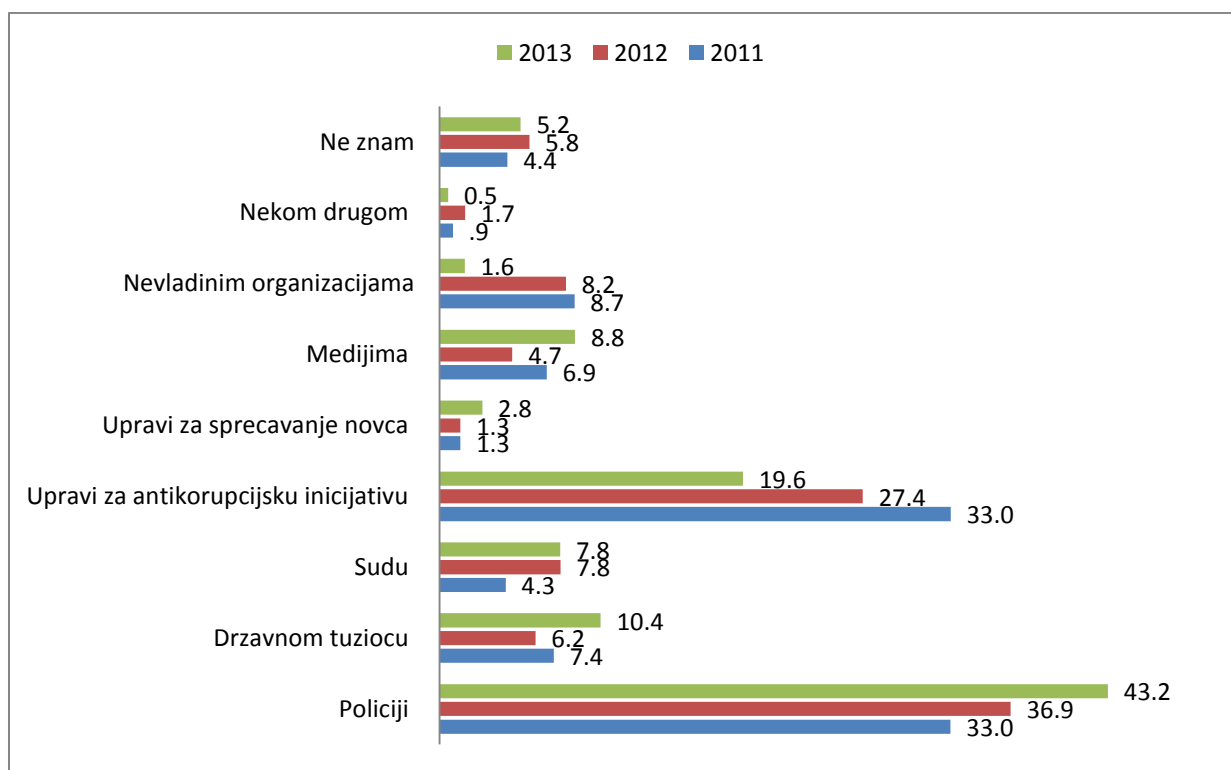
Fig. 90 Da li biste Vi prijavili slučaj korupcije ako bi za njega znali? %

Interesantno je da je značajno povećan broj onih koji bi korupciju prijavili policiji i ovaj broj linearno raste iz godine u godinu. Takođe, očito je da je policija daleko najpoželjnija destinacija za prijavljivanje korupcije u odnosu na sve ostale odrese. Druga adresa, po značaju, je Uprava za antikorupcijsku inicijativu, ali valja primijetiti da u ovom pogledu linearno kroz vrijeme mjerimo negativan trend. Dakle, ova institucija vremenom gubi na svom legitimitetu. Dalje, državni tužilac je u

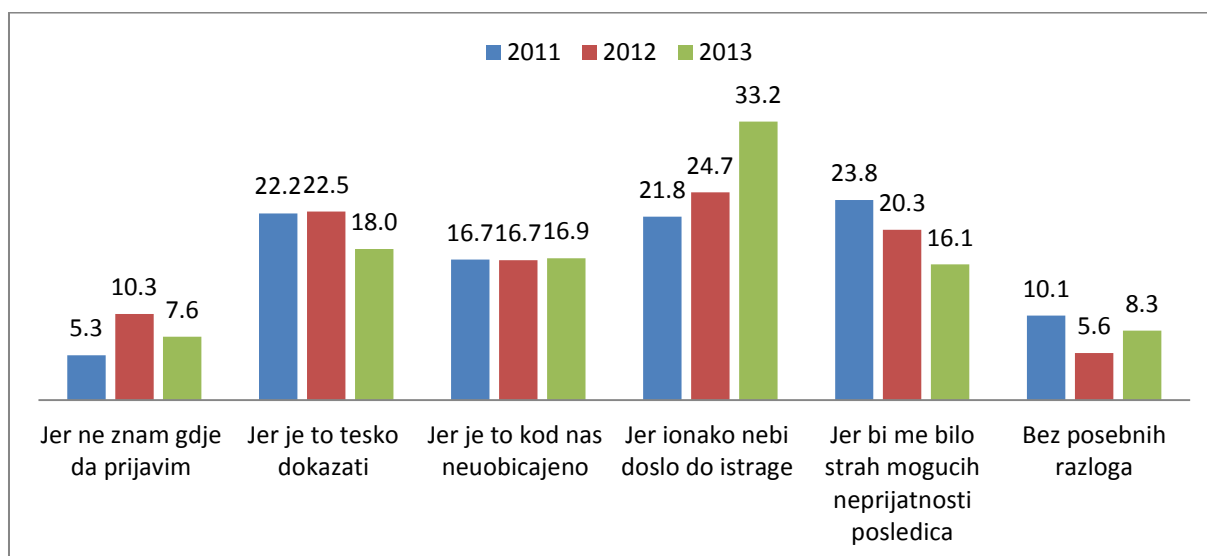
većoj mjeri izbor građana/ki za prijavu korupcije u odnosu na prethodne godine, dok su sve ostale adrese značajno manje procentualno zastupljene.

Fig. 91 Kome bi prijavili korupciju oni koji BI prijavili %

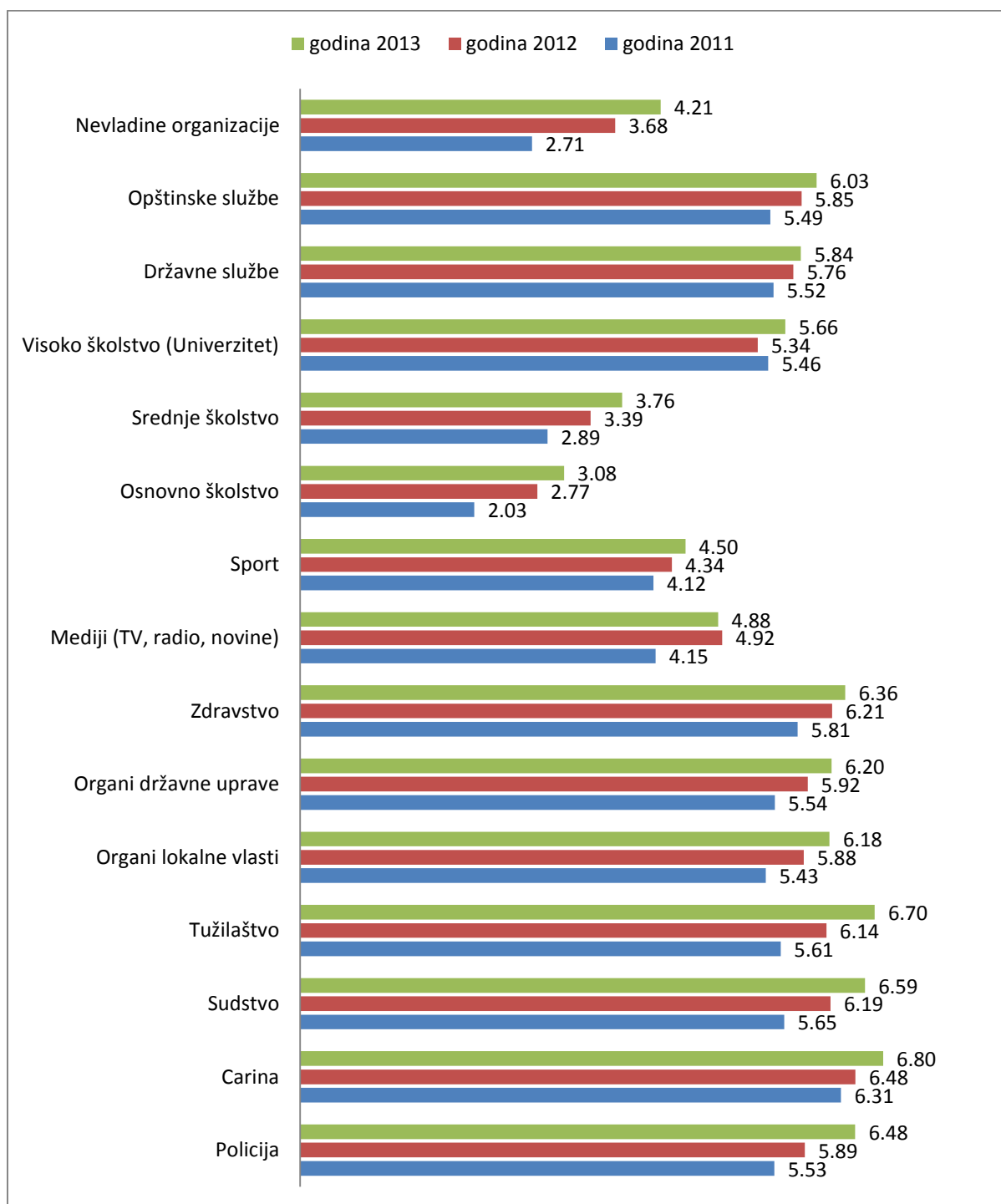
Kao razloge neprijavlivanja korupcije, oni koji ne bi prijavili najčešće navode da je razlog njihovo uvjerenje da ne bi došlo do istrage (Fig. 92). Procenat ispitanika u ovoj kategoriji proporcionalno raste iz godine u godinu. Sa druge strane, smanjen je broj onih linearno koji kao razlog navode strah od posljedica, ali i onih koji smatraju da je teško dokazati korupciju. Broj onih koji se pozivaju na to da to nije uobičajeno je stabilan sve tri godine, ali je zato smanjen broj onih koji kažu da ne znaju gdje da prijave korupciju.

Fig. 92 Zašto NE BI prijavili korupciju %

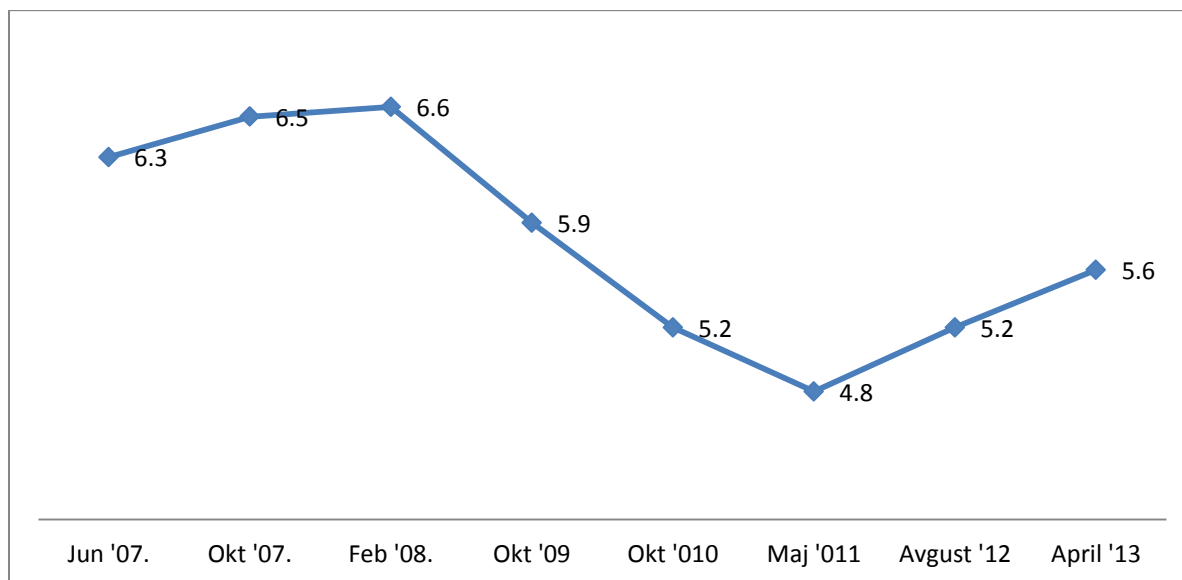
Procjenjujući oblasti u kojima je korupcija zastupljena na skali od 0 (nema korupcija) do 10 (maximum korupcije), osim u slučaju medija, procjena korupcije u svim ostalim oblastima je na višem nivou u odnosu na prethodno istraživanje (Fig. 93). Komparativno, najveći stepen korupcije je, po percepciji građana, na carini, u tužilaštvu, sudstvu i policiji. Zatim, slijede zdravstvo, organi državne uprave, organi lokalne uprave i opštinske službe i državne službe. Na kraju slijedi Univerzitet, mediji, sport, nevladine organizacije, te na kraju srednje i osnovno školstvo.

Fig. 93 INDEX percepcije korupcije

Izraženo kumulativno putem INDEX-a (Fig. 94), očito je da se prosječna vrijednost percepcije korupcije povećala u prethodnih godinu dana, a trend je negativan druge godine zaredom što predstavlja poseban problem sa stanovišta borbe protiv korupcije.

Fig. 94 INDEX percepcije korupcije- TREND

Analitički pregled

Za analitičke svrhe, najprije smo formirali kompozitne Indexe za ključne koncepte koji su bili neposredni predmet našeg istraživanja. Najprije pregled svih Indexa:

- **Index percepcije korupcije** – formiran na osnovu svih ajtema koji mjere percepciju korupcije po oblastima (Relijabilnost: Cronbach's Alpha = 0.96)
- **Index povjerenja u institucije** – formiran na osnovu svih ajtema koji mjere povjerenje u institucije (Relijabilnost: Cronbach's Alpha = 0.95)
- **Index Konvencionalne političke participacije** – formiran na osnovu svih ajtema koji mjere učešće u političkom životu na konvencionalan (institucionalizovan) način (Relijabilnost: Cronbach's Alpha = 0.77)
- **Index povjerenja u medije** – formiran na osnovu ajtema koje mjere stepen povjerenja građana u medije – (Relijabilnost: Cronbach's Alpha = 0.87)
- **Index nekonvencionalne političke participacije** – formiran na osnovu ajtema koji mjere spremnost građana da vaninstitucionalnim sredstvima učestvuju u političkom životu (Relijabilnost: Cronbach's Alpha = 0.79)
- **Index iskustva sa institucijama** – formiran na osnovu ajtema u kojima se identifikuje da li su ili nisu građani imali iskustva sa institucijama sistema (Relijabilnost: Cronbach's Alpha = 0.86)
- **Index iskustva sa korupcijom** – formiran na osnovu ajtema koji se odnose na direktno iskustvo građana sa korupcijom - (Relijabilnost: Cronbach's Alpha = 0.72)

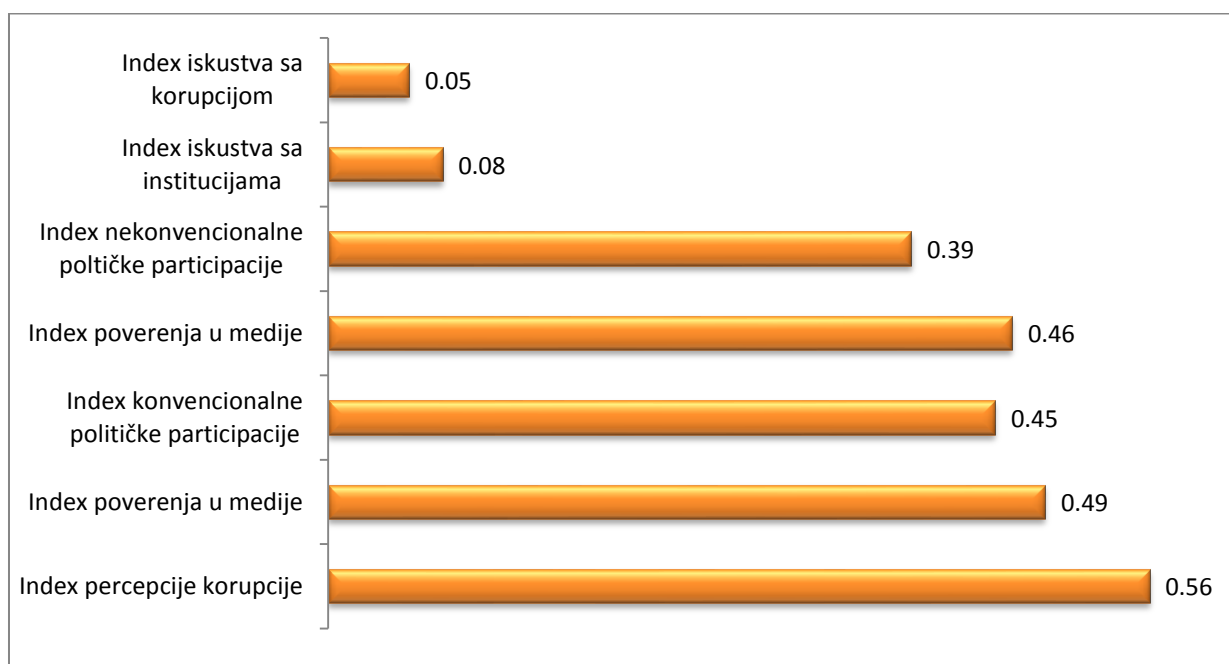
Za potrebe ovog analitičkog prikaza svi indesi su radi komparabilnosti formirani na skali od 0 do 1² pri čemu je 0 minimalna a 1 maksimalna indexna vrednost. Svi ključni statistički parametri formiranih indexa mogu se vidjeti u Fig. 95

Fig. 95 Osnovne vrijednosti statistika INDEX-a

	Index percepcije korupcije	Index povjerenja u institucije	Index konvencionalne političke participacije	Index povjerenja u medije	Index nekonvencionalne političke participacije	Index iskustva sa institucijama	Index iskustva sa korupcijom
N	1206	1449	1504	1482	1385	1505	1505
Mean	,5557	,4851	,4513	,4627	,3944	,0773	,0547
Std. Error of Mean	,00649	,00616	,00628	,00626	,00586	,00372	,00319
Median	,5667	,4762	,4667	,5000	,4375	,0000	,0000
Mode	1,00	,67	,33	,67	,50	,00	,00
Std. Deviation	,22548	,23438	,24360	,24088	,21793	,14416	,12385
Variance	,051	,055	,059	,058	,047	,021	,015
Skewness	-,266	,164	,054	-,248	-,028	2,249	2,772
Kurtosis	-,326	-,368	-,517	-,489	-,198	5,465	7,979
Minimum	,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00
Maximum	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	,88	,83

Ukoliko uporedimo na identičnoj skali indexirane vrijednosti (Fig. 96) može se jasno uočiti diskrepanca između visoke vrijednosti percepcije korupcije i iskustva koje su građani imali sa institucijama sistema te iskustva sa korupcijom.

Fig. 96 Srednje vrijednosti svih INDEX-a

² Po standardima UN-a, recimo kao HDI ili GDI itd.

Za utvrđivanje faktora od kojih zavise Indexirane vrijednosti , najprije ćemo formirati dvije ključne hipoteze, a zatim ćemo ih testirati bivarijantnom statistikom i multivarijantnim regresionim modelima. Prva Hipoteza se oslanja na klasičan pristup Čikaške škole (Harrop & Miller, 1987) koja tvrdi da ključni stavovi o društvenim i političkim pitanjima u osnovi zavise od socio-demografskih karakteristika ljudi.

Fig. 97 Srednje vrijednosti Indexa po socio-demografskim varijablama

		Index percepcije korupcije	Index povjerenja u institucije	Index konvencionalne političke participacije	Index povjerenja u medije	Index nekonvencionalne političke participacije	Index iskustva sa institucijama	Index iskustva sa korupcijom
Pol/ rod	Muški	0,55	0,47	0,49	0,47	0,41	0,09	0,06
	Ženski	0,56	0,50	0,41	0,45	0,37	0,07	0,05
Godine	18-34	0,57	0,47	0,45	0,49	0,41	0,07	0,06
	35-54	0,56	0,48	0,47	0,47	0,41	0,10	0,07
	55+	0,52	0,51	0,44	0,43	0,36	0,06	0,04
Nacija	Crnogorac	0,54	0,55	0,47	0,51	0,38	0,08	0,05
	Srbin	0,60	0,36	0,45	0,43	0,45	0,06	0,05
	Bošnjak	0,53	0,51	0,40	0,40	0,34	0,07	0,05
	Albanac	0,46	0,54	0,39	0,42	0,30	0,11	0,09
Obrazovanje	Osnovna škola	0,52	0,50	0,36	0,37	0,31	0,04	0,03
	Srednja III stepen	0,55	0,49	0,42	0,43	0,38	0,06	0,05
	Srednja IV stepen	0,57	0,46	0,43	0,45	0,41	0,07	0,06
	Viša	0,57	0,50	0,52	0,50	0,41	0,10	0,06
	Visoka	0,55	0,49	0,55	0,57	0,43	0,12	0,07
Zaposlen	Javni sektor	0,51	0,56	0,56	0,56	0,41	0,09	0,06
	Privatni sektor	0,60	0,47	0,48	0,48	0,42	0,11	0,08
	Samoza poslen	0,55	0,52	0,52	0,52	0,41	0,13	0,07
	Nezapo slen	0,55	0,46	0,40	0,42	0,38	0,06	0,04
Prihod	Do 300 eur	0,54	0,47	0,38	0,39	0,37	0,04	0,05
	300 do 500 eur	0,57	0,49	0,45	0,46	0,38	0,06	0,05
	Preko 500 eur	0,55	0,50	0,53	0,54	0,43	0,13	0,06
Region	Sever	0,54	0,44	0,40	0,40	0,38	0,05	0,03
	Centar	0,54	0,51	0,51	0,51	0,42	0,07	0,05
	Primorje	0,59	0,50	0,42	0,46	0,36	0,12	0,09

Značaj socio-demografskih karakteristika kao prediktora političkih stavova se objašnjava kroz tri procesa, i to su proces diferencijacije (pripadnici istih društvenih grupa imaju iste interese), proces kontaktiranja (pripadnici istih društvenih grupa ostvaruju intenzivnu komunikaciju unutar grupe kojoj pripadaju) i proces transmisije (stavovi se generacijski prenose unutar grupe). Dakle, eksplicitno prva hipoteza glasi: **Indexne vrijednosti koje predstavljaju ključne koncepte mogu se objasniti socio-demografskim varijablama kao njihovim prediktorima.**

Fig. 98 Vrijednosti t-testa i F-testa kao mjere statističke značajnosti

	Index percepcije korupcije	Index povjerenja u institucije	Index konvencionalne političke participacije	Index povjerenja u medije	Index nekonvencionalne političke participacije	Index iskustva sa institucijama	Index iskustva sa korupcijom
Pol/rod	t=0.52	t=2.09**	t=6.65***	t=1.85*	t=3.10***	t=2.23**	t=0.89
Godine	F=3.91***	F=2.58*	F=1.16	F=5.11***	F=5.5***	F=6.6***	F=6.27***
Nacija	F=9.46***	F=77.9***	F=6.47***	F=18.1***	F=19.5***	F=2.8**	F=2.21*
Obrazovanje	F=1.40	F=1.45	F=27.8***	F=27.8***	F=9.92***	F=13.06***	F=4.37***
Zaposlen	F=7.65***	F=11.44***	F=32.04***	F=24.7***	F=3.72**	F=13.45***	F=6.48***
Prihod	F=2.05	F=2.4*	F=50.48***	F=56.45***	F=10.76***	F=50.27***	F=1.59
Region	F=6.11***	F=11.63***	F=33.27***	F=29.69***	F=10.68***	F=29.94***	F=32.91***

* p < 0.1   ** p < 0.5   *** p < 0.01

Najprije, upoređivanjem srednjih vrijednosti, te bivarijantnom statistikom (T test i F test) utvrdili smo da socio-demografske varijable imaju potencijal kao prediktori ključnih koncepata koje smo izrazili u indexnim vrijednostima (Fig. 97 i Fig. 98). Međutim, u multivarijantnim regresionim modelima, socio-demografski pristup se pokazao kao nedostatan (na osnovu procenta objašnjene varijanse); drugim riječima, u nedovoljnoj mjeri nalazimo empirijsku podršku za postavljenu hipotezu. Ipak, neke socio-demografske varijable moramo izdvojiti kao prediktore.

Fig. 99 OLS – Socio-demografski prediktori percepcije korupcije: Beta koeficijenti

	B	t
Srbin	,133**	4,668
Zaposlen: privatni sektor	,165**	4,503
Primorje	,132**	4,471
Albanac	-,135**	-4,587
Stalni radni odnos	-,140**	-4,402
Godina: preko55	-,108**	-3,641
Zaposlen na određeno	-,108**	-2,814
Od 300 do 500 evra	,057*	2,044
Procenat objašnjene varijanse	Adjusted R Square= 0.073	

* p < 0.5   ** p < 0.01

Najprije, kada je riječ o percepciji korupcije (Fig. 99), socio-demografskim varijablama objašnjavamo samo 7,3% varijanse percepcije. Po varijablama, ako se građani osjećaju kao Srbi, raste vjerovatnoća da će imati viši nivo percepcije korupcije. Takođe, zaposljeni u privatnom sektoru i oni koji žive na

primorju imaju veći stepen percepcije korupcije, kao i oni koji imaju primanja domaćinstva od 300 do 500 eura. Sa druge strane, ukoliko su građani Albanci, oni koji imaju stalni radni odnos, stariji od 55 godina, te zaposleni na određeno vrijeme, smanjuje se vjerovatnoća za visok stepen percepcije korupcije.

Od svih testiranih demografskih varijabli kao prediktora povjerenja u institucije (Fig. 100), najveću eksplanatornu moć ima varijabla Srbin, tačnije, ako su građani Srpske nacionalnosti, smanjuje se vjerovatnoća da će vjerovati institucijama. Sa druge strane, ukoliko su građani zaposleni u javnom sektoru, stariji od 55 godina i ukoliko žive u centralnom regionu, povećava se vjerovatnoća da će vjerovati institucijama. Ujedno, socio-demografske varijable kao prediktori povjerenja u institucije komparativno imaju najveću eksplanatornu moć obzirom da objašnjavaju solidnih 17% varijanse zavisne varijable.

Fig. 100 OLS – Socio-demografski prediktori povjerenja u institucije: Beta koeficijenti

	B	t
Srbin	-,366**	-15,114
Zaposlen u javnom sektoru	,133**	5,479
Godine: preko 55	,126**	5,175
Region: centar	,074**	3,069
Procenat objašnjene varijanse	Adjusted R Square= 0.17	

* p < 0.5   ** p < 0.01

I kada je riječ o nekonvencionalnoj političkoj participaciji, socio-demografske varijable objašnjavaju solidnih 17% varijanse zavisne varijable (Fig. 101). Svi identifikovani prediktori imaju pozitivne vrijednosti, dakle, sa svakim od njih raste vjerovatnoća višeg stepena konvencionalne političke participacije. Pojedinačno, to su građani sa stalnim radnim odnosom, koji rade u javnom sektoru, oni koji žive u centralnom regionu, muškarci, oni koji imaju fakultet ili višu školu, sa primanjima preko 500 eura i penzioneri.

Fig. 101 OLS – Socio-demografski prediktori konvencionalne političke participacije: Beta koeficijenti

	B	t
Stalni radni odnos	,136**	4,559
Centar	,147**	6,099
Muški	,161**	6,773
Završio fakultet	,148**	5,523
Preko 500 eur	,115**	4,526
Završio višu školu	,095**	3,896
Penzioner	,099**	3,985
Zaposlen u javnom sektoru	,073**	2,444
Procenat objašnjene varijanse	Adjusted R Square= 0.17	

* p < 0.5   ** p < 0.01

Kada je riječ o povjerenju u medije, socio-demografski model objašnjava 13% varijanse (Fig. 102). Jedini negativni prediktor jesu primanja, tačnije, ukoliko građani imaju manje od 500 eura primanja po domaćinstvu, smanjuje se vjerovatnoća da će imati povjerenje u medije. Sa druge strane,

vjerovatnoća da će građani vjerovati medijima raste ukoliko: imaju fakultet ili višu školu, izjašnjavaju se kao Crnogorci, imaju stalni radni odnos, žive u centralnom regionu i ukoliko su muškog pola/roda.

Fig. 102 OLS – Socio-demografski prediktori povjerenja u medije: Beta koeficijenti

	B	t
Do 300 eur	-,178**	-5,684
Završio fakultet	,144**	5,352
Crnogorac	,112**	4,357
Stalni radni odnos	,092**	3,525
Od 300-500 eur	-,109**	-3,807
Centar	,082**	3,164
Viša škola	,053*	2,101
Muški	,049*	1,993
Procenat objašnjene varijanse	Adjusted R Square= 0.13	

* p < 0.5   ** p < 0.01

Socio-demografske varijable objašnjavaju skromnih 8% varijanse nekonvencionalne političke participacije (Fig. 103). Najveću spremnost za nekonvencionalnom političkom participacijom pokazuju Srbi, oni koji žive u centru, zatim, oni koji imaju visoka primanja i muškarci, dok vjerovatnoća da nekonvencionalno participiraju se smanjuje ukoliko su građani nisko obrazovani, ukoliko su Albanci, te ukoliko su stariji od 55 godina.

Fig. 103 OLS – Socio-demografski prediktori nekonvencionalne političke participacije: Beta koeficijenti

	B	t
Srbin	,184**	7,013
Osnovna škola i manje	-,099**	-3,499
Region: centar	,090**	3,407
Preko 500 eur	,097**	3,605
Albanac	-,085**	-3,197
Godina: preko 55	-,079**	-2,811
Muški	,072**	2,763
Procenat objašnjene varijanse	Adjusted R Square= 0.09	

* p < 0.5   ** p < 0.01

Fig. 104 OLS – Socio-demografski prediktori iskustva sa institucijama: Beta koeficijenti

	B	t
Preko 500 eur	,187**	7,143
Primorje	,147**	5,923
Fakultet	,113**	4,223
Samozaposlen	,067**	2,697
Privatni sektor	,064*	2,498
Godine:18-34	-,065*	-2,539
Muški	,053*	2,146
Procenat objašnjene varijanse	Adjusted R Square= 0.10	

* p < 0.5   ** p < 0.01

Iskustvo sa institucijama zavisi od socio-demografskih faktora na nivou 10% objašnjene varijanse (Fig. 104). Rezultati ukazuju na to da oni sa visokim prihodima, koji žive na primorju, imaju fakultet, koji su samozaposleni ili rade u privatnom sektoru, te ako su muškog pola, tendiraju da u većoj mjeri imaju iskustva sa institucijama, a jedini negativni prediktor jesu mlađi od 34 godine.

Konačno, socio-demografski model ima najmanju eksplanatornu moć kada je riječ o iskustvu sa korupcijom, tačnije, ovim modelom objašnjavamo samo 5% varijanse zavisne varijable. Pojedinačno, identifikovali smo da oni koji žive na primorju imaju više iskustva sa korupcijom, dok ukoliko su stanovnici sa sjevera, manje je vjerovatnoća da će imati ovo iskustvo. Takođe, vjerovatnoća da će imati iskustvo sa korupcijom se smanjuje ukoliko su građani stariji od 55 godina, te ukoliko se nacionalno izjašnjavaju kao Crnogorci. Međutim, interesantno je da se vjerovatnoća povećava ukoliko su građani zaposleni u privatnom sektoru.

Fig. 105 OLS – Socio-demografski prediktori iskustva sa korupcijom: Beta koeficijenti

	B	t
Region: Primorje	,128**	4,640
Region: Sever	-,107**	-3,587
Godine: preko 55	-,065*	-2,492
Crnogorac	-,064*	-2,393
Zaposlen u privatnom sektoru	,059*	2,245
Procenat objašnjene varijanse	Adjusted R Square= 0.05	

* p < 0.5   ** p < 0.01

Dakle, socio-demografski pristup nije naročito plodan za objašnjenje naših koncepata. No i pored toga, postoje razlike između zavisnih varijabli koje smo testirali i ukazali smo na značaj koji pojedine demografske varijable mogu imati u svakom konkretnom slučaju.

Druga hipoteza koju smo testirali izvedena je iz samog konceptualnog modela našeg istraživanja. Naime, **pretpostavili smo da percepcija korupcije zavisi od njihovog perceptivnog polja a koje je definisano njihovim iskustvom sa institucijama, spremnosti da politički participiraju, te povjerenja koje imaju u medije i institucije društva.**

Fig. 106 OLS – Strukturalni prediktori percepcije korupcije: Beta koeficijenti

	B	t
Povjerenje u institucije	-,533**	-20,370
Konvencionalna politička participacija	,023	,773
Povjerenje u medije	-,090**	-2,939
Nekonvencionalna politička participacija	,021	,783
Iskustvo sa institucijama	-,083**	-3,241
Iskustvo sa korupcijom	,128**	5,026
Procenat objašnjene varijanse	Adjusted R Square= 0.35	

* p < 0.5   ** p < 0.01

Rezultati regresione analize ukazuju na to da ova hipoteza ima više nego solidno empirijsko opravdanje (Fig.106). Četiri od šest varijabli jesu statistički značajne, i njima objašnjavamo čitavih 35% varijanse percepcije korupcije. Od šest varijabli, pokazalo se da percepcija korupcije ne zavisi od spremnosti građana da politički participiraju kako u konvencionalnom tako i u nekonvencionalnom smislu. Sa druge strane, najveću prediktorsku vrijednost percepcije korupcije ima povjerenje u institucije, tačnije, što građani imaju više povjerenja u institucije, to je manja vjerovatnoća da će percipirati korupciju. I povjerenje u medije je negativna prediktor, dakle, što je veći stepen povjerenja u medije, to je manja vjerovatnoća da će percipirati korupciju. Najinteresantniji je podatak koji se tiče iskustva sa institucijama kao prediktorom percepcije korupcije. Naime, što građani imaju više kontakta sa institucijama, to je percepcija korupcije manja. Konačno, i razumljivo, ukoliko je neko imao iskustva sa korupcijom, to povećava vjerovatnoću da će se korupcija percipirati u većem stepenu.